

הלכות תשובה פרק ג (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום הלכות תשובה פרק ג'

הקדמה לפרק

הפרק השלישי של הלכות תשובה שונה משני הפרקים הראשונים שעסקו ביסודות התשובה – מהי המצווה, הגדר, המהות. פרק ג' קשה יותר להבין מה הוא קשור להלכות תשובה.

המהלך של פרק ג': התירוץ הטוב ביותר הוא שהרמב"ם הולך בהלכות תשובה להגיע לשאלת תכלית העבודה, שלמות האדם. פרק ג' הוא הקדמה לכך – הוא עובר על כל רמות בני האדם: מהצדיק הגמור בשלמות (העובד מאהבה, פרק ח') ועד הרשעים הגדולים ביותר ש"אין להם חלק לעולם הבא". הפרק הוא סך הכל של כל סוג יהודי, מהצדיק הגדול ביותר עד הרשע הגדול ביותר. הוא מדבר גם על שכר ועונש, כי זה מראה את רמתו של כל אדם.

חידוש על שני סוגי תשובה: עד עכשיו למדנו על תשובה באופן פרטי – אדם לא הניח תפילין, הוא מניח מחר תפילין ואומר וידוי. זו "תשובה קטנה" על מצווה ספציפית. אבל מזמן לזמן צריך אדם לעשות **חשבון נפש כללי** – לא על מצווה ספציפית, אלא: "איך אני עומד בעולם? האם אני צדיק, בינוני, רשע?" זו עבודה הרבה יותר גדולה של תשובה. אולי לכך יש **עשרת ימי תשובה** – כי את החשבון נפש הכללי אי אפשר לעשות כל יום (זה היה "חשיבה יתר"), אלא יש זמנים מסוימים שמיוחדים במיוחד לכך. הרמב"ם עצמו אומר שיש דין כל יום, דין בשעת מיתה, ודין עשרת ימי תשובה. חשבון הנפש הכללי הוא גם ענין של **דין** – כשם שהקב"ה עושה דין וחשבון על האדם, צריך אדם לדון את עצמו.

משל: אדם שעובד לא יכול כל הזמן להתמקד "האם זו העבודה הנכונה?" – הוא צריך לעשות את עבודתו. אבל מזמן לזמן הוא צריך לעשות חשבון עמוק יותר.

הלכה א' – צדיק, רשע, בינוני

דברי הרמב"ם: "כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכיות ועוונות. מי שזכיותיו יתירות על עוונותיו – צדיק. מי שעוונותיו יתירות על זכיותיו – רשע. מחצה על מחצה – בינוני. וכן המדינה, אם היו זכיות כל יושביה מרובות על עוונותיהם – הרי זו צדקה. ואם היו עוונותיהם מרובין – הרי זו רשעה. וכן כל העולם כולו."

פשט

לכל אדם יש זכיות ועוונות. מי שיש לו יותר זכיות הוא צדיק, יותר עוונות הוא רשע, חצי-חצי הוא בינוני. אותו דבר חל על עיר ועל כל העולם.

חידושים וביאורים

1. **"מבני אדם"** – לא רק יהודים: הרמב"ם אומר "כל אחד ואחד מבני אדם" – לא "מבני ישראל". זה מראה שהדין חל על כל בני האדם, לא רק על יהודים. ראייה: בסדום הקב"ה הסתכל על עיר גויית, והוויכוח עם אברהם עוסק בגויים.

2. **"זכיות ועוונות"** – לא "מצוות ועבירות": הרמב"ם משתמש בלשון "זכיות ועוונות" במקום "מצוות ועבירות". זהו **חידוש**, כי "זכיות" כוללת יותר מ"מצוות" – זה כולל גם מידות טובות, דעות טובות, מעשים טובים. "מצוות" פירושו המילולי רק מה שהקב"ה ציווה, אבל "זכיות" פירושו כל

הדברים הטובים. אותו דבר עם "עוונות" – זה אומר יותר מעבירות פורמליות בלבד. הלשון "זכיות ועוונות" מציג את זה כ**חשבון, חשבון בנק** – זכות היא קרדיט (פלוס), חובה/עוון היא גירעון (מינוס). הלשון "עוונותיו יתירות על זכיותיו" הוא אכן לשון חז"ל, אבל ניסוח הרמב"ם "כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכיות ועוונות" הוא אולי חידושו שלו.

3. **שלושה סוגי אנשים – החידוש של בינוני:** קיימים שלושה סוגי אנשים, לא רק שניים. הבינוני הוא הקשה ביותר להבנה – כמעט בלתי אפשרי שלמישהו יהיה בדיוק 50/50. ממילא צריך להבין ש"בינוני" פירושו קטגוריה כללית יותר – "בינוני בינוני", לא בינוני מדויק. הסדר הרגיל בעולם הוא שלאנשים יש גם מצוות וגם עבירות, ומי שיש לו יותר מצוות הוא כבר צדיק – וזה באמת דבר גדול.

4. **הרמב"ם לא אומר איך מודדים:** הוא לא אומר האם סופרים לפי כמות העבירות, או שאולי עבירה אחת גדולה גרועה יותר מהרבה קטנות. אבל הוא נוגע בזה מאוחר יותר.

5. **"וכן המדינה"** – עיר כישות: החידוש הוא ש**עיר היא לא רק אוסף של יחידים** – יש דין של עיר כ"ישות אחת", אדם גדול. האדם הוא "עולם קטן", וגם עיר היא אדם בקנה מידה גדול יותר. בודקים האם העיר בכללותה טובה או רעה.

6. **למה חסר "בינוני" בעיר? הרמב"ם מזכיר בעיר רק צדקה או רשעה – לא מזכרת עיר בינונית.** שני תירוצים:

- **תירוץ ראשון:** אדם שהוא בינוני צריך לדחוף את עצמו מהר לצד אחד (כמו שכתוב "יראה כל אדם כאילו הוא מחצה על מחצה"), אבל לעיר אין דין כזה.

- **תירוץ שני (מחודש):** למעשה עיר לא יכולה להישאר בינונית. הרמב"ם אמר קודם (פרק ו' מהלכות דעות) שמנהג בני העיר מושך אנשים אחריו. אם כבר יש חמישים אחוז רשעים, אנשים יימשכו אחריהם, וזה במהרה יהפוך לתשעים אחוז. אותו דבר אם יש רוב צדיקים. עיר "מאוונת" כמעט בלתי אפשרית כי הלחץ החברתי מושך תמיד לצד אחד.

7. **נפקא מינה מהדין של עיר ועולם:** אדם לא שייך רק לעצמו – הוא שייך לעיר ולכל העולם. אם עיר היא רוב רשעים, היא נעקרת כמו סדום. אם העולם הוא רוב רשעים, הוא נחרב כמו במבול.

8. **חידוש לגבי גויים:** רגילים לחשוב שרוב הגויים הם רשעים – אבל שיטת הרמב"ם מראה שזה לא יכול להיות, כי אחרת העולם היה כבר מזמן נחרב. זה שהעולם עדיין קיים הוא סימן שעדיין יש רוב טוב בעולם.

[דיגרסיה: מובא מחובת הלבבות שלא להיתפס בגאוה שהיא גרועה יותר מעבירות, ודבר מרב שמבקשים "מחה עונותינו" כי אם אין לנו שום עבירות נהיה גאים.]

הלכה א' (המשך) – "מיד הוא מת ברשעו"

דברי הרמב"ם: "וכן אדם שעוונותיו מרובין מזכיותיו – מיד הוא מת ברשעו, שנאמר 'על רוב עונותיו'. וכן מדינה שעוונותיה מרובין – מיד היא אובדת, שנאמר 'זעקת סדום ועמורה כי רבה'. וכן כל העולם כולו – אם היו עוונותיהם מרובין, מיד הם נשחתים, שנאמר 'וירא ה' כי רבה רעת האדם'."

פשט

2. **נפקא מינה לדין של עיר:** אם הולכים לפי גודל ולא לפי מספר, צדיק אחד גדול בעיר יכול להכריע את כל העיר – לא רק במספרים, אלא במשקל של צדקותו.

3. **"ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות"** – קריטריונים רבים: זה לא רק קנה מידה אחד (כמו חומרת העבירה). יש גם: כמה קשה היה לאדם זה, כמה צער היה לו, כמה התגברות, ועוד הרבה גורמים – וכל זה רק הקב"ה יכול למדוד. הקב"ה הוא "בוהן כליות ולב" ויודע מה קורה בפנים אצל האדם, לכן מצווה אחת שבאה ממקום עמוק עם התגברות גדולה יכולה לשקול יותר ממה שהיינו חושבים.

4. **חילוק בין קטגוריות של חומרא לבין שקילת הקב"ה:** בפרק קודם למדנו אילו עבירות הן קלות וחמורות (כריתות, מיתות בית דין = חמורות). אבל כאן, כשמדברים על שקילה כנגד זכויות, לא מתכוונים דווקא לקטגוריות הפורמליות – יש עוד חשבונות שרק הקב"ה יודע. הפסוק "אל דעות ה' ולא נתכנו עלילות" פירושו שהקב"ה מבין את הדעות של בני אדם במדויק.

[דיגרסיה: מעשה עם ר' איציקל מפשעווארסק על לוקשן קוגל – ר' איציקל היה אומר שלוקשן קוגל (עונג שבת) מצטרף למצוות. כשמישהו חשב שהוא יכול בגלל זה לעשות הרבה עבירות, ענה ר' איציקל: "אתה לא יודע כמה שוקל פעם אחת שפיספסתי מנחה במניין". הנקודה: לא יודעים את המשקל האמיתי של מצוות ועבירות – זה "לפי גודלו" – והאדם שחשב בגשמיות (קוגל גם שוקל יותר) לא הבין שגם לעבירות יש משקל.]

הלכה ב' – תוהה על הראשונות (חרטה על מצוות)

דברי הרמב"ם: "כל מי שמתחרט על המצוות שעשה ותוהה על הזכויות ואומר בלבו ומה הועלתו בעשייתן אילו לא עשיתן – הרי זה איבד את כולו ואין מזכירין לו שום זכות בעולם, שנאמר 'וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו'."

פשט

מי שיש לו חרטה על מצוותיו ואומר "הלוואי לא הייתי עושה את זה" – מאבד הוא את כל הזכויות, ולא מזכירים לו שום זכות. זה ההיפך ממה שלמדנו בתחילת הפרק – שאפילו רשע גמור שחטא כל ימיו, אם הוא עושה תשובה, "אין מזכירין לו שום עון."

חידושים וביאורים

1. **פירוש "תוהה"** – יותר מחרטה פשוטה: המילה "תוהה" יכולה לומר הוא תוהה, יש לו שתי קושיות, הוא יודע שזה היה דבר טוב אבל הוא לא בטוח. אבל הרמב"ם מבחיר שזה אומר שהוא יותר לא מחשיב את מצוותיו – הוא מסיק שזה לא היה כדאי.

2. **פירוש "אילו לא עשיתין"** – "אילו" פירושו "הלוואי": המילה "אילו" כאן פירושה לא "אם" אלא "הלוואי" (= מי יתן), כמו בכמה מקומות בחז"ל (למשל "אילו יחפרו בדרך תתום" = הלוואי). זה גם מגדיר מה "חרטה" פירושה בכלל – "הלוואי לא הייתי עושה את זה." זה רלוונטי לדין הקודם על חרטה על עבירות בתשובה.

3. **יישום מעשי** – אסור לזלזל במצוות קודמות: אפילו כשאדם גדל בעבודת ה' ומבין טוב יותר איך לעשות מצוות, הוא צריך מאוד להחשיב את המצוות שעשה פעם – אפילו אם עשה אותן בתמימות, או כי המלמד שלו אמר לו, או לא בשלמות. כשהוא חושב "זה לא היה כדאי" הוא מאבד הכל.

הלכה ג' – שקילה בשעת מיתה, כל שנה, וראש השנה

דברי הרמב"ם: "כשם ששוקלין עוונות אדם וזכויותיו בשעת מיתתו... ובכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי עולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תלוי לו עד יום הכיפורים – אם עשה תשובה נכתב לחיים, ואם לאו נכתב למיתה."

אדם עם רוב עוונות מת מיד; עיר נהרסת (כמו סדום); כל העולם נחרב (כמו במבול).

חידושים וביאורים

1. **דרשת הרמב"ם מ"רוב":** בכל שלושת הפסוקים הרמב"ם דורש את המילה "רבה" כ"רוב" – לא סתם "הרבה" אלא רוב. הפשט הפשוט ב"על רוב עוניך" הוא שיש לו הרבה עבירות, אבל הרמב"ם לומד ש"רוב" פירושו ממש רוב – יותר עוונות מזכויות. חיזוק: מה פירוש "הרבה עבירות"? הרבה זה יותר ממה שצריך להיות – וזה אומר יותר מרוב.

2. **סדום כראיה** – וקושיה ממשא ומתן של אברהם: הרמב"ם מביא את סדום כדוגמה לעיר שעוונותיה מרובין. אבל אברהם אבינו היה לו ויכוח עם הקב"ה על עשרה צדיקים. אולי יש עוד חשבון, או אולי אברהם ביקש שלפחות הצדיקים יינצלו, או שעשרת הצדיקים יכולים להטות את הרוב לצדם.

3. שני פירושים ב"מיד הוא מת ברשעו":

- **פירוש פשוט:** הוא מת ממש מיד כעונש.

- **פירוש אלטרנטיבי:** "מת ברשעו" פירושו הוא שוקע לתוך רשעותו – הוא מאבד את בחירתו. כמו שהרמב"ם אומר במקומות אחרים, שכאשר אדם עושה הרבה מאוד עבירות זמן רב, נלקחת ממנו הבחירה. "מת" פירושו שהנשמה אבודה.

4. **קושיית הראב"ד ותירוץ:** הראב"ד שואל: הרי לא רואים שרשעים מתים מיד! (כמו שתוספות בראש השנה שואל "והא רואים שרשעים אינם מתים"). תירוץ הראב"ד: "נחתמין לאלתר" פירושו לא שהוא מת מיד, אלא שהדין נגזר מיד – הוא ימות, אבל זה יכול לקחת עוד זמן. [הערה: לתוספות יש תירוץ אחר – ש"נחתמין לאלתר למיתה" מדבר על עולם הבא, לא עולם הזה.]

5. **איך הרמב"ם מבין "מיד"** – דין לעומת מציאות: הרמב"ם מתכוון ל"מיד" כפשוטו – הוא מת מיד – אבל הוא מדבר על הדין, לא על המציאות המעשית. גם הרמב"ם חי בעולם הזה וידע שלא כל עיר רעה נהרסת מיד. הוא פוסק את הדין – מה שקורה למעשה הוא שאלה נפרדת.

6. **דוגמה היסטורית** – גרמניה הנאצית: חברות רעות נופלות בסופו של דבר: גרמניה הנאצית – כמובן רואים את זה כמלחמה, אבל זו הדרך שבה הקב"ה עשה ש"מיד יאבדו" – הרשע נעשה יותר ויותר משוגע, עבירותיו נושאות אותו עד שהוא מתחיל עם מדינות גדולות יותר, עד שהוא נעקר מן העולם. חברות רעות אינן "בנות קיימא" – בסופו של דבר הן נעקרות.

7. **הפשט בדרך תיקון הנפש:** "נדנך ריבה" פירושו שהוא הפך לסוג כזה של אדם. פעמיים זה עדיין מקרה, שלוש פעמים זה כבר הרגל – חזקה (כמו כלל התוספות). בציבור קשה יותר לעשות חזקה, לכן צריך ארבע פעמים.

הלכה א' (המשך) – איך שוקלים זכויות כנגד עוונות

דברי הרמב"ם: "ושקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעוונות אלא לפי גודלם. יש זכות שהיא כנגד כמה עוונות, שנאמר 'יען נמצא בו דבר טוב'. ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות, שנאמר 'וחוטא אחד איבד טובה רבה'. ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות, והוא היודע היאך עורכיך הזכויות כנגד העוונות."

פשט

החשבון של זכויות כנגד עוונות לא הולך לפי מספר (כמות) אלא לפי גודל (איכות/משקל). מצווה אחת גדולה יכולה לאזן הרבה עבירות, ועבירה אחת חמורה יכולה לאזן הרבה זכויות. רק הקב"ה לבדו יכול למדוד זאת נכון.

חידושים וביאורים

1. **הפסוק "יען נמצא בו דבר טוב":** הרמב"ם מביא את הפסוק על בנו של ירבעם (מלכים א, יד). הנביא אמר שהילד ימות, אבל הוא עצמו יבוא לקבורה בכבוד – "יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלקי ישראל בבית ירבעם." "דבר טוב" אחד יכול לאזן הרבה עוונות.

הרהור תשובה, זה הופך אותו לרשע – כי יש לו עכשיו עבירה חדשה ששוקלת יותר.

תירוץ ב (הסבר גבוה יותר): אולי כל הנקודה של עשרת ימי תשובה היא במיוחד לבינוני. רשע גם צריך תשובה, אבל הוא כבר רשע – לא מצפים ממנו. הבינוני הוא הנמען העיקרי של עשרת ימי תשובה.

הלכה ד' – תקיעת שופר כרמז לתשובה

דברי הרמב"ם: "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב היא, רמז יש בו, כלומר: עורו עורו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלה השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנותם בהבל וריק אשר לא יועילו ולא יצילו, הטיבו נא את דרכיכם ואת מעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה."

פשט

תקיעת שופר היא גזירת הכתוב, אבל יש בה רמז – השופר מעורר אנשים שיעשו תשובה.

חידושים וביאורים

1. **"גזירת הכתוב" – מקור ומשמעות:** הרמב"ם מבוסס על הגמרא (ראש השנה) "למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו!" – זו גזירת הכתוב. הרמב"ם מתכוון בזה: מצוות שופר לא נעשתה בעיקר כמסר לאדם הקטן. זו פקודת הקב"ה. אבל "רמז יש בו" – לאדם יש רמז. אולי "גזירת הכתוב" פירושו שזה לא לאדם, אלא לקב"ה או לתורה – ו"רמז יש בו" הוא התוספת לאדם.

2. **שופר כמקור לעשרת ימי תשובה:** מה המקור לעשרת ימי תשובה? יום כיפור יש לו פסוק – "כי ביום הזה יכפר עליכם." אבל עשרת ימי תשובה? כתוב רק "יום תרועה" – לא הדין של תשובה. התירוץ: השופר עצמו הוא הרמז על תשובה, ומזה נובע כל הענין של עשרת ימי תשובה.

3. **"דרשת" הרמב"ם – קשר להלכות תשובה:** הרמב"ם מקשר את השופר ליסוד הקודם של בינוני. הבינוני צריך להתעורר – ותקיעת שופר היא המנגנון שמעורר אותו.

4. **ניתוח לשון הרמב"ם – תשובה שלב אחר שלב:**

- **"עורו ישנים... הקיצו נרדמים"** – קול שופר מעורר אדם, כמו קול גבוה.

- **"וחפשו במעשיכם"** – עשו את הדין וחשבון שלכם (לא רק הקב"ה בשמים, אלא אתם בעצמכם).

- **"חזרו בתשובה"** – זו עזיבת החטא.

- **"וזכרו בוראכם"** – זו קבלה על להבא. כמו שהרמב"ם אמר בפרק ב' ש"וזכור את בוראך בימי בחורותיך" פירושו תשובה כשעדיין צעיר – רואים שעיקר תשובה היא זכירת הבורא, לא לשכוח מהקב"ה.

5. **הבינוני ישן – לא הרשע:** הרשע הוא לא משהו שישן – הוא רוצה להיות רשע, הוא מתעסק. הבינוני לעומת זאת – הוא יודע שיש בורא, הוא עושה מצוות, רק הוא ישן הרבה. הוא שוכח. לכן הרמב"ם מדבר אליו: **"אלה השוכחים את האמת בהבלי הזמן"** – אלה הם הבינונים שיודעים על אמת, רק שוכחים אותה כי הם מתעסקים בשטויות זמניות.

6. **"הבלי הזמן" – דברים זמניים:** "זמן" פירושו דברים זמניים – כל דברי עולם הזה, היום כאן, מחר לא כאן. "אמת" פירושו דברים נצחיים – הקב"ה.

7. **"שוגים כל שנותם":** "שוגים" הוא הלשון שהרמב"ם משתמש בו בסוף הלכות תשובה – הוא יודע מה הוא עשה, רק הוא מבולבל כל הזמן. "שנותם" יכול לומר שינה (שנה) או שנה (שנה) – שניהם מתאימים: הוא ישן את שנותיו.

8. **"לא יועילו ולא יצילו" – קשר להלכות עבודה זרה:** הלשון מזכיר מהלכות עבודה זרה, אבל כאן רואים שזה עמוק יותר – לא רק עבודה זרה,

פשט

כשם ששוקלים זכויות ועוונות של אדם בשעת מיתה, כך שוקלים כל אדם בכל שנה בראש השנה. צדיק נחתם לחיים, רשע למיתה, ובינוני תלוי עד יום כיפור.

חידושים וביאורים

1. **קושייה: מאיפה למדנו על "בשעת מיתה"?** עד עכשיו דיברנו על שקילה בכל עת – כל רגע, כל יום. מאיפה נכנס "בשעת מיתה"? "בשעת מיתה" לא פירושו דווקא כשהוא מת (כי לפני מיתה כבר החליטו שהוא צריך למות), אלא זה אומר: כל יום הוא נשפט – אם הוא מת, זה היה "בשעת מיתה"; אם לא, זה לא היה בשעת מיתה. (מוזכר גם הרעיון שכל לילה הנשמה עולה.)

2. **הקשר בין שקילה תמידית לזמנים מיוחדים:** כמו בתשובה – צריך לעשות תשובה תמיד, אבל יש ימים מיוחדים – כך גם בשקילה: זה תמיד, אבל ראש השנה הוא "יופיע לדבר" מיוחד – זה יותר אמיתי, זה ממש דין.

3. **לשון הרמב"ם "נחתם" בראש השנה:** בדרך כלל אנחנו יודעים שראש השנה הוא "כתיבה" ויום כיפור הוא "חתימה" (אנחנו אומרים "תכתב ותחתם"). אבל הרמב"ם משתמש בלשון "נחתם" כבר בראש השנה לצדיקים ורשעים. זה מתאים לברייתא שרק בינונים תלויים עד יום כיפור – צדיקים ורשעים כבר נחתמים בראש השנה. (אנחנו אומרים "תכתב ותחתם" בליל ראש השנה – על הצד שאתה צדיק.)

4. **קושיית ראב"ד/תוספות: "והרי כמה רשעים חיים":** אם רשע נחתם למיתה, איך חיים כל כך הרבה רשעים? כמה תירוץ:

- **תירוץ הזוהר:** "דין רזא דגלגולא" – כשמכניסים חשבונות של גלגול, הקושיה נופלת.

- **תירוץ חדש:** כמו בכיבוש הארץ – "וגרשתמו מעט מעט פן תרבה עליך חית השדה" –

הקב"ה לא רוצה שבכל קהילה ימות אחוז גדול, כי זה היה חורבן לעולם.

- **התירוץ הפשוט:** לא יודעים מי הוא רשע – אולי יש לו יותר מצוות נגד מה שיודעים.

5. **קושייה חדשה על בינוני:** עד עכשיו למדנו שבינוני הוא סתם בינוני – זה לא נוגע לו שום עונש. פתאום מתברר שאם בינוני לא עושה תשובה עד יום כיפור, הוא נכתב למיתה – זה אומר שהוא כן צריך תשובה, מה שסותר את הלימוד הקודם. (יפורט בהלכה ג' המשך.)

6. **"כל אחד ואחד מבאי עולם" – כל אחד:** הרמב"ם משתמש בלשון המשנה "כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" – אבל עם הנקודה שכל אחד נשפט בנפרד. ראש השנה הוא גם דין על מדינות (כמו בזכרונות: "על המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לרעב"), אף על פי שהרמב"ם לא מביא זאת במפורש. אולי "כל באי עולם" כולל גם מדינות, כי מדינה עשויה מבני אדם.

הלכה ג' (המשך) – דין בינוני בעשרת ימי תשובה

דברי הרמב"ם (בקיצור): בינוני שלא עושה תשובה בעשרת ימי תשובה – נחתם למיתה.

פשט

הבינוני, שהוא חמישים-חמישים, נחתם למיתה אם הוא לא עושה תשובה בעשרת ימי תשובה.

חידושים וביאורים

1. **קושייה: למה בינוני מת בלי תשובה?** עד עכשיו למדנו שבינוני – לא קורה לו כלום, הוא באמצע. פתאום באים עשרת ימי תשובה והוא צריך למות?

תירוץ א: אי-עשיית תשובה בעשרת ימי תשובה היא עצמה עבירה חדשה. הבינוני הוא חמישים-חמישים, וכשהוא עובר עשרת ימי תשובה בלי שום

1. **מבנה הרמב"ם: באופן כללי יש שקילות זכויות וחובות כל השנה, במיוחד עשרת ימי תשובה.** באופן כללי צריך אדם תמיד לראות את עצמו כחציו זכאי וחציו חייב, ולעשות יותר מצוות. במיוחד בעשרת ימי תשובה.
2. **שלוש קטגוריות:** הרמב"ם מחלק: (1) **צדקה** – נתינה לעניים; (2) **מעשים טובים** – מידות טובות, מעשים טובים; (3) **לעסוק במצוות** – מצוות השם. הוא לא מכניס הלכות ספציפיות (כמו פת ישראל), אלא דבר כללי. צדקה מודגשת כי היא אחת המצוות הגדולות ביותר, והיא גם חלק מתשובה (כמו קודם ברמב"ם).

הלכה ד' (המשך) – ונהגו כולם לעמוד בלילה בעשרת ימי תשובה דברי הרמב"ם: "ונהגו כולם לעמוד בלילה בעשרת ימי תשובה להתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ודברי כיבושין עד שיאור היום."

פשט

המנהג הוא להתעורר בלילה (מוקדם יותר מהרגיל) ולומר סליחות – תחנונים וכיבושין – עד שמאיר היום.

חידושים וביאורים

1. **"כולם"** – חיוב לכל יהודי: הרמב"ם אומר "כולם" – זה אומר שזה מנהג כל ישראל.

2. **דברי תחנונים לעומת דברי כיבושין:** דברי תחנונים – מבקשים מהקב"ה. **דברי כיבושין** – דברי מוסר שמדברים לאדם (למשל: אתה הולך למות, נשמתך מתחננת). הרבה סליחות הן דרשות מוסר יפות, והרבה הן תחנונים.

3. **קושיה:** למה הרמב"ם לא פירט תפילה ברשימה של צדקה, מעשים טובים, מצוות? הוא מביא תחנונים/כיבושין רק בנפרד.

- **תירוץ 1:** דברי כיבושין זה לא תפילה – זו התעוררות שמביאה לצדקה ומעשים טובים. זה המשך של שופר – זה מזכיר לאדם.

- **תירוץ 2 (אולי):** דברי תחנונים יכול להיות חלק מחסד עם בריות – מתפללים לאנשים אחרים שנמצאים בצרות.

4. **הסיבה לסליחות:** הבינוני צריך עוד מצווה אחת. כל השנה הוא גם צריך, אבל במיוחד בעשרת ימי תשובה.

הלכה ה' – מעביר ראשון ראשון

דברי הרמב"ם: "אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו ולא שני, אלא משלישו ואילך. אם נמצאו עונותיו משלישו ואילך מרובין על זכויותיו – מצרפין אותן עבירות ודנין אותו על הכל. ואם נמצאו זכויותיו כנגד עונותיו משלישו ואילך – מעבירין על עונותיו ראשון ראשון, לפי שהשלישי נחשב ראשון שכבר נמחלו השנים. שנאמר 'הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר'."

פשט

כששוקלים עבירות של אדם, לא סופרים את השתיים הראשונות. מתחילים מהשלישית. אם מהשלישית והלאה יש יותר עבירות מזכויות – מחזירים גם את השתיים הראשונות ודנים אותו על הכל. אם יש יותר זכויות – מחלים כל עבירה "ראשון ראשון".

חידושים וביאורים

1. **המנגנון של "מעביר ראשון ראשון":** זהו "טריק" מעניין איך מזכים אדם עם רוב זכויות. שתי העבירות הראשונות כבר נמחלו. השלישית הופכת עכשיו ל"ראשונה" – והראשונה לא סופרים. אז הרביעית הופכת ל"ראשונה" – וכך הלאה. כל עבירה מטופלת כ"רק הראשונה" כי הקודמת כבר נמחלה. כך נמחלות כל העבירות, אחת אחרי השנייה.

2. **שאלת יסוד:** מאיפה לרמב"ם שרוב זכויות פירושו שהעבירות בטלות לגמרי? ברוב רגיל הולכים אחרי הרוב, אבל זה לא אומר שהמיעוט בטל! הרמב"ם אומר אבל: **"כל אותן העונות נמחלין לו ולא נשאר לו**

אלא כל דברי הבל וריק הם" לא יועיל ולא יציל."

9. **"מעלליכם" – תיקון הנפש:** "מעלליכם" אולי פירושו תוכניות (עלילה). הרמב"ם מתכוון: הסתכלו על נפשכם, הבינו מהי שלמות האדם – לא הבל וריק, אלא מצוות ומעשים טובים.

10. **"ויעזוב... דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה" – ממש לשון מהגדרת תשובה:** זה ממש מה שהרמב"ם אמר קודם (פרק א-ב) על "מהי התשובה" – "שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו." רואים בבירור שהרמב"ם מדמין שהוא אומר את הדרשה – הוא כותב "כל אחד מכם" כאילו הוא מדבר לעולם.

הלכה ד' (המשך) – "לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו..."

דברי הרמב"ם: "לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם כולו חציו זכאי וחציו חייב. חטא חטא אחד – הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה. עשה מצוה אחת – הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו תשועה והצלה, שנאמר 'וצדיק יסוד עולם' – זה שצדיק עצמו הכריע את כל העולם כולו לזכות והצילו."

פשט

אדם צריך תמיד לראות את עצמו כאילו הוא באמצע – חציו זכאי וחציו חייב – וכך גם את כל העולם. מצווה או עבירה אחת יכולה להכריע הכל.

חידושים וביאורים

1. **"לפיכך" – נפקא מינה למעשה:** זו התוצאה המעשית של כל התיאוריה של צדיקים/בינונים/רשעים. עד עכשיו זה היה תיאורי – עכשיו באה הנפקא מינה למעשה: כל אדם, כל השנה (לא רק ראש השנה), צריך לראות את עצמו כבינוני.

2. **לא רק ראש השנה – כל השנה כולה:** אף על פי שראש השנה הוא כשמתעוררים, הרמב"ם אומר שההליכה תקפה כל השנה. כשלאדם יש רגע טוב והוא חושב – שיחשוב חציו זכאי וחציו חייב.

3. **חיזוק, לא רק מוסר:** חידוש גדול: זה לא רק דרשת מוסר מפחידה, אלא דרשת חיזוק גדולה. בדרך כלל אדם חושב שהעולם כבר רובו חייב, כבר מזמן חרוב – "מה אני אעשה עם מצווה אחת?" אומר הרמב"ם: לא! העולם בכלל לא חרוב. היא עומדת על קצה המאזניים – עוד אדם אחד עם עבירה אחת יכול להרוג אותה, ועוד אדם אחד עם מצווה אחת יכול להציל אותה. זה נתון כוח עצום – למעשים שלך יש משמעות ממשית. זה נגד תחושת הייאוש – "העולם כל כך מושחת, מה אני אעשה?" לא – המצווה האחת שלך, הקמחא דפסחא שלך, יכולה להיות הקש ששבר את גב הגמל בכיוון הטוב.

4. **"השחתה" – מבול:** וגרם לו השחתה" פירושו כמו "השחית כל בשר את דרכו" – מבול, חורבן של העולם.

5. **"וצדיק יסוד עולם" – צדיק כפועל:** הרמב"ם מתרגם את הפסוק: "צדיק" לא פירושו משהו שכבר הוא צדיק (אז לא מדברים על בינוני). "צדיק" פירושו משהו שהצדיק את עצמו – הוא דחף את עצמו מבינוני לצדיק. הוא "יסוד עולם" – הוא ייסד (הקים) את העולם שתעמוד יציב. "צדיק" כאן הוא פועל (אקטיבי), לא שם עצם (סטטי).

הלכה ד' (המשך) – נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים דברי הרמב"ם: "נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכיפורים יותר מכל ימות השנה."

פשט

בעשרת ימי תשובה נוהגים להרבות בצדקה, מעשים טובים, ומצוות יותר מכל השנה.

חידושים וביאורים

הבא אף על פי שחטאו, שנאמר 'ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ'.

פשט

אפילו רשעים עם ריבוי עבירות מקבלים עונש לפי חטאיהם, אבל יש להם חלק לעולם הבא. "ארץ" הוא משל – ארץ החיים, עולם הנשמות.

חידושים וביאורים

1. **"ארץ" כמשל:** הרמב"ם מתרגם ש"לעולם יירשו ארץ" פירושו לא ארץ ישראל, אלא ארץ החיים – עולם הנשמות שבו הנשמה חיה לנצח, והוא עולם הבא.

2. **חסידי אומות העולם:** הרמב"ם מביא את החידוש (מגמרא חלק) שגם חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא. אם היו צדיקים גמורים לא היו יכולים להיות חסידי אומות העולם – חסר להם משהו (רק שבע מצוות בני נח), אבל חלק לעולם הבא יש להם.

3. **כוונת הרמב"ם העיקרית:** הוא רוצה להגיע לכך שגם בינונים וגם רשעים יש להם חלק לעולם הבא (רק שחלקו של הרשע הרבה יותר קטן), כדי להכניס את הענין של **"ואלו שאין להם חלק לעולם הבא"** – אלה שמאבדים לגמרי.

הלכה על עבירות שהן "שוברות עסקה"

פשט

יש עבירות מסוימות שאפילו כשלמישהו יש רוב מצוות כנגדן, הוא מאבד את חלקו לעולם הבא – "שוברות עסקה" שהורסות את כל החשבון.

חידושים וביאורים

1. **אסימטריה בזכויות לעומת עבירות:** בטובות מרובות הרמב"ם לא אומר שיש מצווה אחת שיכולה לאזן את כל עבירות שבתורה. אבל בעבירות הוא כן אומר שחטאים מסוימים הורסים הכל.

"ואלו שאין להם חלק לעולם הבא"

דברי הרמב"ם: **"ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואובדים ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים."**

פשט

אלה שאין להם חלק לעולם הבא נכרתים, אובדים, ונענשים לנצח.

חידושים וביאורים

1. **סתירה: נכרת אבל נידון?** הרמב"ן שואל כבר במכתבו סתירה: אם כרת פירושו (לפי הרמב"ם בפרק ח' הלכה ה') שנהרס לגמרי – הנשמה לא קיימת יותר – איך אפשר להיות "נידון לעולם ולעולמי עולמים"?

2. **תירוץ אפשרי לפי שיטת הרמב"ם:** "נידון לעולם ולעולמי עולמים" פירושו שהדין של נכרת ואובד עצמו נמשך לנצח – כלומר, לנצח כשנשמתו לא מקבלת גישה לעולם הבא, זה עצמו הוא העונש. זה לא שהוא סובל באופן אקטיבי, אלא העובדה שהוא לא שומע את קול הקב"ה, לא מרגיש אותו – זה הדין הנצחי.

3. **בעיה עם התירוץ:** לשון הגמרא אומרת "יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חודש" – זה נשמע כמו עונש אקטיבי בגיהנום, לא רק היעדר עולם הבא. הרמב"ם למד את הגמרא אחרת.

חמשה מינים

דברי הרמב"ם: **"חמשה הן הנקראים מינים"**

פשט

הרמב"ם מגדיר "מין" כמי שכופר בקב"ה – הוא לא מאמין בקב"ה כמו שצריך להאמין. כל החמישה הם וריאציות של כפירה באמונה הנכונה על הקב"ה.

עוון כלל. המקור הוא הפסוק "ימשוך זכותיו על עונותיו וצדק" – והמנגנון הוא "מעביר ראשון ראשון".

3. **נפקא מינה ברובו חייב:** כשמהשלישית והלאה הוא רובו חייב, זו לא נפקא מינה כל כך גדולה שמחזירים את השתיים הראשונות (הוא ממילא רוב עבירות), אבל אפשר גם לרדת – הוא מקבל עונש גם עליהן.

4. **מתי מתחיל החשבון?** לא ברור מתי החשבון מתחיל. גישה אחת: אחרי יום כיפור, אחרי חתונה, אחרי כל רגע שמתחילים חשבון חדש – שתי העבירות הראשונות לא נספרו. אם לאדם יש רק שתי עבירות ומצווה אחת – הוא צדיק, כי לא סופרים את השתיים הראשונות.

5. **האם זה חוזר וניעור?** הרמב"ם לא אומר שאחרי שנמחל, והוא מתחיל שוב לחטוא, יחזרו על העבירות הישנות. אם הוא חי עוד והוא מתחיל שוב, מתחיל חשבון חדש עם רוב זכויות. יש מפרשים שאומרים שזה מדבר בשעת מיתה, אבל הרמב"ם לא עושה את החילוק הזה.

6. **יחיד לעומת ציבור:** ביחיד מוחלים את שתי הפעמים הראשונות, ומהפעם השלישית מתחיל החשבון – לפי הפסוק "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר." בציבור מוחלים את שלוש הפעמים הראשונות, ומהפעם הרביעית מתחיל החשבון – לפי הפסוק "על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו".

7. **שאלה מעשית – מתי מתחיל החשבון?** למעשה כל אחד כבר עמוק באמצע החיים, ואפילו יום אחד אחרי יום כיפור כבר חטא בוודאי שלוש פעמים. תירוץ אפשרי: אולי סופרים מחדש אחרי מחילת יום כיפור.

8. **אולי סופרים כל סוג עבירה בנפרד:** קולא – לא סופרים את כל העבירות ביחד, אלא כל מין עבירה בנפרד. כלומר, כשמדברים על לשון הרע, לא סופרים את שתי הפעמים הראשונות של לשון הרע; כשמדברים על חילול שבת, סופרים בנפרד. הרמב"ם לא אומר זאת בברור.

9. **פשט בדרך תיקון הנפש:** "נדנך ריבה" פירושו שהוא הפך לסוג כזה של אדם. פעמיים זה עדיין מקרה, שלוש פעמים זה כבר הרגל – חזקה (כמו כלל התוספות). בציבור קשה יותר לעשות חזקה, לכן צריך ארבע פעמים.

הלכה על בינוני עם מחצה עוונות (כולל תפילין)

דברי הרמב"ם: **"אם היתה בכלל מחצה עוונותיו שלא הניח תפילין מעולם... דנין אותו כפי חטאיו ויש לו חלק לעולם הבא."**

פשט

בינוני – מחצה על מחצה זכויות ועוונות – אפילו בין עוונותיו זה שמעולם לא הניח תפילין, הוא מקבל דין לפי חטאיו, אבל יש לו חלק לעולם הבא.

חידושים וביאורים

1. **למה הרמב"ם מביא דווקא תפילין?** הוא מביא תפילין כי כך כתוב בגמרא (קרקפתא דלא מנח תפילין), אבל לפי איך שהרמב"ם מביא זאת מתברר שתפילין לא יותר חמור משום מצווה אחרת – זה רק פרט.

2. **מה פירוש "בינוני כאן?"** בינוני פירושו כאן בדיוק מחצה על מחצה. אם יש לו רוב זכויות, הוא צדיק גמור ולא מקבל שום עונש. החידוש הוא שאפילו במחצה על מחצה, כשבין עוונותיו יש דבר חמור כזה כמו שלא הניח תפילין מעולם, עדיין יש לו חלק לעולם הבא.

3. **הקב"ה מרחם על בינונים:** בגמרא כתוב שבמחצה על מחצה הקב"ה "נוטה כלפי חסד". רבן שמעון בן גמליאל אומר שזה פירושו בינוני. הרמב"ם לא מ

ביא את הענין הזה כל כך בברור.

הלכה על רשעים שעוונותיהם מרובים – חלק לעולם הבא

דברי הרמב"ם: **"וכן כל הרשעים שעוונותיהם מרובים, דנין אותם כפי חטאיהם, ויש להם חלק לעולם הבא. שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא."**

חידושים וביאורים

1. המילה "מין" אצל הרמב"ם לעומת בגמרא: בגמרא "מינים" יכול לומר דברים שונים, אבל לרמב"ם יש הגדרה ספציפית – מי שיש לו כפירה במציאות/עצמות הקב"ה.

2. חמשת המינים מקבילים להלכות יסודי התורה פרק א' – הם ההיפך מארבעת היסודות על הקב"ה: (א) שישנו – הוא קיים; (ב) שהוא אחד – הוא אחד; (ג) שאינו גוף – הוא לא גוף; (ד) שהוא ראשון/צור לכל – הוא המקור של הכל. החמישי (עובד כוכב ומזל) הוא בחינת עובד, לא בחינת אומר.

חמשת המינים בפרטיות:

(1) "האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג":

חידוש: "מנהיג" לא פירושו אותו דבר כמו "משגיח". מנהיג פירושו שבלעדיו לא היה כלום – כמו שהרמב"ם אומר ביסודי התורה "מנהיג הגלגל". הוא מנהיג באופן כללי, לא דווקא באופן פרטי. מי שאומר יש אלוה אבל הוא לא משגיח – זה לא כתוב כאן כמין.

(2) "והאומר שיש שם מנהיג אבל הם שנים או יותר" – יש מנהיג, אבל יותר מאחד.

(3) "והאומר שיש שם רבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה" – יש אל אחד, אבל הוא גוף.

[דיגרסיה: הראב"ד והמחלוקת על גוף – הראב"ד המפורסם כתב ש"גדולים וטובים" טעו בזה. בעל התניא מביא את הראב"ד. ר' שלמה פישר אמר שברור שההלכה כהראב"ד (שאדם כזה לא נקרא מין). ר' חיים הסביר את הרמב"ם בפשט יפה, אבל גם פסק כהראב"ד. הרבי גם פסק כהראב"ד. הראב"ד מודה שהאמת היא כהרמב"ם (שהקב"ה אינו גוף), רק חולק על ההלכה – שאדם כזה לא נקרא "מין".]

(4) "וכן האומר שאינו לבדו הראשון וצור לכל" – הקב"ה אינו לבדו הראשון והמקור של הכל.

חידוש – מה החילוק בין #2-1-4-#4? לא מדבר על כך שיש שני אלים בעולם, אלא שהקב"ה אינו ה"ראשון" – הוא לא המקור של הכל. למשל, שהקב"ה ברא את העולם מחומר שכבר היה קיים (קדמות העולם/קדמות החומר). הראב"ד מביא את המדרש/גמרא על האפיקורוס שאמר שהקב"ה הוא "צייר גדול" שמצא "סמנים" (צבעים) טובים – כלומר שיש חומר נפרד מהקב"ה. מפרש אחד אומר ש-4# פירושו קדמות העולם, אבל הרמב"ם לא אמר זאת במפורש – הוא התכוון לא לומר זאת. חידוש בריאת העולם גם לא כתוב במפורש ברשימה של מינות.

(5) "וכן העובד כוכב ומזל כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים" – מי שעובד כוכב/מזל כמליץ (מתווך) בינו לבין הקב"ה.

חידושים:

- זה שונה מארבעת הראשונים – כאן הבעיה היא לא "האומר" (מה שהוא אומר/מאמין) אלא "העובד" (מה שהוא עושה). הוא יודע שיש רק רבוננו של עולם אחד, אבל הוא עובד כוח אלוהי מדומה כמליץ.

- הרמב"ם לא אומר "האומר שיש מליצים" – יכול להיות שיש מליצים, הבעיה העיקרית היא "העובד למליץ".

- מאוד מעניין שעובד עבודה זרה נקרא "מין" – לא מוצאים בשום מקום אחר שעובד עבודה זרה נקרא מין. אולי הרמב"ם מתכוון שאפילו יש לו רק טעות "לשם שמים" (הוא מתכוון לעבוד את הקב"ה דרך מליץ), הוא נקרא מין – דומה לראשון שעשה את הטעות של עבודה זרה (אנוש).

שאלה: האם "אין להם חלק לעולם הבא" הוא עונש, או שפשוט נשמתו לא משיגה את האמת? הרמב"ם לא מסביר כאן, אבל כאן משמע שזה עונש.

שלושה אפיקורסים

דברי הרמב"ם: "שלושה הן הנקראים אפיקורסים: (1) האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם; (2) והמכחיש נבואתו של משה רבינו; (3) האומר שהבורא אינו יודע מעשה בני אדם."

פשט

שלושה סוגי אפיקורסים – (1) מכחיש נבואה בכלל, (2) מכחיש נבואת משה, (3) אומר שהבורא לא יודע מה בני אדם עושים.

חידושים וביאורים

1. אפיקורס לעומת מין – החילוק היסודי: מין כופר בעצמות/מציאות הקב"ה. אפיקורס לא כופר בעצמות הקב"ה – הטעות שלו היא בפעולות הקב"ה, ספציפית ב"הגעת הידיעה" – שהקב"ה שולח חכמה/ידיעה לבני אדם. הוא חולק על משהו אחד מפעולות הקב"ה, לא על מציאותו.

2. "מכחיש נבואתו של משה" – מה זה אומר? הרמב"ם ביסודי התורה אומר שנביא שאומר שמשה לא היה גדול יותר מנביא רגיל הוא מכחיש נבואתו של משה. זה אומר: "מכחיש נבואתו של משה" פירושו מכחיש את סוג הנבואה שהיה למשה – סוג טוב יותר, ייחודי של "מדה שמגיעה מהבורא לבני אדם". אבל הרמב"ם לא אומר זאת בבירור – הוא היה צריך לומר "האומר שמשה היה נביא אבל לא בבחינת נבואת משה".

3. "שהבורא אינו יודע מעשה בני אדם" – למה הוא משתמש כאן במילה "בורא"? עד עכשיו הוא אמר "ריבון" או "אלוה", וכאן הוא אומר "בורא". התירוץ: זה קשור לבריאה – הוא ברא אותם אבל לא יודע מה הם עושים אחר כך. זה קשור לאפיקורסות כי זה שולל את הקשר של ידיעה בין הקב"ה ובני אדם. החילוק: יכול להיות קשר של בריאה או הנהגה, אבל זה שזה עם ידיעה, עם סדר, עם דעת – זה מה שהוא כופר בו.

4. מקור להגדרת הרמב"ם של אפיקורס: הגדרת הרמב"ם לא מתאימה לפשט הגמרא. הגמרא בסנהדרין אומרת ש"אפיקורס" פירושו מי שאומר "מה הניא לן רבנן" (הפקרות/חוצפה כלפי חכמים), שזה אמנם חוצפה גדולה אבל לא אותה חומרא כמו אפיקורס של הרמב"ם. לא ברור מאיפה לרמב"ם המקור לתוכן הספציפי הזה של אפיקורסות. אולי הרמב"ם לקח את כל הדברים שהוא סבר שיהודי חייב להאמין, והכניס אותם לקטגוריות.

שלושה הכופרים בתורה

דברי הרמב"ם: "שלושה הן הכופרים בתורה: (1) האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה; (2) הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה, והמכחיש מגידיה כגון צדוק ובייתוס; (3) האומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אף על פי שהוא מאמין שהיא כולה מעם השם, כגון הנוצרים וההגרים."

פשט

שלושה סוגי כופרים בתורה – כופר בתורה מה', כופר בתורה שבעל פה, או אומר שה' החליף/ביטל מצוות.

חידושים וביאורים

1. "אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת" – איך זה יכול להיות כופר בתורה? "כופר בתורה" נשמע כמו כופר בכל התורה, אבל כאן מדברים אפילו על מילה אחת! התירוץ: כי אם מישהו אומר את הפסוק הזה כן ואת הפסוק הזה לא, אין לו שום דרך להבחין איזה פסוק כן ואיזה לא – אין שום חילוק בין פרט לכלל. לכן אפילו כפירה במילה אחת היא כבר כפירה בכל התורה.

2. "מעם ה'" – לא "מפי ה'": הרמב"ם משתמש בלשון "מעם ה'" (מאת ה'), לא "מפי ה'" (מפי ה'). זה אומר שאין חובה להאמין שהקב"ה "מדבר" או "כותב" במובן פשוט. הרמב"ם בפירוש המשנה בסנהדרין אומר "שהגיע אליו בדרך שאין אנו יודעים" – אנחנו לא צריכים לדעת איך זה עבד, רק להאמין בזה.

הוא מבטל את המצווה בפועל כך ש"בטלה מצוה זו מן העולם אצלו". שניהם מביאים לאותה תוצאה – המצווה לא קיימת אצלו.

משומד לכל התורה כולה

דברי הרמב"ם: "כגון החוזר לדת הגוים בשעה שגוזרין שמד, ויאמר מה בצע לי לדבק בישראל שהן שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שהן שלמים ותקיפים – הרי זה מומר לכל התורה כולה."

פשט

משומד לכל התורה הוא מי שבשעת השמד הוא הולך לדת הגוים, כי הוא רואה שהיהודים חלשים והוא רוצה להיות עם החזקים.

חידושים וביאורים

1. **הלשון "חוזר":** "חוזר לדת הגוים" פירושו הוא הולך אחרי דעת הגוים – הוא נבהל מהשמד ומוותר על קידוש השם. בשעת השמד צריך למסור נפש, והוא לא עושה זאת.

2. **ההיפך מגר צדק:** המשומד לכל התורה הוא בדיוק ההיפך מגר צדק. גר אומר: "אני רוצה להיות עם היהודים שהם שפלים ונדחים." משומד אומר: "בואו נלך עם המנצחים." הלשון של הרמב"ם דומה מאוד למה שאומרים לגר בגיור, רק בכיוון ההפוך.

3. **לא דווקא עבירות – אלא האמירה:** העיקר הוא לא שהוא עושה את כל עבירות שבתורה. העיקר הוא האמירה – "ויאמר" – הוא אומר שהוא עם דרכי הגוים. "חוזר לדת הגוים" פירושו שהוא עושה את מנהגיהם, הוא מציב את עצמו בצדם. זו הצהרה, לא רק מעשים.

4. **חילוק בין נכשל בשעת השמד לבין משומד:** אם מישהו סתם נכשל בעבירה בשעת השמד עם לב שבור, הוא רק עובר על אותה עבירה ומבטל מצוות קידוש השם. אבל כאן מדברים כשהוא מתגיר – הוא מציב את עצמו בצד הגוים.

5. **קושיית הראב"ד:** הראב"ד שואל: אם הוא חוזר לדת הגוים, הוא חמור – הוא מודה בעבודה זרה, והוא צריך להיות מין! התירוץ:

"חזרת הדת" לא פירושה דווקא שהוא מאמין בעבודה זרה. הוא אדם פרקטי – הוא שואל "איפה נמצא הכוח?" לא שהוא עוסק באמונה. אבל הראב"ד צודק שאם הוא באמת חוזר לדת הגוים ממש, הוא מין – אז "חזרת הדת" חייבת לומר הזדהות מעשית עם הגוים, לא אמונה בדתם.

מחטיא את הרבים

דברי הרמב"ם: "אחד שהחטיא בדבר גדול כירבעם... ואחד שהחטיא בדבר קל אפילו לבטל מצות עשה. ואחד האונס את חבירו עד שיחטא... כמנשה שהיה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה... ואחד שהטה את חבירו כישוע שהיה מדיח."

פשט

מחטיא את הרבים כולל גם מי שכופה אנשים לחטוא (כמו מנשה) וגם מי שמשכנע אותם (כמו ישוע הנוצרי). גם עבירה גדולה וגם קטנה, אפילו ביטול מצוות עשה.

חידושים וביאורים

1. **פעם ראשונה מצוות עשה:** זה המקום הראשון ברשימה שבו מצוות עשה יכולה להכניס אדם לקטגוריה – דרך מחטיא את הרבים. אצל משומד לעבירה אחת הרמב"ם הזכיר רק לאוין, אבל אצל מחטיא כתוב "אפילו לבטל מצות עשה."

2. **צדוקי ובייתוסי כמחטיאים:** הרמב"ם מביא צדוקי ובייתוסי כדוגמה למחטיא את הרבים עם כפירה בעיקר. הרמב"ם במקום אחר אומר שבתי דינים שלהם קיבלו שוחד, וכפירתם באה מנגיעות – הם הפכו לכופרים כי הרבנים עמדו בדרכם.

3. **כופר בפירושה – תורה שבעל פה:** "הכחיש מגידה" פירושו הוא כופר במוסרי התורה שבעל פה – כל החכמים והנביאים שמסרו את הפירוש מפי משה דור לדור. הרמב"ם מביא דוגמה: צדוק ובייתוס. זו הפעם הראשונה שהרמב"ם מביא דוגמה קונקרטית של אדם/קבוצה – כי צריך לדעת שיש קבוצות כאלה.

4. **"החליף מצוה זו במצוה אחרת" – הסוג השלישי:** האדם מאמין שהיתה תורה מה', אבל הקב"ה החליף מצוות מאוחר יותר. **חידוש:** הרמב"ם אומר דווקא "החליף" (החליף), לא סתם הוריד. אם מישהו מוריד סתם מצווה, הוא כמו הסוג הראשון – שאומר שמילה אחת לא מה'. החידוש של הסוג השלישי הוא שהוא מאמין "שהיא כולה מעם השם" – הוא מאמין בכל התורה, רק הוא אומר שמאוחר יותר הקב"ה התישב והחליף.

5. **"כגון הנוצרים וההגרים":** "הגרים" פירושו מוסלמים – כי הם צאצאי הגר (אם ישמעאל). נדון האם הרמב"ם פחד לכתוב "ישמעאלים" במפורש, או ש"הגרים" הוא לשון משנה לדת ישמעאל. בהלכות מלכים הוא כן כתוב במפורש.

6. **מה חסר: מי שאומר שיהודים עיוותו את התורה:** למוסלמים יש שתי שיטות – (א) הקב"ה נתן תורה חדשה (זה הרמב"ם מביא), (ב) היהודים עיוותו/זייפו את התורה המקורית (זה הרמב"ם לא מביא כאן). בי"ג עיקרים יש עיקר שהתורה שיש לנו היום היא אותה תורה – שזה נגד אותה שיטה שנייה. אבל בהלכות תשובה לא כתוב אותו סוג כפירה.

כופר בתחיית המתים / ביאת הגואל

דברי הרמב"ם: "כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל."

פשט

מי שכופר בתחיית המתים או בביאת הגואל.

חידושים

הרמב"ם לא מפרש כלום בזה – זה פשוט: מישהו אומר לא תהיה תחיית המתים או ביאת הגואל, לא צריך להוסיף כלום.

שניים הם המשומדים

משומד לעבירה אחת

דברי הרמב"ם: "זה שהחזיק עצמו לעבור עליה תמיד... והתפרסם בה והורגל... אפילו היתה מן הקלות, כגון שהחזיק תמיד ללבוש שעטנז או להקיף פאת ראשו, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו – הרי זה משומד לאותו דבר."

פשט

משומד לעבירה אחת הוא מי שהחזיק את עצמו לעשות עבירה מסוימת בזדון, תמיד, הוא התפרסם והתרגל בזה, עד שהמצווה לא קיימת אצלו. אפילו אם זו עבירה קלה.

חידושים וביאורים

1. **רק לאוין, לא עשין:** שתי הדוגמאות שהרמב"ם מביא – שעטנז והקפת פאת הראש – הם לאוין, לא מצוות עשה. נראה שהרמב"ם לא מדבר על משומד למצוות עשה.

2. **משמעות "משומד":** המילה "שמד" פירושה במקור השמדה – "להשמיד להרוג ולאבד." החכמים יישמו זאת על השמדה רוחנית.

3. **להכעיס לעומת לתיאבון:** כדי לקבל את המעמד של משומד זה צריך להיות להכעיס – הוא אקטיבי נגד המצווה, לא רק שאין לו כוח. "להכעיס" לא פירושו רק לכעוס את הקב"ה, אלא שהוא באמת נגד המצווה – הוא מתנגד לה.

4. **השוואה לכופר במצווה אחת:** דמיון חזק בין משומד לעבירה אחת לבין הדין הקודם של מי שלא מאמין בפסוק אחד מהתורה. אצל כופר – הוא לא מאמין במצווה אבל לא עושה עבירה; אצל משומד – הוא אולי מאמין, אבל

1. **חילוק בין "מגלה פנים" ו"בושת פנים":** בושת פנים הוא ענין של עדינות ודרך ארץ כלפי תורה. "מגלה פנים" הוא ההיפך – לשון "העז מצחו" – הוא מציג את פניו בעזות, במקום להתבייש.

2. **קשר ל"כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עונותיו":** זה הולך לשני הכיוונים – בדיוק כמו ש"ולא בוש מדברי תורה" גורם ל"אין לו חלק לעולם הבא", כך גם להיפך: אפילו מי שעושה הרבה עבירות, אבל הוא כן בוש מדברי תורה, מקבל חלק לעולם הבא. **בושה היא דבר בסיסי** – אם אדם לוקח את זה ברצינות, יש לו לפחות בושה, הוא עדיין מחובר.

3. **כל הפרק הוא חיזוק:** המסר של כל הפרק הוא: כל עוד אתה לא מציג את עצמך רשמית – "אני אוטסיידר, אני לא מאמין בקב"ה, אני לא מאמין בתורה" – אתה עדיין מיהדות, אפילו כעבריינין, יש לך תשובה וחלק לעולם הבא. רק כשהופכים לאחת מ-24 הקטגוריות, הופכים לאבוד.

4. **אחוז גדול מה-24 קשור לחוצפה:** ההפרדה מיהודים, החוצפה כלפי חז"ל – זו נושא חוזר.

5. **גאוה כשורש האפיקורסות:** ניתוח פסיכולוגי חשוב – הרבה אנשים הופכים לאפיקורסים לא בגלל שיש להם ספקות אמיתיים, אלא כי הם לא רוצים להיות "עבריינין". הוא נכשל בעבירה, ובמקום להתבייש ולהכיר שיש לו חסרון, יש לו גאוה – הוא הופך לאפיקורס כדי לא להצטרך להתבייש. "אני לא רוצה להיות עבריינין – אני אפיקורס."

מוסרים

דברי הרמב"ם: "שנים הם המוסרים – המוסר חבירו ביד גוים להורגו או להכותו, והמוסר ממון חבירו ביד גוים או ביד אנס שאינו גוי."

פשט

שני סוגי מוסרים: (1) מוסר גוף יהודי לגויים – להריגה או הכאה; (2) מוסר ממון יהודי – לגויים או לאנס שאינו גוי (אנס יהודי).

חידושים וביאורים

1. **הרמב"ם אומר "חבירו" לא "ישראל":** אבל הוא מתכוון ליהודי ישר.
2. **מוסר כסוג של פורש מדרכי ציבור:** האנס היהודי עצמו הוא בעל תאוה שלא יכול להתאפק, אבל המוסר הולך אקטיבית נגד הציבור. זו סוג של חוצפה של הליכה נגד דרכי הציבור.
3. **קושיה על "ביד אנס שאינו גוי":** אצל גויים מובן למה זה נורא, אבל מה החידוש באנס יהודי? ההסבר: מדברים על מי שבית דין לא יכול להגיע אליו – הוא חזק מדי – והמוסר מלשין עליו.

מטיל אימה על הציבור שלא לשם שמים

דברי הרמב"ם: "זה הרודה ציבור בחזקה, והם יראים ופחדים ממנו, וכוננתו לכבוד עצמו ולכל חפציו, לא לכבוד שמים, כגון מלכי הגוים."

פשט

מי שכופה את הציבור בכוח, כולם מפחדים ממנו, אבל הוא מתכוון לכבוד עצמו, כסף, או כוח – לא לכבוד שמים. הוא מתנהג כמו מלכי הגוים.

חידושים וביאורים

1. **חילוק בין מלך ישראל למלכי הגוים:** מלך ישראל הוא "לב ישראל" – יש לו בראש את טובת הציבור. מי שיש לו כוח אצל יהודים אבל מתכוון רק להתעשר, הוא כמו מלך גוי.
2. **הוא לא מדבר על דיקטטור רשע:** "כגון מלכי הגוים" פירושו מלך גוי רגיל – הוא עושה את תקנותיו ומשפטי, אבל הוא עושה זאת לכבוד עצמו. הוא לא כופה את הרבים לעשות עבירות (זה היה סתם מחטיא את הרבים) – הוא מפחיד אותם לעשות דברים טובים, אבל לכבוד עצמו.
3. **רמב"ן בשער הגמול – הבעיה העיקרית:** הרמב"ן מסביר שהבעיה היא שהעולם הופך לעובדי עבודה זרה. כשאנשים אומרים תהלים כי הם

3. **רציחות מנשה:** הרמב"ם אומר שמנשה "היה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה." כתוב "ודם נקי שפך מנשה הרבה מאד" – אבל זה מדבר על רציחות בכלל. הרמב"ם תופס זאת מהקשר.

4. **ישוע הנוצרי כמדיח:** הרמב"ם מביא את ישוע הנוצרי כדוגמה למחטיא דרך הטיה (שכנוע), לא דרך אונס. הרמב"ם משתמש בלשון "מדיח" – שמתקשר למסית ומדיח מהלכות עבודה זרה. אבל "הטה" יכול לומר רחב יותר – הוא הטה נגד תורה שבעל פה או ענינים אחרים, לא רק עבודה זרה.

5. **מחטיא כ"קמפיין":** מחטיא את הרבים פירושו פעולה שיטתית להביא אחרים לחטא.

6. **אפשר להיות ביותר מקטגוריה אחת:** אדם יכול להיות גם מין וגם מחטיא את הרבים.

פורש מדרכי ציבור

דברי הרמב"ם: "אפילו לא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצוות בכללם, ואינו נכנס בצרתם, ולא מתענה בתעניתם, אלא הולך בדרכו כאחד מגוי הארץ, וכאילו אינו מהם."

פשט

פורש מדרכי ציבור הוא מי שמפריד את עצמו מכלל ישראל – אפילו הוא לא עושה עבירות, רק הוא עושה מצוות לבד, הוא לא חלק מצרותיהם, הוא לא מתענה כשהם מתענים, הוא הולך בדרכו שלו כמו גוי.

חידושים וביאורים

1. **חילוק ממשומד לכל התורה:** המשומד לכל התורה אומר "אני הופך לגוי." הפורש מדרכי ציבור אומר "אני לא הופך לגוי – אני אשב בבית, אני תפילין, אשמור שבת. אבל הרבנים גוזרים תענית? למה אני צריך את זה?" הוא עושה מצוות, אבל לא איתם. הוא לא הולך לבית הכנסת, יש לו בית מדרש מופרד מהקהילה.
2. **איך מגיעים לזה? הדרך הנכונה להגיע לזה היא כשמישהו אומר "כולם רשעים" – ולכן הוא לא הולך ביחד עם הציבור.** פילוג הוא חשש של פורש מדרכי ציבור, וצריך להיזהר. ואם אתה לבד "ציבור" – אתה לא יכול לעשות את דרכך לציבור.
3. **הסתר פנים:** "מי שאינו בהסתר פנים אינו מהם" – מי שאינו חלק מהסתר הפנים של כלל ישראל, הוא לא מהם.
4. **נפקא מינה מעשית – שואה:** אנשים שאומרים "אם תהיה חס וחלילה שואה, אני אציל את עצמי" – צריך לדעת שאם על כלל ישראל יש גזירה, אתה גם חלק ממנה.
5. **ראיה ממדרכי לאסתר (מגילת אסתר ד:יד):** "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו" – זו דוגמה מושלמת לענין שאי אפשר להפריד את עצמך מצרות כלל ישראל.
6. **"אכול ושתו כי מחר נמות" (ישעיה כב:יג):** הגמרא אומרת שהפסוק עוסק בפורש מדרכי ציבור – אנשים בזמן ישעיהו, כשעמד לבוא חורבן, אמרו "אכלו, שתו, אם נמות נמות."

העושה עבירות ביד רמה

דברי הרמב"ם: "העושה עבירות ביד רמה כגון ירבעם, בין שעשה קלות בין שעשה חמורות – אין לו חלק לעולם הבא. וזהו הנקרא מגלה פנים בתורה, ולא בוש מדברי תורה."

פשט

מי שעושה עבירות בחוצפה ובעזות, בפומבי, בלי שום בושה – אין הבדל אם הוא עושה קלות או חמורות. העיקר הוא היחס, היד רמה, החוצפה כלפי תורה. הוא נקרא "מגלה פנים בתורה."

חידושים וביאורים

2. **חילוק בין מכנה שם לחבירו למלבין פני חבירו ברבים:** "מכנה שם" פירושו הוא ממציא כינוי גנאי על האחר, או קורא לאחר בכינוי גנאי שאחרים כבר המציאו. "מלבין פני חבירו ברבים" הוא יותר כולל – זה כולל אפילו ביוש בלי כינוי, רק דרך אמצעים אחרים.

3. **המתכבד בקלון חבירו – המניפולטור:** זה לא מי שרוצה במפורש לבייש את האחר (כמו מלבין), אלא מי שמניפולירט – הוא יודע שדרך הורדת האחר הוא נעשה גדול. למשל, הוא שואל לאחר שאלה ברבים שהאחר לא יוכל לענות, כדי להראות כמה הוא חכם. הרמב"ם כבר הסביר זאת בהלכות דעות – הוא מחזיק בהשוואת עצמו לאחר: "האחר חלש, ודרך זה אני נעשה גדול."

4. **מבזה את המועדות – ביאור מעשי:** זה אומר שהוא לא לוקח ברצינות יום טוב – הוא לא הולך לבקר בחול המועד, הוא מתנהג כמו בחול, הוא לא מכבד יום טוב. זה ההיפך מכבוד יום טוב.

5. **חילוק בין שמונה הקטגוריות לבין "אין להם חלק לעולם הבא" הקודמות:** הקודמות (מינים, אפיקורסים, כופרים) עוסקות בכבוד השם, כבוד התורה, כבוד נבואה – זה ממש אין להם חלק לעולם הבא. שמונה הקטגוריות כאן עוסקות בדברים שמגיע להם כבוד (מועדות, קדשים, תלמידי חכמים), אבל זה לא אותה חומרה – אף על פי שזה מאוד חמור, זה "בגדר" אין להם חלק לעולם הבא (עם שפת האזהרה).

6. **קשר לפורש מן הציבור:** ארבע הקטגוריות הראשונות (מכנה שם, מלבין, מתכבד בקלון) דומות ל"פורש מן הציבור" – הוא אוהב את כלל ישראל, אבל כל יחיד בודד הוא יכול לבייש ולקרוא בשמות רעים.

הלכה יא – כוח התשובה אפילו לעבירות החמורות ביותר
דברי הרמב"ם: "כל אלו שאמרנו אין להם חלק לעולם הבא – שמת בלא תשובה. אבל אם שב מרשעו... הרי זה מבני עולם הבא, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה. אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב – יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר 'שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו'."

פשט

כל הקטגוריות – מינים, אפיקורסים, כופרים, ושמונה הקטגוריות – אין להם חלק לעולם הבא רק כשהם מתים בלי תשובה. אם הם עושים תשובה, אפילו כופר בעיקר כל החיים שעושה תשובה בזקנתו, יש לו חלק לעולם הבא.

חידושים וביאורים

1. **"לרחוק ולקרוב" – ביאור הפסוק:** "רחוק" פירושו מי שהיה רחוק מהקב"ה, ו"קרוב" פירושו הוא נעשה קרוב. הזוהר הקדוש בפרשת ויקרא מתרגם כך. "ורפאתיו" פירושו ריפוי הנפש – נשמתו היתה חולה מאוד, כמעט איבדה את החלק לעולם הבא, אבל הקב"ה רחום וחונן ומקבל אותו בתשובה.

2. **"כפר בעיקר" – מה זה אומר?** מפרש מבין "כופר בעיקר" כדווקא המין – מי שאומר שאין קב"ה. הרמב"ם ביסודי התורה פרק א' אומר "מי שאינו מאמין בזה הרי זה כופר בעיקר", ובפרק ב': "ומי שמעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה... וכופר בעיקר, שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו." כופר בעיקר הוא בעצם אחד מארבעת המינים – החמור ביותר מכולם, כי העיקר הגדול הוא מציאת השם, שהקב"ה אחד ואין שני לו.

3. **קשר לענין הדעת:** הענין של "אין לו חלק לעולם הבא" עוסק בסברה שהדעת היה חולה מאוד – זה הענין של עולם הבא כ"עולם הדעת", ומי שיש לו דעת חולה לא יכול לחיות בעולם הדעת הזה.

4. **סתירה עם הלכות עבודה זרה פרק ב' – "מינים אין מקבלין אותן בתשובה לעולם":** בהלכות עבודה זרה כתוב "מינים מישראל אין מקבלין אותן בתשובה לעולם, שנאמר כל באיה לא ישובון", אבל כאן כתוב שאפילו כופר בעיקר יכול לעשות תשובה! **התירוץ:** "אין מקבלין" פירושו שבית דין

מפחדים מהרבי (לא מהקב"ה), זו סוג של עבודה זרה. המטיל אימה גורם לאחרים גם להיות שלא לשם שמים – הם מפחדים ממנו במקום מפחד משמים.

4. **"שלא לשם שמים" עוסק באימה עצמה:** לא רק במטיל, אלא באימה עצמה. אדם ישר עושה אימה שהיא לשם שמים – העולם מפחד מהרבי, מתורה, ומהקב"ה, הכל בחבילה אחת. אבל מי שעושה שהאימה תהיה מהאדם עצמו, מהשטויות שלו – זה שלא לשם שמים.

כללות: 24 הקטגוריות

דברי הרמב"ם: "כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים שמנינו, אף על פי שהם ישראל – אין להם חלק לעולם הבא."

פשט

כל 24 הקטגוריות, אף על פי שהם יהודים, אין להם חלק לעולם הבא.

חידושים וביאורים

1. **החשבון:** בין 14 הקטגוריות העיקריות נהיו 24 כשסופרים את תת-הקטגוריות (כמו 5 מינים, 3 אפיקורסים, וכו').

2. **"אין לו חלק לעולם הבא" לא תמיד באותה חומרה:** אצל ה-24 הוא מתכוון ברצינות – זה דין של כרת ועונש, אפילו הוא עושה הרבה מצוות. אבל במקומות אחרים בחז"ל כשכתוב "אין לו חלק לעולם הבא" זה לא תמיד באותה חומרה.

עבירות קלות שמתרגלים בהן

דברי הרמב"ם: "ויש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן."

פשט

יש עבירות קלות יותר מה-24, אבל כשמתרגלים בהן, חכמים אמרו "אין לו חלק לעולם הבא."

חידושים וביאורים

1. **חילוק בין ה-24 ל"עבירות קלות":** אצל ה-24 "אין לו חלק" הוא ממשי – הוא נמחק. אצל עבירות קלות חכמים אמרו זאת **כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן** – זו סוג של אזהרה, לא בהכרח ממשי.

2. **הסברה:** העבירה עצמה לא כל כך מסוכנת, אבל זה שמתרגלים (מתרגלים) הוא מאוד מסוכן.

שמונה קטגוריות שחז"ל אמרו "אין להם חלק לעולם הבא"

דברי הרמב"ם: "המכנה שם לחבירו, המלבין פני חבירו ברבים, המתכבד בקלון חבירו, המבזה תלמידי חכמים, המבזה רבותיו, המבזה את המועדות, מחלל את הקדשים."

פשט

הרמב"ם מונה שמונה קטגוריות שחז"ל אמרו "אין להם חלק לעולם הבא", אבל זה לא ממשי – חז"ל הפחידו בשפה החריפה ביותר כי אלה דברים שאפשר להתרגל אליהם.

חידושים וביאורים

1. **מבנה שמונה הקטגוריות – שתי קבוצות של ארבע: הארבע הראשונות (מכנה שם לחבירו, מלבין פני חבירו ברבים, מתכבד בקלון חבירו) עוסקות בדרך ארץ וכבוד בסיסיים המגיעים לכל אדם – לא מתנהגים בכבוד אנושי בסיסי. הארבע האחרונות (מבזה תלמידי חכמים, מבזה רבותיו, מבזה את המועדות, מחלל את הקדשים) עוסקות באנשים או דברים שמגיעה להם רמה גבוהה יותר של כבוד – כבוד תלמיד חכם, כבוד רבו (עוד יותר), כבוד יום טוב, כבוד קדשים.**

לא מקבל אותם – הם לא מתקבלים כענין מעשי לבית דין. אבל "מקבלין" כן פירושו שהקב"ה מקבל – אצל הקב"ה יש לו חלק לעולם הבא.

5. "בין שחזרו בתשובה בגלוי, בין שחזרו במטמוניות": הרמב"ם מדבר על רשעים, פושעים, ומשומד

תמלול מלא

הלכות תשובה פרק ג' – שיקול זכויות ועוונות: צדיק, רשע, ובינוני

הקדמה: אופן פרק ג' בהלכות תשובה

דובר 1:

רבתי, לומדים אנו הלכות תשובה בספר המדע, פרק ג'.

אז, שני הפרקים הראשונים הקודמים של הלכות תשובה היו ממש יסודות של מהי מצוות תשובה, מהו גדר התשובה, מהי מהות התשובה. זה כל אחד מבין, אין שום בעיה להבין איך זה נכנס להלכות תשובה.

עכשיו לומדים אנו את הפרק השלישי, שקצת קשה להבין מה זה קשור להלכות תשובה. עומד באמצע, כפי שנראה, עומד ברור שצריך לעשות תשובה, ועשרת ימי תשובה, קצת מדבר הרמב"ם עליהם. אבל צריך לתת תירוץ טוב יותר.

אז התירוץ הטוב ביותר שראיתי במפרשים, אני חושב שהוא מחדש, אני כבר לא יודע מאיפה, ראיתי את זה כבר מזמן, שהפשט הוא שלמדנו שבהלכות תשובה הולך הרמב"ם להגיע לשאלה של מהי התכלית, תכלית העבודה, תכלית השלמות של אדם, וכן הלאה. אז כאן יש במובן מסוים הקדמה לכך, או היבט אחד, פרט אחד מזה, כי הרמב"ם עובר כאן על כל רמות האנשים שיש.

במילים אחרות, האדם הטוב ביותר הוא זה שהולך לעולם הבא, כפי שנלמד בפרק ח', העובד מאהבה, זה הצדיק הגמור בשלמות, הוא כבר עשה תשובה או שהוא כבר אדם מושלם. עכשיו, אבל רוב, נדמה לי, רוב האנושות הוא אחד שהוא רשע שלא עשה תשובה, או בעל תשובה שנמצא באמצע עשיית תשובה.

אז הפרק, במובן מסוים, מספר על כל סוג של רמת אדם, מזה שמתחיל בכך שכל אדם יש לו חובות ועבירות, ורובו חובות הוא צדיק, ובאמצע הוא בינוני, וכולי, כל ההלכות האלה.

כלומר, הוא מדבר לכאורה גם קצת על השכר והעונש של זה, כי כפי שלמדנו, וכבר אמרנו אתמול או שלשום, שהשכר והעונש יש כי זה מראה את השלמות, את הרמה של כל אדם.

אז בפרק הולך הרמב"ם מהסדר הרגיל של אדם – צדיק, בינוני, רשע – עד הסוף, כפי שנראה במחצית השנייה של הפרק, מדבר הוא על הרשעים הגדולים והנוראים שבכלל אינם בגדר, ש"אין להם חלק לעולם הבא". אז כל ההלכות של מי שאין לו חלק לעולם הבא עומדות בפרק זה.

חידוש: שני סוגי תשובה – פרטיות וכללית

אבל אם חושבים שהפרק הוא סך הכל של כל סוג של יהודי, מהצדיק הגדול ביותר עד הרשע הגדול ביותר, זה לכאורה ה... הייתי אומר את זה בשפה שלי כך, שעד עכשיו למדנו על תשובה, והתקשינו קצת כי תשובה היא פשוטה, למשל אדם לא הניח תפילין כמה ימים, למחרת כשהוא מניח תפילין הוא עושה תשובה, אבל האם צריך שיאמר, בורא עולם, שכחתי להניח תפילין, אני עושה עכשיו תשובה, אני מניח תפילין. זה דבר מאוד פרטי.

אבל מזמן לזמן צריך אדם לעשות חשבון נפש, לא על מצווה ספציפית, אלא איפה אני עומד בעולם? יש צדיקים, יש בינונים, יש רשעים. זה מאוד שונה כשאדם צריך לעשות תשובה על עניין כללי מאוד, להחליט אני רשע ואני צריך להיות בינוני, או אני בינוני, אני צריך להיות צדיק, זו עבודה הרבה יותר גדולה של תשובה, ואולי לכך יש עשרת ימי תשובה.

התשובה שכל אדם צריך כל הזמן לחשוב, אי לא עשיתי, זה נכנס תחת איזו מצווה או עבירה, לחשוב, אי בפעם הקודמת נכשלתי בעבירה זו, הבה לא אכשל עכשיו ומיד לומר וידוי קטן, זו תשובה קטנה.

אבל הנה כאן התשובה, וזה לא אפשר לעשות כל יום. אדם לא יכול כל יום לחשוב, איך אני? האם אני צדיק? האם אני בינוני? האם אני רשע? זה אולי לא, זה אנשים יהיו overthinking. ויש זמנים מסוימים, כפי שהרמב"ם אמר, יש זמנים שהם מיוחדים במיוחד.

זו תשובה גדולה יותר של איפה אני עומד בעולם? איזה מין אדם אני? צדיק, בינוני, רשע. וזה כבר יותר משהו גם עניין של דין. זה כמו דין וחשבון שהקב"ה עושה על האדם מזמן לזמן, כפי שהרמב"ם מחשב. הקב"ה דן את כל העולם, ובאותה דרך צריך אדם לדון את עצמו, לא שהוא רואה עכשיו זה נכנס תחת איזו עבירה, חושב הוא, האם נכשלתי אתמול, אה, האם אעצור את עצמי עכשיו? אלא יותר על עניין כללי, לעשות חשבון נפש, איפה אני עומד? האם יש לי יותר עבירות, יותר זכויות...
דין: הדין הכללי והנפקא מינה המעשית

דובר 2:

כן, נכון. כן. בערך. כן. לא חולק, לא חולק. אתה אומר את הדברים המעשיים, מה ההשפעה המעשית של מה שאמרת יותר תיאורטית, יותר למדנית.

דובר 1:

כן, טוב, אומר הרמב"ם. הדבר היחיד שהייתי יכול לחלוק במה שאתה אומר, אתה זוכר שעומד לעמוד בפרק, שיש דין כל יום, אומר הרמב"ם, אבל באופן הכללי, ויש דין בשעת מיתה, ויש דין בעשרת ימי תשובה. האם אתה רוצה ללמוד שהפשט הוא, שהדין הוא הדבר הכללי, שלא אפשר כל יום צריך לחשוב על זה, האם זו המילה.

דובר 2:

כן.

דובר 1:

וכך אני לא כמו הספרים החסידיים שאומרים שצריך לעשות שיהיה זמן מיוחד לתשובה. רוב הזמן צריך יהודי לחיות בשמחה של מצווה, לעשות זמן קטן מסוים לתשובה. זה מסתדר עם זה, אבל במציאות יש צד אמיתי מאוד.

והוא אומר שתשובה פירושה שתמיד ראו את עצמכם להצטער.

דובר 2:

אמת.

דובר 1:

מה שהם מדברים, מדבר על להצטער, אבל יש כן תשובה באה עם צעקה. אבל אפילו בפשטות, למשל, אדם עובד, הוא לא יכול כל הזמן להתמקד, "האם אני בעבודה טובה? האם יש לי תפקיד טוב?" הוא צריך לעשות את עבודתו הכי טוב שהוא יכול. אבל מדי פעם צריך הוא לעשות חשבון נפש עמוק יותר, "האם זו העבודה שאני רוצה? איזה מין עבודה זו? מה אני עושה?" זה דבר מאוד מעשי.

דובר 2:

כן, זה הבה נאמר, היסוד שאתה אומר שיש את הדין הכללי על האדם שאינו פרטי, זה מאה אחוז נכון. אני חושב שזה הנושא של הדבר. ההלכה למעשה שאתה אומר מזה שיש שני סוגי חשבונות נפש וכדומה, זה כבר דבר ש... זה כבר דבר. לא, כן, צריך לחשוב על זה. אני לא יודע כמה גם ברמב"ם זה עומד. אני חושב שבוודאי לא עומד בפירושו. אבל גם מה שאני אומר לא עומד בפירושו, צריך רק ללמוד את זה. גם מאוד מעשי, כי אני לא יודע, צריך לחשוב על זה. אוקיי.

הוא הולך לומר בפירוש כבר בסוף, ועוד בשני כאן, כן כן, הוא הולך לומר לך.

הנקודה אבל היא יסוד מאוד חשוב. יש שלושה סוגי אנשים, אוקיי? לגבי זה, אולי לגבי עניינים אחרים יש סוגים אחרים של אנשים. יש שלושה סוגי יהודים, שלושה סוגי אנשים. יש צדיק, רשע, ובינוני.

הבינוני הוא לכאורה הקשה ביותר להבין, כי לא אפשר למצוא מישהו שעשה בדיוק 51 מצוות ו-49 עבירות. ממילא צריך לומר שזה אומר משהו יותר כללי...

דובר 2:

יש בינוני בינוני, לא בינוני מדויק.

דובר 1:

אני יודע את הדבר, אבל זה החידוש. אדם רגיל, זה סדר העולם. אני יכול לומר לך, כמעט כל אדם רגיל, אולי יש צדיק גמור אחד בעולם. כמה יש? מה הסדר הרגיל? צדיק גמור, בינוני, שהוא בשפה שלנו צדיק, או רשע.

מה שעומד כאן הוא שהסדר הרגיל הוא שיש מצוות ועבירות. וממילא, מי שיש לו יותר מצוות, זה צדיק. כשמישהו מחפש צדיק לנסוע אליו ביום טוב, זה אומר מישהו שיש לו יותר מצוות מעבירות – דבר גדול, כי הבה כל אחד עושה אכן הרבה מצוות, אבל הוא גם עושה הרבה עבירות. אז מישהו שיש לו יותר...

דיגרסיה: גאווה ועבירות

דובר 2:

יש את חובת הלבבות שאומר שלא להרגיש נוח עם משהו שהוא יותר גרוע מעבירות, וזה גאווה. נו, אחד הרבנים אומר שתחת המיטה מבקשים "מחה עוונותינו", כי אם אין שום עבירות, יהיה גאווה.

דובר 1:

אה, יפה. כשעומדים שם, אתה יודע מה עומדים שם. כן.

"וכן המדינה" – עיר כישות

אז אומר הרמב"ם, "וכן המדינה". יש דרך להסתכל על כל אדם בנפרד. כן, אנשים הם עולם קטן, כן? אפשר להסתכל על האדם, ואפשר להסתכל על המדינה, הרשות. יש דבר שקוראים לו "פרט", יש דבר שקוראים לו "כלל". עיר היא גם אדם גדול. לעיר יש דין לעצמה. יש מושג "עיר". עיר היא לא רק קבוצה של אינדיבידואלים, אלא יש משהו דין של עיר. יש דבר כזה עיר, זה ישות אחת של עיר. ומסתכלים אם העיר היא עיר טובה.

אם זכות כל יושבי העיר מרובין על עוונותיהם, בין כל התושבים יש יותר זכויות מעבירות, הרי זו עיר צדקת, זו עיר שהיא צדיק. ואם עוונותיהם מרובין, הרי זו רשעה, זו עיר רעה, עיר של רשעים.

דובר 2:

מה זה? אין עיר בינונית?

דובר 1:

מעניין. עיר בינונית היא כבר יותר קשה מתמטית להגיע לבינוני של עיר. אבל כנראה...

כפי שזה חתוך, מעניין לי שהוא לא אומר שיש עיר בינונית. אולי בדרך כלל... אדם נוגע בדבר, כי אם הוא רואה שיש בינוני, צריך הוא מהר לדחוף את עצמו לצד אחד.

דובר 2:

נו, עומד "ירוך כצבי קל כנשר", זה לא בינוני.

דובר 1:

עומד כן, אותה ברייתא שהוא הולך בינוני. אה, כן, צריך לראות שכל העולם הוא כמו על סף אצל רבי זכרון לברכה. אולי מתכוון שזה עצום.

דין של עיר וכל העולם – שיקול זכויות ועוונות בקולקטיב

הלכה א': שלושה סוגי אנשים – צדיק, רשע, בינוני

דובר 1:

אוקיי, אומר הרמב"ם, "כל אחד ואחד מבני אדם" – כל אדם. זה הרמב"ם. הבה נראה קודם מה... לא, אומר את השני, אומר את זה. מה הראשון... זה הרמב"ם הולך לדבר כאן שיש דבר כזה משקלות, שוקלים. שוקלים אנשים. התמונה לראש השנה, יש מאזניים, מאזני משפט. זה דבר אמיתי. זה משל, אבל יש דבר. הקב"ה שוקל ומסתכל הן על כל האנושות, הן על מקום מקומי, ארץ, או עיר, והן על אדם. מה הוא יותר? האם יש לי ממנו... הקב"ה מסתכל על העסק שלו, האם העסק... האדם הוא השקעה. ♣️ אם זה עסק טוב, הוא מביא זכויות, הוא מביא דברים טובים, או...

אז זה הרמב"ם כן: "כל אחד ואחד מבני אדם" – כל אדם, הוא לא אומר "מבני ישראל", הוא אומר "מבני אדם". סתם לוקח הוא כי על סדום עומד שהקב"ה כבר הסתכל, והוויכוח עם אברהם הולך על עיר גויית. אבל לא חייב להיות יהודי. אמת, העבודה היא לא רק ליהודים.

דובר 2:

איפה יש עבירות ומצוות?

ביאור: "זכויות ועוונות" – לא "מצוות ועבירות"

דובר 1:

כן. "כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכויות ועוונות" – יש זכויות ועוונות. אה, עכשיו הולך הוא לומר מילה גדולה. הוא לא אומר "מצוות ועוונות", "זכויות". זכויות זה יותר כולל ממצוות. זה אומר כנראה מידות טובות ודעות טובות. הדברים שלנו בחדר מצוות ועבירות, עוונות פירושו גם לא רק עבירה. עוונות זה מאוד דומה לעבירה, אבל הבה נתרגם מה אני מתכוון.

כלומר, אפילו בחדר, גם בלשון חכמים, כשאומרים מצוות ועבירות, אבל מילולית, מצוות זה תרגום של מה שהקב"ה ציווה, ועבירות זה תרגום של מה שעוברים על הציווי. נכון, אבל זה לא דווקא הדרך היחידה שבה דברים נעשים רעים. אנחנו אומרים, על כל דבר טוב אנחנו אומרים זו מצווה. עומד בגמרא "מצוה לעשות", זה לא אומר שהקב"ה ציווה, מילולית, זה אומר שזה דבר טוב, הקב"ה היה צריך לצוות, כי זו מצווה. אבל זכויות ועוונות זה יותר כמו הדבר הכללי.

ההיפך מזכויות היו אומרים חובות. זכות פירושה פלוס, קרדיט, וחובה היא מינוס, היא גירעון. אבל הרמב"ם מתכוון, לפי הנוסח, שזה חשבון, חשבון בנק. אבל יכול להיות שהרמב"ם מתכוון ליותר, הוא אומר זכויות ועוונות כי אולי מתכוון הוא ליותר ממצוות כשלעצמן, כפי שבוז כלול מעשים טובים ודברים נוספים.

אני חושב שזו לשון הגמרא, זכויות ועוונות, אולי זה לא בנוסח. צריך לפתוח את מה שמביאים את המקורות ונראה. אם אני זוכר, אני חושב שהלשון "כל אדם יש לו זכויות ועוונות" זה לא עומד בגמרא, זה חידוש. כי הגמרא אומרת שאצל צדיקים מרובים זכויות. אבל אני חושב שהלשון "מי שזכויותיו מרובין מעוונותיו" יכול להיות שזו פשוט לשון ה... כן, "עוונותיו יתירות על זכויותיו" עומד בלשון חז"ל. אני לא רואה עכשיו את הנוסח, אבל יכול להיות שזה פשוט בא מלשון הגמרא. עומד בגמרא אחרת, עוונות וזכויות, זו לשון הגמרא. אוקיי, אז זה השורש.

חילוק הרמב"ם: צדיק, רשע, בינוני

אומר הרמב"ם, כל אחד ואחד מבני אדם יש לו שניהם, יש לו זכויות ועוונות. עכשיו בא דבר מעניין, שיש שלושה סוגי אנשים. זה לא ידענו, אפשר ללמוד את כל התורה ולא לדעת על זה, שיש שלושה סוגי אנשים. שיש שניים יודע כל אחד, אבל יש סוג שלישי.

כן, מי שזכויותיו יתירות על עוונותיו, מי שזכויותיו יותר מעוונותיו, הוא צדיק. מי שעוונותיו יותר מזכויותיו הוא רשע. ומחצה על מחצה הוא בינוני.

הרמב"ם לא אומר לנו איך מודדים את זה בכמות עבירות, האם יש פעם עבירה גדולה אחת שהיא יותר גרועה מהרבה קטנות. הוא לא אומר ברור,

הלכה ד: עיר כישות עצמאית

עיר היא גם אדם גדול. לעיר יש דין לעצמה. כאן יש לך מושג של עיר. עיר היא לא רק קבוצה של אינדיבידואלים, אלא יש משהו דין של עיר, שהוא... יש לך דברים כאלה כמו עיר. זו ישות אחת של עיר. ומסתכלים על העיר, האם העיר היא עיר טובה.

אם זכות כל יושביה מרובין על עוונותיהם, שכיך כל התושבים יש יותר זכויות מעבירות, הרי זו עיר צדקת, זו עיר שהיא צדק. ואם עוונותיהם מרובין, הרי זו רשעה, זו עיר רעה, עיר של רשעות.

קושיא: מדוע אין עיר בינונית?

מדוע הוא לא אומר שיש עיר בינונית? יש עיר בינונית, זה כבר יותר קשה להגיע לבינוני של עיר.

אז, אם תשאל אותי, מעניין לי מדוע הוא לא אומר שיש עיר בינונית. אולי בדרך כלל אדם נוגע בדבר, כי אם הוא רואה שהוא בינוני, צריך הוא מהר לדחוף את עצמו לצד אחד. עומד "יראה כל אדם כאילו הוא מחצה על מחצה". עומד כן, אותה ברייתא הולכת ללכת... אה, כן, צריך לראות שכל העולם הוא כמו על סף אצל רבו עוונות. אולי מתכוון לומר שעיר, אני חושב, אני לא יודע, עיר בדרך כלל היא עיר או צדיק או רשע.

תירוץ: עיר לא יכולה להישאר מאוזנת

אני אומר לך, הרמב"ם אמר שמנהג בני העיר להימשך. אז אם לעיר יש רוב רע, כמעט לא תישאר מאוזנת, כי אם יש צדיקים האנשים יהיו צדיקים, יהיו צדיקים. אם יש רשעים יהיו רשעים. מאוד קשה שיהיה מאוזן, כי ימשכו אחרי הרשעים. אם יש מספיק רשעים שיהיה עד חמישים אחוז, יהיה תשעים אחוז.

תרגום לעברית

למה שלא יימשכו אחרי הצדיקים, כך שיהיו תשעים אחוז צדיקים? ניחא, אם כן, יהיה צדקת. אבל קשה מאוד שתישאר עיר בינונית, כי הרי נמשכים אחרי אנשים אחרים. מעניין. אם זה נכון, מעניין לחשוב על כך, שעיר בדרך כלל אינה מחצה על מחצה. לא, כי נמשכים מאוד, כן.

דין של כל העולם כולו

אוקיי. **וכן כל העולם כולו**, גם על העולם יש דרך להסתכל על כל העולם. האם העולם הוא מקום של יותר עבירות או יותר מצוות? זה במילים אחרות חידוש גדול. כלומר, מלבד שאדם שייך לעצמו, בעצמו הוא צריך לוודא שהוא צדיק, הוא שייך גם לעיר. צריך לוודא, מה הנפקא מינה שהעיר היא צדיק? כדי שלא יהיה כמו סדום. גם, מלבד זה, אנשים שייכים לכל העולם כולו. אם אדם רואה שהעולם הוא רוב רשעים, אם תחשוב שהעולם הוא רוב רשעים, עליך לדעת שהעולם היה נחרב.

כך אומר הרמב"ם, שאם העולם הוא רוב רשעים, הוא נחרב. אנחנו רגילים לחשוב, למשל, שרוב הגויים הם רשעים. זה לא יכול להיות, כי אז העולם כבר מזמן היה נחרב. כשם שיש דין שאם העיר רעה צריך לברוח מהעיר, אם העולם רע, זה "מחני נא מספרך", מחק אותי מחיך.

טוב, נו, ההלכה הבאה, אני מתכוון להלכה הבאה שהיא הולך לומר שהעולם נחרב, משמע שאם העולם לא נחרב, זה סימן שעדיין יש טוב בעולם. לא רק יש טוב, שיש רוב טוב.

הלכה ד (המשך): "מיד הוא מת ברשעו"

אומר הרמב"ם: **"וכן אדם שעוונותיו מרובין מזכותיו, מיד הוא מת ברשעו, שנאמר 'על רוב עוניך'".** מה כתוב בפסוק? רש"י מתכוון, אני מתכוון, סתם כך חושבים ש"רוב עוניך" פירושו שיש לו הרבה עבירות. אבל הרמב"ם אומר ש"רוב" פירושו רוב. אבל מה כתוב שם לפני זה? "הנך מת על רוב עוניך"? משהו כזה, בואו נראה, משהו כתוב, **"כי תוכח מוסר אכזרי על רוב עוניך"**. כן, מגיע לך עונש "על רוב עוניך". אומר הרמב"ם ש"רוב" פירושו רוב.

"וכן מדינה שעוונותיה מרובין על זכויותיה, מיד היא אובדת". העיר נאבדת. כפי שרואים בבירור שזה היה המעשה עם סדום. סדום היה דבר חד

פעמי של עיר שהיה עוונותיה מרובין, והרגו את העיר, **שנאמר "זעקת סדום ועמורה כי רבה"**. "רבה" פירושו גם רוב, שנעשה רוב. ה"זעקה", ה"זעקה" פירושה כאן הרשעות, היתה רוב.

קושיא: עשרת הצדיקים של סדום

זה מאוד מעניין, כי הרי היו בסדום כמה צדיקים. אברהם איבנו הרי ניהל את כל הוויכוח שם עם הקב"ה, עשרת הצדיקים, ואפילו פחות מזה היה עוזר. זה מאוד קשה. אוקיי, אולי יש עוד חשבון, או אולי אז היה הדבר ש"לפחות" עשרת הצדיקים יינצלו. אוקיי, אבל עשרת הצדיקים יכולים עדיין להיות מיעוט מהרוב, לעשות שהרוב יהיה בצד.

דין של כל העולם כולו – דור המבול

וכן כל העולם כולו, אם היו עוונותיו מרובין, אם כל העולם מלא ברוב עבירות, מיד הם נשחתיים, כמו שהיה ממש המעשה במבול, **שנאמר "וירא ה' כי רבה",** בכל השלושה כתוב "כי רבה", שרעת האדם היתה יותר מהטוב בעולם, צריך להפוך את זה.

אפילו אם נאמר שהפירוש הפשוט, כפי שטענת, ש"רוב" לא פירושו רוב להוציא מיעוט, פירושו הרבה, אני עדיין יכול לומר שפירושו רוב. כי מה פירוש הרבה? מה זה אומר הרבה? מה זה יותר מדי עבירות? כפי שאתה שאלת עבירות, טוב מאוד. יותר עבירות פירושו כפשוטו, שצריך להיות צדיק שיש לו יותר זכויות מעבירות. אבל מה הפשט של הרבה עבירות? הרבה עבירות זה יותר מכמה שצריך. נורמלי זה להיות קצת פחות מרוב. יותר מדי זה יותר מרוב.

דיון: שני פירושים ב"מיד הוא מת ברשעו"

צריך אבל לחשוב, כשהרמב"ם אומר "מיד הוא מת ברשעו", האם הוא מתכוון לומר שקורה עונש והוא מת, ואם לא רואים את זה ברור שיש הסתרת פנים מסוימת והשכר ועונש של אדם לא כל כך פעיל? או שהוא מתכוון לומר שהאדם שוקע ברשעו, בגלל שעושים את זה כך, "מת ברשעו" - הוא מת בתוך רשעותו, אין לו דרך חזרה, הוא מאבד את בחירתו? כמו שהרמב"ם אומר במקומות אחרים, שכאשר אדם עושה הרבה מאוד עבירות במשך זמן רב, הוא מאבד את הבחירה. וזה פירושו שהוא מת. הנשמה הרי נאבדת, הנשמה מתה.

קושיית הראב"ד: לא רואים שרשעים מתים מיד

הראב"ד הקדוש שאל מיד קושיא על הרמב"ם, "לא כמו שסובר", הרמב"ם הרי בנה על הגמרא, בואו נזכור. הגמרא אומרת בראש השנה **"רשעים נחתמין לאלתר למיתה"**. כלומר, הרמב"ם אומר "לאלתר למיתה" - הוא מת מיד. אומר הראב"ד, "אבל הרי לא רואים כך". תוספות בראש השנה, ובמקומות נוספים, שואל מיד על הגמרא, **"והא רואים שרשעים אינם מתים"**. כאן רואים מתוספות שאפשר לשאול קושיא מהמציאות על הגמרא. הגמרא אומרת, הרי רואים אבל שהוא עדיין חי. צריך לומר תירוץ.

אז הראב"ד אומר שכשכתוב "נחתמין לאלתר", לא פירושו שהוא מת מיד. פירושו שנגזר דינו נחתם מיד שהוא ימות. הוא מת, מיישמים את הדין. יש לו אולי ירידת פנים בזמן מסוים.

זה מעניין, אפשר קודם כל אבל לחשוב שאולי איראן היא גם סוג כזה, כי הרמב"ם אומר הרי שמי שמודה בעבודה זרה הוא כופר בכל התורה כולה, בהכרח שיש לו עוונות מרובין מזכותיו, הוא מת ברשעו.

דוגמה: חברות רעות נופלות בסוף

צריך אבל לחשוב גם שארצות רעות נופלות באמת בסוף. למשל גרמניה הנאצית, אז אם משהו מסתכל על הכל רק טבעי, אוקיי, היתה מלחמה. אבל זו היתה דרך שהקב"ה עשה שמיד יאבדו, זה אומר שהוא נעשה יותר ויותר משוגע, ועבירותיו נשאו אותו עד שהוא התחיל עם ארצות גדולות יותר, עד שהוא באמת היה מעביר מן העולם והארץ נעקרה. כך קורה לכל החברות הרעות, הן לא מחזיקות מעמד זמן רב מאוד, בסוף הן נעקרות, כי העבירות שעושים אינן בנות קיימא.

דיון: איך הרמב"ם מבין "מיד"

אומר הרמב"ם, איך שוקלים את זה באמת? ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות. לשם כך צריך את הקב"ה עצמו. הקב"ה שהוא א-ל דעות. שיודע הכל, שיכול למדוד הכל, והוא היודע איך לערוך הזכויות כנגד העבירות, הוא יודע איך לערוך את הזכויות כנגד העבירות.

כנראה הרמב"ם מתכוון לומר שאין רק קנה מידה אחד, זה לא רק כמה חמור זה, וזה גם כמה קשה זה לאדם, וזה גם לפעמים צער, יש הרבה מאוד דברים שלוקחים בחשבון, שרק הקב"ה עצמו יכול.

וגם לכאורה, אני מתכוון למה שאמרת,

שקילת זכויות ועונות — רק הקב"ה יודע את החשבון, תוהה על הראשונות, ודין ראש השנה

הלכה ג (המשך) — רק הקב"ה יודע איך לערוך את הזכויות כנגד העבירות
הוא יודע איך לערוך את הזכויות כנגד העבירות. משמע שהרמב"ם מתכוון לומר שאין רק קנה מידה אחד, זה לא רק כמה חמור זה, וזה גם כמה קשה זה לאדם, ויש את כל העניין של צער, יש הרבה מאוד דברים שלוקחים בחשבון, שרק הקב"ה עצמו יכול.

וגם לכאורה, אני מתכוון אני מסביר לך מה שאמרת, זה לא אומר שראינו בפרק קודם שאנחנו יודעים אילו עבירות הן קלות וחמורות, כן, כריתות ומיתות בית דין פירושן חמורות וכדומה. אבל כשאנחנו מדברים כאן שיש שקילה כנגד כמה זכויות, לא מתכוונים דווקא לכריתות ומיתות בית דין. יכול להיות שכן, אבל לפי חשבונות הקב"ה. יש יותר חשבונות לזה.

סיפור: מעשה עם רבי איציקל מפשיסחה על לוקשן קוגל

מספרים שרבי איציקל היה תמיד אומר, רבי איציקל מפשיסחה, שלוקשן קוגל שוקלים אותו למצוות, כן, אתה בטח יודע, כי שמים אותו על המאזניים של המצוות. אמר משהו, "רבי, אם כך אני יכול לעשות הרבה עבירות." אמר לו, "אבל אתה לא יודע כמה שוקל פעם אחת לפספס את מנחה שלי." אתה לא יודע. זה היה כדי לומר שזה לפי גודלו, אתה לא יודע. יכול להיות שלוקשן קוגל שוקל כמו מצווה קטנה דרבנן, מאה שנה של לוקשן קוגל... אוקיי, לוקשן קוגל הוא בעצם מצווה של עונג שבת, זה לא משהו... השאלה היא, אתה אומר, כמה גדולה המצווה, לפי מה שוקלים אותה? חשב ההוא, נבוך, שהרבי מתכוון בגשמיות, שקוגל גדול שוקל... אתה לא מבין שגם לעבירות יש משקל.

יש צדיקים אחרים שאמרו ששוקלים את הדרך שנוסעים לרבי עם העייפות הבוץ וכ'. זה אמת, אבל זה רק מוציא שצריך הרי תמיד את הדעות של א-ל דעות. א-ל דעות ה' ולא נתכנו עלילות. זה אומר שהקב"ה מבין את הדעות של האנשים, כן, הוא יודע בדיוק... זה הרי אותו דבר, הקב"ה בוחן כליות ולב, הקב"ה יודע מה קורה באדם, ממילא הוא יודע שהרבה פעמים מצווה אחת יכולה לבוא ממקום עמוק מאוד עם התגברות גדולה וכדומה.

הלכה ד — תוהה על הראשונות: מי שיש לו חרטה על מצוותיו מאבד הכל

אומר הרמב"ם הלאה. אני מתכוון שהקשר כאן הוא, שברגע שאנחנו מבינים שמצוות שוקלים, ויש מצוות שיש להן יותר חשיבות ופחות חשיבות, וזה לא תלוי רק בקטגוריות שלהן, יש קריאת שמע של המיטה, זה עניין, עניין רופף, זה קשור גם לאיך הקב"ה מעריך את זה. כן, אני מתכוון שזה הקשר למה שבא.

אומר, כל מי שמתחרט על המצוות שעשה — דיברנו על תשובה מעבירות, כאן משהו עושה תשובה על מצוות. יש, שואלים תמיד איך קוראים למה שהוא הפוך מבעל תשובה, הוא עושה תשובה על... קוראים לו "תוהה על הראשונות". יש את החברה שהם תה"א, הם קראו לעצמם תה"א, צריך להגיד להם שהם נקראים... משהו כזה נקרא תוהה על הראשונות. זה משהו אחר...

יש את הרמב"ם, כל מי שמתחרט, מי ש... מי שיש לו חרטה על המצוות שעשה, ותוהה על הזכויות. זה מעניין, כי "תוהה" אפשר להתכוון שהוא תוהה כך, יש לו שתי קושיות, הוא יודע שזה באמת היה דבר טוב. האם זה אפילו יותר ממי שאומר כזה ברור... "נו, הלא, אתה שאתה כבר מחמיר

כן, אבל בוא, גרמת לי לחשוב, יש תוספות שיש לו תירוץ אחר, אני זוכר, תוספות אומר שפירושו בעולם הבא בכלל, האדם חי זמן רב וחיים. אבל אני חושב שלא רואים שהרמב"ם אומר את התירוץ הזה, לא רואים בכלל שהרמב"ם הבין בכלל את הקושיא. הרמב"ם אומר פסק הלכה, הרמב"ם גם חי בעולם הזה, הוא ידע שלא כל עיר שיש בה עוד עבירה מתה מיד כל העיר. לכאורה הרמב"ם מתכוון לומר שכך הוא הדין. מעשית מה שקורה זה עוד עניין. אני מתכוון שהרמב"ם מתכוון כפשוטו, הוא לא נכנס לעניין שהרמב"ם מתכוון שמיד יאבדו כי זה רע. זה מגיע לעולמות, זה הדין. מעשית איך זה מתברר, גם מי שחי, זה חי, זה היה להמשיך הלאה.

חידוש: "רוב" לא פירושו קיצוניות

גם אני חושב שהנקודה של הרוב היא דבר חד מאוד, כי אנחנו רגילים לחשוב קיצוניות, לא רק בכל השיחות שלנו על צדיקים ורשעים, האם הוא צדיק או רשע? אפילו צדיק לא פירושו מי שלעולם לא עושה שום עבירה, פירושו מי שמאמין שהוא צדיק, פירושו שרוב ההחלטות שלו הוא עושה את ההחלטות הנכונות. כי רוב עבירות, למשל משהו לא מניח ציצית, אוקיי, ציצית, אני יודע שזה עושה אותו ברגע בן חורין, הוא לא מניח ציצית.

תבין, יש למשהו טענות לפעמים על עיר, למשל מנהיגות. כנראה כשמדברים על עיר מדברים גם על החלטות ציבוריות שהעיר עושה, האם יש להם חוקים כאלה, האם הם עושים מלחמות כאלה, וכדומה. אז מה פירוש עיר שהיא צדיק? לא פירושו שהם לעולם לא הרגו שום אדם תמים. זה צדיק גמור, זה לא נוגע. פירושו שרוב הפעמים הם הורגים את האדם הנכון, או תבין מה אני אומר?

כן, אני שומע. אוקיי. והכי נמי אם זה רוב, בסוף זה נופל, או מיד. הרמב"ם אומר מיד, הרמב"ם אומר אבל את הלשון מיד, מיד ימות. זה מאוד מדגיש את זה. כמו שכבר טענו קודם לגבי כשהרמב"ם אומר מיד האם הוא מתכוון שהוא מת מיד. אה, אתה אומר שפירושו כפשוטו.

מתי אז היה מיד, מתי זה התחיל? כי מיד צריך נביא. אה. אני סבור שהרמב"ם מתכוון כפשוטו מיד, והוא לא מתכוון לדבר על המציאות. הוא מתכוון לומר את הדין. מה המציאות, צריך לדבר בנפרד. אוקיי.

הלכה ד (המשך): איך שוקלים זכויות כנגד עונות

אה, עכשיו דבר חשוב. שאלת באמת קושיא: איך שוקלים את זה? מה פירוש רוב? רוב פירושו כמות, או... כן?

אומר הרמב"ם, בשקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות. לא הולכים לפי כמה פעמים עשו זכויות ועונות. אלא לפי גודל, אלא כמה גדולה העבירה.

אומר, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות. יש לפעמים זכות, מצווה, שהיא מאוד גדולה ומאוד חזקה. כן? איך כתוב בפסוק, יען נמצא בו דבר טוב. זה כתוב על הבן של ירבעם. ירבעם עשה הרבה עונות, אבל הוא עשה דבר טוב. דבר טוב אחד גדול יכול להיות כנגד הרבה עונות גדולות שהוא עשה. לא ירבעם, אלא הילד... בדיוק, כן. הילד, היה לו בן, שהנביא אמר שהוא ימות. וכתוב שעשו הספד גדול והביאו... הילכך זה לבדו יבא לירבעם אל קברו? יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלקי ישראל בבית ירבעם. אהה. אוקיי, אולי פירושו שכן דבר טוב בעצמו.

מה שזה כנגד... זה מדברים ש... מה שהוא טען שיש צדיק אחד שהוא גדול. במילים אחרות, כשסופרים את הצדיקים של העיר, פירושו גם שצריך לעשות מספרים. יכול להיות צדיק כל כך גדול שהוא מכריע על כל העיר.

נכון, ויש עיון שהיא כנגד כמה זכויות. יש דבר כזה כמו עונות, שיהיו עונות כבדות מאוד, והוא ישקול, שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. עבירה אחת, חטא אחד, שיאבד. הרמב"ם לומד את זה כמו במשקל, כששוקלים זכויות כנגד עונות, יכול להיות חטא אחד שיהיה כבד מאוד.

חוטא אחד פירושו חטא אחד או חוטא אחד, חוטא אחד? יכול להיות מעשה אחד של חוטא.

רק הקב"ה יכול למדוד את זה

שאומרים תמיד, הוא הולך לבית דין של מעלה, ודנים אותו לשלוח אותו לגיהנום או לגן עדן. לכאורה הרמב"ם לא מדבר על זה, כי זה דין על אדם אחרי מיתה, כי לפני מיתה היו צריכים לשקול אותו ולהחליט שהוא צריך למות. לכאורה בשעת מיתה פירושו בכל יום, אם הוא מת זה היה בשעת מיתה, אם הוא לא מת זה לא היה בשעת מיתה.

אה, אתה מתכוון לומר כמו שכתוב שבכל לילה הנשמה עולה?

אני לא יודע איך מבררים בכל שנייה, בכל יום. אני מתכוון, חוץ מזה, הוא אומר כך, ובכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי עולם עם זכויותיו. בכל שנה שוקלים את העבירות של כל אדם מבאי עולם, לא "כל באי עולם עוברים לפניך כבני מרון", אלא זו לשון המשנה, כן, כל אחד ואחד. זה כל העולם, אבל כל אחד ואחד. עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה.

קושיא: האם בראש השנה אין דין על מדינות?

מעניין, בראש השנה אין דין על כלל המדינות? הרי כתוב כן, "על המדינות בו יאמר", ואמרים בזכרונות. מה כתוב שם? שבאים עם... מענישים את המדינה על עבירותיה. "על המדינות בו יאמר, איזו לחרב ואיזו לרעב", מבוסס על העבירות של כל העיר, או... אוקיי.

לא, זה מעניין, הרמב"ם מביא דווקא את לשון המשנה, יש דווקא, שדנים כל אדם ואדם. אבל לכאורה צריך לומר שבראש השנה דנים גם את... אולי כל באי עולם פירושו כולל המדינה. המדינה עשויה מאנשים בסך הכל. כן.

דין צדיק, רשע, ובינוני

אז כך, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים. חותמים אותו לחיים, זה פירושו נכתב ונחתם. זה משל, כמו שכשמלך עושה גזירה יש כתב עם חתימה. כן. ומי שנמצא רשע נחתם למיתה. כי זה אומר הרמב"ם, כן, כלאחר נכתב. הוא לא אומר מיד. לא, אבל זה מעניין, כי בדרך כלל אנחנו יודעים שהחתימה היא ביום הכיפורים, ובראש השנה קוראים את לשון הכתיבה, "נכתב", ואחרי יום כיפור זה "נחתם". לא, אנחנו יודעים... לא, הם לא השתמשו מיד בלשון "נכתב".

דין: לשון "נחתם" בראש השנה

נכון, ובכן, זה הפשט של הברייתא שהגמרא... זה המקום היחידי שכתוב שבראש השנה יש כתיבה וביום כיפור יש חתימה לכל אחד. קודם כל, זה מדבר על הבינונים. אה, כמו שאתה אומר, תולה. אנחנו תוקעים, בנוסחאות אחרות כתוב דווקא שבראש השנה כותבין, ואנחנו אומרים "וכו' חותמין" וכו'. אבל אני חושב שזה או בנוי על מה שאנחנו מדמים שאנחנו בינונים, או יש שיטה אחרת שזה דווקא כך. אבל אני חושב שהפשט של הברייתא, של הגמרא, הוא ש... כן, אגב, אנחנו גם אומרים, אנחנו אומרים בראש השנה טובה תכתב ותחתם. בליל ראש השנה, על הצד שאתה צדיק.

מי שנמצא צדיק נכתב לחיים, מי שנמצא רשע נכתב למיתה, והבינוני תלוי לו עד יום הכיפורים. עכשיו יש לו את עשרת הימים שדורשים הרבה תשובה, ומסתכלים, אם עשה תשובה נכתב לחיים, אם לא נכתב למיתה. זה מאוד מעניין, כי כאן הקושיא שאחרים שאלו, איך יש אנשים שחיים?

קושיא: איך חיים רשעים?

זו הקושיא? הקושיא של הראב"ד? לא, לא, הקושיא היא... דווקא זה לא קושיא, זה רק קושיא אם אתה חושב שיש רשעים. דרך אגב, יש לי תירוץ אחר על קושיית הראב"ד. אבל נפל לי תירוץ מעניין על הקושיא, שלמדנו בהלכות עירובי תחומין שלא עושים שלוש ערים בבת אחת עירוב תחומין, כי זה היה טעות גדולה. "פן תרבה עליך חית השדה". כן, וגרשתמו מעט מעט פן תרבה עליך חית השדה. הקב"ה גם לא רוצה שבכל קהילה יהיה חצי, העולם היה הופך לחורבן. תדמיין, בכל יום הדין מסביב נעשית מגפה ומת אחוז עצום מכל קהילה, זה היה אסון גדול. הקב"ה חס עליך יותר.

כן, ובכן, זה הראב"ד עם התוספות, כולם אומרים, "והרי כמה רשעים חיים". אתה יודע שהוא רשע, אתה יודע שהוא עושה עבירות שאתה יודע. אבל יש לו אולי יותר מצוות כנגד זה.

לפעמים. אבל הרמב"ם הולך לומר בבירור מה... הרמב"ם כבר לא... כי הוא ירא שמים, הוא חושב שזה לא היה בשלמות. הוא מתכוון לומר, הוא תוהה האם זה בכלל היה דבר טוב, הוא יותר לא מחשיב את מצוותיו. אבל פירושו שהוא עושה את המסקנה.

ואומר בלב, הוא אומר בלב, ומה הועלתי בעשייתך, אילו לא עשיתך. אולי זה בכלל לא היה... עשיתי את זה רק כי המלמד שלי אמר לי, אני יודע מה הן ההשלכות. אני חושב ש"אילו" פירושו "הלוואי". אה, הלוואי לא הייתי עושה את זה. אני זוכר שיש כמה מקומות בחז"ל שהמילה "אילו"... "מי יתן", כן, הוא מתרגם כזה יא"פ פשוטה. אילו יחפרו בדרך תתוב, הלוואי. כן, הוא מתרגם יא"פ פשוטה. אה, יש כמה מקומות שרואים ש"אילו" זה לא "אם", אלא "אילו" זה הלוואי. הלוואי לא הייתי עושה את זה.

מה פירוש חרטה

אגב, עכשיו רואים מה פירוש חרטה. הם התקשו מה פירוש "מתחרט על עבירות". רציתי לומר את זה, אבל חרטה היא "הלוואי לא הייתי עושה את זה".

הלכות תשובה פרק ג: דין הבינוני בעשרת ימי תשובה, תקיעת שופר, וכוח המעשה האחד

הרי זה איבד את כולך, הוא מאבד את המצוות, הוא מאבד את הזכויות. ואין מזכירין לו שום זכות בעולם. לא מזכירים יותר את הזכות שהייתה לו. זה ההיפך ממה שלמדנו באותו ראש פרק. אה, כן, אפילו רשע גמור שחטא כל ימיו, נאמר "אין מזכירין לו שום עוון", אותו דבר, מי שתוהה על הראשונות. שום זכות בעולם, שנאמר וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו. כשמתחיל יום של פשע, אם הוא עשה תשובה על המצוות, אז הוא רשע גמור ואין לו אפילו מצווה אחת.

יישום מעשי: צריך להחשיב את המצוות שעשה פעם

זו הלכה חשובה מאוד לזכור תמיד. אני יודע שאמרתי שאני לא מתכוון לשיחות חסידיות, אבל הרבה פעמים אדם יכול לחשוב, "הייתי תמים, עשיתי מצוות, חשבתי שזה כלום, או פשוט תפסתי את זה." הוא אומר, אפילו הוא אומר, "אני מבין יותר טוב איך לעשות מצוות", צריך להחשיב מאוד את המצוות שעשה פעם, ואין לו את הזכות.

הלכה ה — שקילה בשעת מיתה, בכל שנה, ובראש השנה

טוב מאוד. עד עכשיו למדנו את העיקר, אני נכנס יותר לפרטים מתי הזמן המיוחד של שקילת חטאים ועונות, או גם מתי לא רק הקב"ה עושה את זה, אלא מתי האדם צריך לעשות את זה. כי הקב"ה עושה את זה, יש שקילה באופן כללי, וגם שקילה בכל שנה. יש פעם אחת בחיים, או אולי בכל רגע. קודם מה שלמדתי אמרתי שזה בכל רגע, וראיתי שעכשיו עומד אותו דבר. גם יש בכל שנה, יש פעם בשנה מעין מדידה.

זה כמו בתשובה גם כן, צריך לעשות תשובה תמיד, ויש ימים מיוחדים שטובים לתשובה. גם צריך לשקול תמיד. זה לא ממש חילוק, זה רק "יופיע לדבר" שזה עוד יותר טוב, "יופיע ביוסף". כאן זה נשמע יותר אמיתי, כאן זה נשמע שזה ממש אמיתי, יש דין ממש.

אוקיי, אז. אומר הרמב"ם, **כשם ששוקלין עוונות אדם וזכויותיו בשעת מיתתו, כמו שכאשר אדם מת יש איזה שכר ועונש, דין וחשבון, ואז שוקלים אותו.**

קושיא: מאיפה למדנו על בשעת מיתה?

אבל אני לא מבין, מאיפה למדנו על בשעת מיתה? עכשיו דיברנו על... הולכים עם מיתה ברורה, האם זה לא בשעת מיתה? אולי בשעת מיתה? אבל את זה לא היה לנו, היו לו אז חיים. זה מעניין מה שהולכים עכשיו לחשוב, כי למדנו שיום מיתה של אדם מכפר. מיתה של אדם היא הזמן שעושים את שקילת שכר ועונש.

לא, זה דבר אחר. אני מתכוון לומר כך, יש שתי דרכים איך אפשר ללמוד בשעת מיתה. אפשר ללמוד בשעת מיתה פירושו כשהאדם מת, כמו

דיון: מה פירוש "גזירת הכתוב"?

דובר 2:

כן, אבל רמז לאדם. אה, הכי פשוט, אדם לא צריך להיכנס להבין את טעמי המצוות, כי זה לא דווקא מקושר לרמז. אתה רוצה להראות משהו שהרמב"ם אמר משהו שהרמב"ם אמר על גזירת הכתוב? כי זה לא נאמר סתם. הוא אומר, בואו לא ניכנס.

דובר 1:

אני רוצה בסך הכל להראות שאולי זה גם המקור. אני חושב שבמאמרים מביאים את זה. מה המקור בכלל לעשרת ימי תשובה? תשובה שביום כיפור צריך לעשות תשובה כבר למדנו בפרק הקודם, "כיצד מתודה?" כתוב בפסוק, "כי ביום הזה יכפר עליכם" וכו'. אבל מה המקור לעשרת ימי תשובה? איך יודעים שזה מתחיל לפני ראש השנה? איך יודעים את כל הדין של ראש השנה? לא כתוב בפסוק. כן, כתוב "יום תרועה". לא כתוב הדין. התשובה היא שהשופר הוא רמז על זה. השופר שתוקעים בראש השנה מראה כבר שצריך לעשות תשובה.

דובר 2:

לא, הייתי לומד, הייתי אומר גזירת הכתוב פירושו שזה לא לאדם, אלא זה לקב"ה, או אני לא יודע מה, לתורה. ורמז יש בו לאדם, יש רמז לאדם.

דובר 1:

כאילו, מה שאתה אומר שזה לקב"ה, זה הרבה יותר בעייתי מאשר לומר שיש טעם.

דובר 2:

זה לא לאדם, זה לא... אבל רמז יש בו, יש רמז לאדם. יש מה שהתורה היא תיקון הגוף, רפואת הגוף, זה ספק, אבל זה כן תיקון הנפש. תיקון הנפש פירושו האדם. נו, אבל אז?

"דרשת" הרמב"ם: עורו ישנים משנתכם

דובר 1:

אוקיי, כלומר, מה הרמז? כלומר, אומר כאן הרמב"ם, היית חושב שהרמב"ם הוא דרשת תקיעת שופר. כלומר, אומר הרמב"ם כן, תקיעת שופר צועקת. מה היא צועקת? היא שומעת צעקות? היא שומעת כן, כמו שהוא אומר, "עורו עורו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם". זה פשוט, כי קול שופר הוא משהו שמעיר אדם. רעש גבוה מעיר אדם. זה נעשה להעיר אנשים. התעוררו, ישנים, מהשינה העמוקה שלכם.

ומה לעשות אחרי שמתעוררים? "וחפשו במעשיכם", התחילו להסתכל, לחפש במעשיכם. זה אומר, נראה לך שאתה עושה מעשה, אבל עשה את החשבון, עשה את הדין וחשבון שלך. זה לא שהקב"ה עושה את הדין וחשבון בשמים, עשה אתה את הדין וחשבון שלך.

מה עושים אחר כך? כשאתה הולך לעשות חשבון הנפש, אתה הולך להיות, זה איפשהו כמו שהיה חטאנו. חזרו בתשובה, תהיו חוזרים בתשובה. וזכרו בוראכם, ועכשיו, הייתם עושים את זה, התחילו לזכור את בוראכם.

ניתוח: התשובה השלבתית

דובר 1:

אני חושב שהזכרו בוראכם היא הקבלה, כמו שהחטאנו ועוינו היא כמו מעין ודוי, שחטא. חזרו בתשובה היא עזיבת החטא. וזכרו בוראכם היא פשוט הולכים מעכשיו, קבלה, הולכים מעכשיו לזכור את הקב"ה.

זוכר למדנו בפרק ב' ש"זכור את בוראך בימי בחורותיך" פירושו לעשות תשובה כשעוד צעיר. רואים שתשובה פירושה זכירת הבורא. עיקר התשובה שצריך לעשות היא לא לשכוח מהקב"ה.

הבינוני ישן — לא הרשע

דובר 1:

אני חושב שזה גם יפה מאוד, כי הרשע הוא לא מי שישן. הרשע הוא רשע, הוא רוצה להיות רשע, הוא מתעקש. הבינוני, בדרך כלל למה הוא בינוני? כי

כן, אבל אני אומר שלא, והזוהר יש לו תשובה משלו, על זה כתוב "ואלה המשפטים", "דין רזא דגלגולא", ברגע שמכניסים חשבונות כאלה כמו גלגול ודברים אחרים, הקושיא... לא נעשית קושיא.

קושיא: למה בינוני צריך לעשות תשובה?

אבל אני לא יודע, בואו נעזוב את זה. כמה דקות גניבה. יש כאן קושיא אחרת, מה הפשט שבינוני ימות אם לא עשה תשובה? עד עכשיו למדנו, מה זה בינוני? בינוני זה בינוני, לא קורה לו כלום. פתאום יוצא שהוא כן צריך לעשות תשובה.

קושיא: למה בינוני מת בלי תשובה?

דובר 1:

אבל אני אומר שלא, הקושיא של עשרת ימי תשובה... אבל לזוהר יש תשובה משלו, על זה כתוב "ואלה המשפטים", דן את רוחו, הגלגולים. ברגע שמכניסים חשבונות כאלה כמו גלגולים ודברים אחרים, הקושיא לא נעשית קושיא.

ויודעים, לא, בואו נעזוב את זה, יש כמה הליכות. יש כאן קושיא אחרת, למה הפשט שבינוני ימות והוא לא עשה תשובה? עד עכשיו למדנו, מה זה בינוני? בינוני זה בינוני, לא קורה לו כלום. פתאום, באים עשרת ימי תשובה, לא עשה תשובה, הוא צריך למות. למה דווקא בינוני?

תירוץ א: לא לעשות תשובה היא עבירה חדשה

דובר 1:

יכול להיות שהעבירה של לא לעשות תשובה, זה מכריע. זו עבירה חדשה. הוא, הבינוני, הוא חמישים-חמישים. זה שעבר עשרת ימי תשובה, לא היה לו שום הרהור תשובה, עשה אותו לרשע. אוקיי, כך יש מי שאומר, אבל צריך... אני מרגיש שכאן...

תירוץ ב: עשרת ימי תשובה מיוחדים לבינוני

דובר 1:

יכול להיות שכל הנקודה של בינוני היא ש... אוי, אולי אפשר לומר כך, הקשר של כל הלכות עשרת ימי תשובה הוא הבינוני, הוא זה שצריך לעשות תשובה. רשע גם צריך לעשות תשובה, אבל הוא כבר רשע. מרשע אנחנו לא מצפים לזה. משהו צריך להבין, זה הכל הרמב"ם שמסדר את כל הגמרות וכו', אבל משהו צריך להבין כאן, הבינוני.

הלכה ד: תקיעת שופר — רמז לתשובה

דברי הרמב"ם: גזירת הכתוב אבל רמז יש בו

דובר 1:

היום הרמב"ם אומר דברים יפים מאוד על ראש השנה. אני אומר, על השקילה של הזכויות והעבירות בראש השנה, אומר הרמב"ם ש... אז בואו נבין. הרמב"ם סיפר כאן דבר חדש, לא דבר חדש, הוא בנה על הגמרא וכו'. אה, הנושא של עשרת ימי תשובה, כמו שלמדנו, יש דין מפורט, יש עשרת ימי תשובה שאז עושים דין חדש, ויש חילוק, שכאן צריך לעורר את העולם שיעשה תשובה. לוקחים את הבינונים רשימה, ואומרים להם שיעשו תשובה. מקשר הרמב"ם, הרמב"ם רוצה לקשר בזה עוד דבר מראש השנה, מצוות תקיעת שופר.

יסוד אמרנו עכשיו שעכשיו זה הזמן שהבינוני צריך להתעורר ולתפוס שעכשיו זה זמן של תשובה. אומר הרמב"ם שתקיעת שופר היא הדבר, תקיעת שופר היא מה שצריך לעורר אותו.

אומר הרמב"ם, "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב היא", מצוות תקיעת שופר בראש השנה לא נעשתה איזה מסר לאדם. הקב"ה ציווה, זה בוודאי מבוסס על הגמרא של "למה תוקעין", והגמרא שואלת, למה אתה שואל? רחמנא אמר תיקון? זו גזירת הכתוב. פשוט הרמב"ם חשב על הגמרא. אבל אני חושב גם, כשהוא אומר גזירת הכתוב פירושו, כי הקב"ה ציווה, זה לא דווקא איזה סודות של האדם הקטן כאן, האדם הקטן. אבל רמז יש בו לאדם.

וכן, הוא יראה שכל העולם חציו זכאי וחציו חייב. וזה נותן לאדם כוח עצום, שבמעשיו תלוי הדבר. כל כך הרבה על הכף, כמו שאומרים. במעשיך תלוי הכל. **אם תחטא מה תפעל בו?** אם אתה הולך לעשות עוד חטא אחד, הרי אתה עכשיו באמצע. **הרי הכריע עצמו**, אתה מכריע את עצמך לרע. אנחנו יודעים שאתה האדם האחד שנמצא באמצע. **והכריע כל העולם כולו לכף חובה וגרם לה השחתה**. כלומר, השחת כל בשר את דרכו, העולם הולך להיחרב כמו שהיה המבול. אני מבין שהשחתה פירושה שהעולם הולך להיחרב, זה הולך להיות סוף העולם, הולך לבוא מבול, הולך לבוא ההתחממות הגלובלית ולהחריב את העולם.

אבל **עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו**, הכריע את עצמו, הוא דחף את עצמו מלהיות בינוני להיות יותר רובו זכאי, **ובזה הכריע את כל העולם כולו לכף זכות**, וגרם להם **תשועה והצלה**. הוא הצדיק שהציל את העולם. למה? כי הוא עשה מצוה אחת.

דיון: חיזוק או מוסר?

דובר 2:

איזה אתה חושב שיותר קשה לחשוב?

דובר 1:

אני חושב כך, שהאדם יכול לחשוב, מה החידוש בזה? זה מפחיד, זו דרשת מוסר, חציו זכאי וחציו חייב. אני חושב שזו דרשת חיזוק גדולה, כי אנחנו בדרך כלל רגילים לחשוב שהעולם כבר רובו חייב, הוא כבר מזמן חרב. אומר הרמב"ם, לא, הוא בכלל לא חרב. זה תלוי שעוד אדם אחד צריך לעשות עבירה כדי שייחרב, ואתה האדם ההוא.

אז זה כוח גדול, זה לא רק כוח גדול, זה חיזוק גדול. כלומר, בדרך כלל, לפחות אני, כשאני מסתכל על העולם אני חושב יותר בבחינת ייאוש, או על עצמי גם. אוקיי, אני אעשה מצוה אחת, מה זה משנה, חבל על הזמן. לא, אדם יכול לאמר, העולם כל כך מושחת, מה אני אעשה מעשה אחד, אני אעשה מצוה אחת שלא מושחת. אולי אתה תהיה הקש ששבר את גב הגמל. אולי אתה תחזיר, אתה תעשה... איך אומרים? קמחא דפסחא שלך, חסד שלך, יהיה הקמחא דפסחא האחד שנתת כסף לקראת ערב פסח לעני ואביון, וזה יעשה שמחר כל העולם יהיה...

"וצדיק יסוד עולם" — צדיק כפועל

דובר 1:

נפלא. אומר הרמב"ם, **זהו שאמרו**, והוא מפרש את זה לתוך פסוק. זה מה שכתוב, "**וצדיק יסוד עולם**". איך הצדיק הוא יסוד העולם? יסוד העולם הוא, אני יודע, הבריאה, הקב"ה עשה את הארץ. אומר הוא, **זהו צדיק עצמו**, האדם שעשה את עצמו לצדיק, הוא דחף את עצמו מלהיות בינוני לצדיק, **הכריע את כל העולם והצילו**.

אז צדיק כאן הוא פועל, לא... אדם. האדם שהצדיק את עצמו, הוא נעשה צדיק. לא צדיק שהוא צדיק, כי אז לא מדברים על בינוני. הוא היה, הוא עכשיו ייסד את העולם, הוא עכשיו העמיד את העולם שיעמוד יציב.

וזה כל השנה, ואותו דבר כל השנה.

הלכות תשובה פרק ג — שיקול זכויות ועוונות, מנהגי עשרת ימי תשובה, ואין מחשבין עון ראשון ושני

הלכה ח (המשך) — "צדיק עצמו" הוא האדם שהצדיק את עצמו

אומר האר"י "צדיק עצמו", האדם שעשה את עצמו לצדיק, הוא דחף את עצמו להיות בינוני או צדיק. "**הכריע את כל העולם לכף זכות**".

אז צדיק כאן הוא פועל, לא אדם. האדם הצדיק את עצמו, הוא נעשה צדיק, לא צדיק שהוא צדיק, כי אז הוא לא מדבר על בינוני. הוא היה רשע, הוא עכשיו ייסד את העולם, הוא עכשיו העמיד את העולם שיעמוד יציב.

וזה כל השנה, ואותו דבר הרמב"ם אומר עניין חדש, על העניין שראש השנה הוא כשיש את עיקר שקילת הזכויות והחובות.

הלכה ט — מנהגי עשרת ימי תשובה

הוא עושה הרבה מצוות. למה הוא עושה מצוות? כי הוא יודע שיש בורא. אבל הוא ישן הרבה. אומרים לו, "**אלה השוכחים את האמת בהבלי הזמן**". למי אני מדבר כאן? לבינונים ששוכחים שיש אמת בהבלי הזמן. הוא יודע שיש אמת, אבל הוא שוכח את זה כי הוא נשאב בהבלי הזמן, בשטויות של הזמן. הוא חי עם הזמן, הוא טרוד ושקוע, אבל הוא נעשה עסוק בדברים אחרים.

זמן פירושו לכאורה דברים זמניים. כל הדברים של עולם הזה הם זמן. היום יש, מחר אין. מה האמת? הדברים האמיתיים, הדברים שהם נצחיים, שהם הקב"ה.

"**והשוגים כל שנותם**", הם שוגגים, הם שוכחים, הם בגדר שוגג, הם מבזבזים את שנתם. למה שנותם? כי עכשיו פעם בשנה מתעוררים. אני מתכוון קודם כל, אני חושב ששוגים הוא הלשון שהרמב"ם אומר בסוף הלכות תשובה, או מה שלמדנו ואנחנו הולכים ללמוד. שוגים פירושו שהוא יודע מה הוא עשה, אבל הוא כל הזמן שקוע בשינה שלו או בשנה שלו. אני חושב ששנותם פירושו שינה או שנה.

המשך הדרשה: הביטו לנפשתיכם

דובר 1:

שוב, "**זכרו בוראכם**", התחילו לזכור את הקב"ה. אתם אנשים שישנים ושוכחים מהקב"ה, שאתם נעשים עסוקים בהבלי הזמן והבל וריק. ומה זה הבל וריק? "**אשר לא יועילו ולא יצילו**". למה הם הבל וריק? כי אין להם השפעה אמיתית.

הם לא עוזרים, הם לא מצילים. זה עושה אותם להבל וריק, זה דברים שטותיים. זה מזכיר לנו את הלשונות שהוא אמר בהלכות עבודה זרה. נכון, נכון, לא יועיל ולא יציל, גם הייתי עמהם. אבל כאן רואים שזה יותר עמוק מזה. בעצם כל דברי הבל וריק הם לא יועיל ולא יציל.

והוא אומר המשך, "**הטיבו נא את דרכיכם ואת מעלליכם**". התחילו לתקן את דרכיכם ואת מעשיכם. "מעלליכם" אולי מתכוון לתכניותיכם, עלילה... יכול להיות. אני מבין שצריך להבין מזה תיקון הנפש. הם למדו. הסתכל איזה אדם אתה, הסתכל מה משמעות נפש של אדם. נפש של אדם היא דבר ששלמותו אינה להיות הבל וריק, אלא שלמותו לעשות מצוות ומעשים טובים. תקן את מידותיך, תקן את מעשיך.

"**ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה**". כל אחד יעזוב את דרכו הרעה, ויעזוב את תכניותיו לשנה החדשה שאינן תכניות טובות ולא מחשבות טובות. זה בדיוק מה שהרמב"ם אמר קודם על "מהי התשובה", כן, "שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו". כאן שניהם אתה רואה בבירור שזו דרשת הרמב"ם. הוא אומר, "ויעזוב כל אחד מכם". מי צועק כאן "כל אחד מכם"? השופר, דרשת הרמב"ם. אתה רואה בבירור שהרמב"ם מדמיין שהוא אמר את הדרשה.

הלכה ד (המשך): לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו

נפקא מינה למעשה: כל אדם יראה את עצמו חציו זכאי וחציו חייב

דובר 1:

אומר הרמב"ם המשך, "**לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב**". מהו לפיכך? איך זה מגיע לזה שוב? זה מאוד מעניין. זה המשך למה שאמר שיש את משקל עוונות, ואם הוא בינוני יש צרות, ובלתי תשובה יש צרות. ממילא, מה צריך לעשות? מהי הנפקא מינה למעשה? אמרנו קודם, יש את ההלכה תיאורטית, אתה רוצה לעבוד בזה, אבל יש נפקא מינה למעשה. מהי הנפקא מינה למעשה מכל העניין הזה שיש צדיקים, בינונים, רשעים?

התשובה היא כך: כל אדם, לא רק בראש השנה, אלא כל השנה כולה, כל השנה יראה אדם את עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב. אבל הוא צריך לחשוב בראש השנה, כי אז... כן. זה לא עניין של ראש השנה שצריך להתעורר, אבל אתה אומר, הוא אומר באמת, כשיש לך רק רגע טוב ואתה חושב, תחשוב כאילו חציו זכאי וחציו חייב.

זה אומר הרמב"ם בזמן ש... שם נוגע איך מודדים? אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו ולא שני. לא מודדים את העבירה הראשונה של האדם, ואפילו לא את השנייה. מתחילים לחשוב רק אלא משלישו ואילך. זו הלכה, שמחשבים רק מהעבירה השלישית של האדם ואילך. זה לא שזורקים לגמרי את הראשונה והשנייה, אלא שמים אותן בצד. אני אניג לך.

אם נמצאו עונותיו משלישו ואילך מרובין — מצרפין אותן עבירות וכך הוא, אם נמצאו עונותיו משלישו ואילך מרובין על זכויותיו — אם מוצאים שמהשלישית ואילך העבירות יותר, הרי הוא נמצא חייב, כן? אז מחשבים גם את שתי העבירות הראשונות, ומצרפין אותן עבירות, ודינין אותו על הכל. זה מעניין, כי בעצם צריך אז לא להיות אפילו את שתיים הראשונות, כי הוא ממילא רוב עבירות.

החידוש הוא רק ששתי העבירות הראשונות שאדם עושה לא נחשבות. רק מהשלישית ואילך מתחיל החיוב. כן, אבל אם משלישו ואילך מרובין על זכויותיו, אז האדם ממילא רובו חייב. אז לא נפקא מינה כל כך גדולה שמביאים בחזרה את שתיים הראשונות, אבל אפשר גם לרדת מהן.

דיון: מתי מתחילים לחשוב את החשבון?

כלומר כך, מחשבים מהשלישית ואילך, ורואים שהוא רובו חייב. רובו חייב זה בלי השתיים שמוסיפים עכשיו.

דובר 2: לא, לא, מה אתה חושב? בכלל לא מחשבים. זה לא נחשב משקול. זה מדבר באופן כללי. כשאדם מתחיל, הוא היה צדיק עד עכשיו והוא התחיל לחטוא, שתי העבירות הראשונות לא חלק מהחשבון.

דובר 1: כן, אבל הוא מדבר המשך לגבי שהאדם רובו זכאי או רובו חייב, כן?

דובר 2: לא, הוא לא אומר את זה. הוא אומר כששוקלים, לא מתחילים מהראשונה. אם לאדם יש רק שתי עבירות, הוא יכול להיות לו רק שתי עבירות ומצוה אחת, ועדיין לא מחשבים את שתיים הראשונות, הוא צדיק. אם יש לו כבר שתיים, שלוש עבירות, אז צריך לדעת אם יש לו ארבע מצוות או רק שתי מצוות או רק שלוש.

זה לא כך. אם יש רגע שמאז מתחילים לחשוב. למשל, נאמר שמחלו לו ביום כיפור, או אני יודע שהוא היה חתן, ועכשיו הוא מתחיל חשבון חדש. החשבון החדש לא מחשיב את שלוש העבירות הראשונות. כן, כך היינו אומרים, שתי העבירות הראשונות.

דובר 1: מתי מתחילים לחשוב את החשבון? מתי מתחילים לחשוב את החשבון? במילים אחרות, אפשר לומר כך, ששתי העבירות הראשונות לא נחשבות. זה מה שאפשר לומר. אפילו כשרבו עונותיו, אחרי שעשה עבירה שלישית, אז מתחילים לחשוב אם יש יותר, אם יש פחות. אה... כן, כך אני מבין.

הלכה יא — מעביר ראשון ראשון

לשון הגמרא: "אם נמצאו עונותיו בשלישי ואילך מרובין"

הגמרא אומרת "אם נמצאו עונותיו בשלישי ואילך מרובין", כי שם משמע כמו שהתחלת לומר, כאילו השאלה היא אם היו לו יותר עבירות בלי שתיים הראשונות. כן, יותר עבירות בלי שתיים הראשונות, ודנים אותו, מתי נדון אותו כאילו הוא רוב חייב. אבל נראה שעדיין יש חשבון לכל עבירה, נאמר שלכל עבירה מגיע לו סתם עונש נוסף, היה אז מקבל גם עונש על שתי העבירות הראשונות, אבל זה רק אחרי שהוא רוב חייב. כך, כן, הייתי מפרש אחרת כמו שאני חושב, זה נראה לי יותר ברור.

כשיש לו רוב זכיות — מעבירין על עונותיו ראשון ראשון

והפירוש הוא "אם נמצאו עונותיו", אם אחרי שעשה שלוש עבירות, יוצא כך, ההלכה היא כך, הולכים הלאה. ומצרפין זכיות כנגד עונותיו, ואם שלישי ואילך, אם אבל מהעבירה השלישית ואילך עשה יותר זכיות מעונותיו, כלומר שהזכויות שוקלות, הן יותר, עולות למעלה, מעבירין על עונותיו ראשון ראשון, אז הקב"ה מעביר על העבירות, כלומר מוחל, או

באופן כללי כל השנה, במיוחד עשרת ימי תשובה

אז אפשר לומר את התמונה כך, באופן כללי יש זכויות וחובות כל השנה, במיוחד עשרת ימי תשובה.

באופן כללי צריך אדם תמיד לראות את עצמו חציו זכאי וחציו חייב, ותמיד לעשות יותר מצוות כדי שיהיה חציו. במיוחד עשרת ימי תשובה. וממילא, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות.

צדקה — לתת צדקה לעניים. מעשים טובים — מעשים טובים פירושו לתת מידות טובות, דברים טובים. ולעסוק במצוות — לעשות מצוות ה' מראש השנה ועד יום הכיפורים יותר מכל ימות השנה.

הרמב"ם אומר דבר כללי, לא הלכות ספציפיות

והלכה לא הכניסו בזה הלכות ברורות. באמצע השנה לא מקפידים על פת ישראל, יקפידו. אבל הרמב"ם אומר דבר כללי. זה מאוד חשוב העניין של צדקה. אנשים אכן נוהגים, נותנים יותר צדקה, אבל נראה שצדקה היא אחת המצוות הגדולות ביותר, זה דבר מאוד מעניין.

וכמו שקודם צדקה היא חלק מתשובה.

נהגו כולם לעמוד בלילה בעשרת ימי תשובה

אומר הרמב"ם המשך, ונהגו כולם לעמוד בלילה בעשרת ימי תשובה. צריך להתנהג כל היהודים, נהגו כולם, כן, הרמב"ם אומר כולם פירושו שזו חובה על כל יהודי. זה מנהג כל ישראל להתעורר בלילה. בלילה פירושו לא עשר בבוקר, אלא שיהיה מוקדם יותר.

בעשרת ימי תשובה, להתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים, להתפלל בבתי מדרשות, בבתי כנסיות שבהם מתפללים דברי תחנונים, דברי תחנונים, ודברי כיבושין עד שיאור היום, עד שמאיר.

אני מבין שאם מסתכלים בסליחות, זה תחנונים וכיבושין. הרבה סליחות למשל הן על שאתה הולך למות, נשמתך מתחננת אליך. זה פשוט דברי מוסר. לא מדברים על להכות בשמים, מדברים אל האדם. הרבה סליחות הן דרשות מוסר יפות. והרבה הן תחנונים, מתחננים לקב"ה. וזה כי שם צריך, כי הבינוני צריך עוד מצוה אחת. כל השנה הוא גם צריך עוד מצוה אחת, אבל במיוחד בעשרת ימי תשובה.

שאלה: למה הוא לא מנה תפילה?

אבל למה הוא לא מנה תפילה? הוא מנה צדקה, מעשים טובים, מצוות, ועכשיו אומר לו שיעשה תחנונים וכיבושין. אז דברי כיבושין אני מבין, שזה יביא צדקה, מעשים טובים. יכול להיות עוד מחשבה שדברי תחנונים זה אחד מחסד עם הבריות. כן, אנשים נמצאים בצרות, אתה הולך להתפלל עבורם. אני מבין שאולי הכולם חשבו כך פשוט. יש מנהגים אחרים, זה היה מנהג כבר בזמן הרמב"ם, היום כבר מנהג של כל אחד אומר סליחות. אולי זה מה שהוא מתכוון בכולם.

סליחות היא יותר התעוררות — המשך של שופר

בכל מקרה, הסליחות היא... לא, אז אני מבין שהסליחות היא יותר התעוררות, שזה הכיבושין. הסליחות היא כמו המשך של השופר. זה מזכיר לך שוב, אתה הולך לשבת כל היום. תחנונים גם פועל על אדם. זה לא דווקא שזו תפילה. זו תפילה, אבל זה מעורר את העולם. יש תשובה, יש קב"ה, וכולי.

הלכה י — אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו ולא שני

לא מודדים את שתי העבירות הראשונות

אז למדנו את הדבר שיש עניין של שוקל עבירות. מודדים, כן? מודדים, הקב"ה מודד, או בית דין של מעלה, מי שזה לא יהיה, אני לא מבין מי, נראה אולי את הלשון שוקלין. אבל מודדים אם לאדם יש יותר מצוות או יותר עבירות, או האם הוא אז צדיק ורשע, שיש על זה דינים, או שהוא בינוני, שאז יש הלכות בינוני, שהוא צריך לעשות תשובה, וכו'. אז המדידה לא כל כך פשוטה, לא סתם שסופרים. אלא יש הלכה מיוחדת, יש דין מיוחד איך מחשבים את זה.

שנאמר, מביא פסוק **"הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר"**. שתיים עד שלוש פעמים עם אדם יש לו את הזכות, יש לו רחמים והוא מעביר ראשון ראשון. אבל זה החטא היחיד.

אבל כמו שלמדנו קודם שיש דין ששורפים כל היחיד ושורפים כל הרבים. הרבים אין להם את הבנפטי הזה. יש להם בנפטים טובים יותר.

אבל ציבור, **"ציבור שחטאו עליו ראשון ושני ושלישי"**, סליחה, להיפך, הציבור מחשבים אפילו את השלושה הראשונים, לא רק את השניים הראשונים, אלא את השלושה הראשונים. שנאמר, **"על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו"**. זה מתרגם, הוא מתרגם שעל השלושה הראשונים אני מעביר על סדר, אבל **"על ארבעה"**, על הרביעי, **"לא אשיבנו"**, לא אהיה מיישב אותו, לא אחזיר אותו, לא אקבל את תשובתו או מה. לא יהיו מוחלים לו. זה אומר שצריך להיות על דרך זה, צריך להיות על ארבעה ואילך. על חטאות הציבור מחשבים רק מהרביעי והלאה. זה אומר הראשונים, לא רק השניים הראשונים מעבירים על סדר כמו יחיד, אלא נותנים אחד יותר, נותנים עד הרביעי.

זו ההלכה של מעביר ראשון ראשון, ומזה, איך קוראים לזה? כן, זה ה"פעמים שלוש עם גבר".

בקיצור: המשמעות המעשית

בקיצור, כל אחד ידע שיש קרדיט לחטוא פעמיים, זה לא עולה כלום. בפעם השלישית מתחילות הבעיות. ולציבור יש קרדיט שלוש פעמים.

דיון: קשיים מעשיים בחשבון הזה

דובר 1: אני חושב שאני יכול לעשות קלרר. קשה לקחת את זה, כמו שאומרים, לקחת לבנק, כי אף אחד לא יודע בדיוק מאימתי מחשבים את החשבון או הלאה.

דובר 2: מה אתה אומר, מאימתי הוא נעשה קטן או... לנצח, או...

דובר 1: כן, אבל אף אחד לא עומד בשניים הראשונים, כולם כבר עמוק באמצע החיים. יום אחרי יום כיפור, כבר חטאו שלוש פעמים? אני חושש שכן. אוקיי.

תירוצים אפשריים: איך החשבון עובד

כמו שאמרנו כאן בפרק כ"ז, יש לי את שלי. לא, אבל אם החשבון הוא כמו ששוחחנו כבר אחרי פליטת מחילה, אולי כמו אחרי יום כיפור.

אבל אני גם חושב שכל סוג עבירה נחשבת בנפרד. אני יכול לעשות קולא. זה לא פשט שעבירה אחת, הוא עשה חילול שבת. לא, שהוא שקוע בסוג העבירה הזה. או כמו שאנחנו מדברים על לשון הרע, לא מחשבים את שתי הפעמים הראשונות שדיברו לשון הרע. יכול להיות, הרמב"ם לא אומר בבירור איך החשבון עובד.

פשט בדרך של תיקון הנפש

אני מתכוון, אם רוצים לומר פשט כזה שקשור לאיך תיקון הנפש, צריך לומר שהפשט הוא, מה זה אומר "נדנך ריבה"? "נדנך ריבה", הפשט הוא מה שאמרנו בהתחלה, שהוא סוג כזה של אדם. הוא לא, הוא איזה סוג אדם הוא? הוא צדיק. פעמיים זה מקרה, שלוש פעמים זה כבר נעשה הרגל על החזקה. כמו שתוספות אומר, הוא ציבור, קשה יותר לעשות חזקה על זה, צריך ארבע פעמים.

כמו בהלכות עונשין למשל בקרבנות, מה שלמדו השבוע ויקרא. לא דבר כזה, אני מתכוון, יש דינים כשמשקלים. צריך להבין בדיוק, כי אתה יודע שזה לא... זה היה חידוש גדול אם מישו היה אומר דבר כזה. כן? אבל כשאלה החידושים, מה שהם אומרים חידושים גדולים.

הלכה יג: בינונים ורשעים – חלקם לעולם הבא

היהושע רבי עכשיו אצל הלימוד, יש סוגים של אנשים, כמו שלמדו שמישהו הוא בינוני אבל יש לו רק שתי עבירות עם שתי זכויות, ועכשיו הולכים ללמוד שיש גם תחומות.

עבירות שהן "דיל-ברייקס"

מוחל, כן? זה הולך. לפי שהשלישי נחשב ראשון, כי השלישי, השלישית, חושבים אותה כראשונה, שכבר נמחלו השנים.

וזה מאוד מעניין. אבל כשמחלים לאדם כי יש לו יותר זכויות, ודנים אותו לכף זכות, ומוחלים לו אז את העבירות, אז את שתיים הראשונות כבר מחלו, אז השלישית נקראת הראשונה, והראשונה לא מחשבים את הראשונה. זה טריק מעניין איך מצדיקים אדם שיש לו רוב זכויות, שכל עבירה חדשה מחשבים, "אה, זו רק הראשונה", כי את שתיים הראשונות כבר מחלו.

וכן הרביעי נחשב ראשון, אחרי שמחלו את השלישית, שנעשתה עכשיו מספר אחת, אז מה שעכשיו מספר אחת על הרביעית. **שוב נמחלו לו שלישי, וכן עד סופו**. זה איך חז"ל דרשו את המילה "מעביר ראשון ראשון". בכל עבירה אנחנו מסתכלים כאילו את האחרת כבר מחלנו, אז זו עכשיו העבירה החדשה. עבירה אחת בכל פעם ומוחלים.

שיטת הרמב"ם: רוב זכויות פירושו שכל העבירות נמחלות

במילים אחרות, נבין כך, זה לכאורה לפי איך שהרמב"ם מבין את זה כאן, זו הדרך איך רוב זכויות עוזר. לכאורה, רוב זכויות, יש לו עוד עבירות אחרות חוץ מזה, והוא צריך לקבל עונשים על העבירות. הרמב"ם אומר שלא מקבלים שום עונשים על העבירות. הוא אומר, ברגע שיש לך רוב זכויות, אומר הרמב"ם, **וכן אם שקל עוונות אדם אחד עם זכויותיו, לא יהיו עוונותיו מרובין מזכויותיו, כל אותן העוונות נמחלין לו, ולא נשאר לו עוון כלל**. נחשוב, הראשונה, השלישית היא הראשונה. אין לך בכלל ראשונה. תמיד זו הראשונה. אז זה כאילו מבוטל, כן? כאילו מבוטל, משהו כזה.

שאלה: מאיפה אומר הרמב"ם שרוב זכויות פירושו שהעבירות מתבטלות?

אבל מאיפה הוא בכלל התחיל כשאומרים שרוב זכויות פשט שזורקים את העבירות? מאיפה הוא אומר את זה? רוב זכויות, מסתכלים על הרוב. מה זה אומר שהמיעוט מתבטל? המיעוט נעשה כאילו נדמה בעיניו? נידון אחר רובו? מדברים שהולכים אחרי רוב, ולא פשט שהמיעוט בטל. אבל כך כתוב, "יצדק", "ימשוך זכויותיו על עוונותיו וצדק". מה עם העבירות הקטנות? מעביר ראשון ראשון.

הדבר המעניין: אחרי שהשקילה מסיימת

תרגום לעברית

והדבר המעניין הוא גם שאחרי שהשקילה מסיימת והוא מתחיל לחטוא שוב, לא יהיה חוזר וניעור. ממשכים לחשב. לא כתוב כאן שכאשר הוא מתחיל לחטוא שוב. בואו נהיה ברורים, הנושא שאנחנו צריכים ללמוד שהוא מתחיל לחטוא שוב, יש מפרשים שאומרים שמדובר בשעת מיתה. אני לא יודע, מתי שזה מדובר, מדובר אז. אפשר להדגיש, יש כאלה שעושים חילוקים בין שוגג למזיד, ואני לא יודע. הרמב"ם לא אומר שזה פעם אחת ואחר כך זה מתחיל מחדש. אם זה מתחיל מחדש והוא עדיין חי, שוב חוזר רוב זכויות, מתחיל כל העניין. אם מחשבים כך. צריך לדעת, כשמחשבים, כל העניין שהרמב"ם אומר שמחשבים כל שנה, גם לא כל כך ברור להבין מה זה אומר. אבל אוקיי, בואו נסיים את אלף החטאים. מחשבים שנה אחת, פשט הוא שכל שאר השנים הקודמות לא מחשבים.

רעיון: מתי מתחילים לחשב את החשבון?

היה לי רגע, אני אסיים את הקטע הזה, אני אגיד רעיון שיש לי שיכול לעשות סנס בפשט של הרמב"ם. הרמב"ם לומד שמעביר ראשון ראשון הוא שכאשר יש רוב זכויות, זה רק עד שלוש פעמים. רק שלוש, אחרי השלוש הוא ממשיך. זה ביותר. שנאמר **"הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר"**. שתיים, עד שלוש פעמים עם אדם יש לו את הקביעות של הדבר.

יש לו רחמים והוא מרפא לשון הרע. אבל זה החטא היחיד.

הלכות תשובה פרק ג': מעביר ראשון ראשון, בינונים ורשעים, וחלק לעולם הבא

הלכה י'-יב: דין "מעביר ראשון ראשון" – ביחיד ובציבור

דיון: מה זה אומר "בינוני" כאן?

לא, אבל כאן אני לא רואה שלא רק כמו שאמרתי שיש עבירות שאפילו כשיש לו כנגד זה רוב מצוות זה לא עוזר, הרמב"ם אומר עוד דבר, אחרת ממה שחשבנו קודם. הוא אומר שמה זה אומר כאן בינוני? זה לא ככה. בינוני אומר כאן שזה בדיוק מחצה על מחצה. אם יש יותר רוב זכויות, הוא נעשה צדיק גמור והוא לא מקבל שום עונש. אם יש לו בדיוק מחצה על מחצה, יוצא שאם הוא לא גנב תפילין אז... אבל בכלל, אני לא יודע, אם הוא לא הניח תפילין, זה לא ככה. הוא לא אומר בבירור. אם הוא לא עשה עבירה והוא כן הניח תפילין, הוא אפילו מחצה על מחצה, לכאורה לא מקבל שום עונש. כך יוצא כאן, וזה לא כמו שאמרתי.

אני רואה שבגמרא כתוב, יש סוגיא בגמרא, יש משא ומתן בגמרא, שמחצה על מחצה הקב"ה מרחם. על זה כתוב בגמרא, הגמרא מביאה על זה רבן שמעון בן גמליאל שמה שאומרים שעל זה הקב"ה מרחם, "נוטה כלפי חסד", שזה אומר בינוני. אבל על זה התירוץ פתוח, שהרמב"ם לא מביא את זה כל כך בבירור, אני לא יודע איך ללמוד.

אבל מה שהוא אומר כאן הוא, הוא רוצה לומר, גם בינונים וגם רשעים, בשניהם יש חלק לעולם הבא. רק יש חילוק, של הרשע הוא הרבה יותר קטן מזה של הבינוני. אבל מה שהוא רוצה להגיע אליו הוא ששניהם יש להם למעשה חלק לעולם הבא, והוא רוצה להגיע ל"ואלו שאין להם חלק לעולם הבא".

דיון: למה הרמב"ם מביא תפילין?

ומה הוא מספר לי על הנושא של הנחת תפילין? אבל את זה אפילו לא צריך להבין. אני אומר לך שאם אני צודק, צריך ללמוד שבינוני רגיל אין לו נידון כפי חטאו, כי הקב"ה מרחם על בינונים. אלא מה אז? אין לו כל כך הרבה דברים. למשל, הוא עשה מצווה מסוימת, יכול להיות שהמילים לא דווקא תפילין, אבל הוא עשה מצווה מסוימת שהוא אף פעם לא עשה. כמו שאתה אומר שלמשל, מה משחק לו החלק בנפשו, ועל זה הוא לא... יכול להיות, יכול להיות זה הפשט. אבל הרמב"ם אומר רק את ההלכה, תפילין זה פרט, אבל כולם, גם הבינונים וגם הרשעים, זה ריבוי זכויות, ריבוי עבירות, איך שזה לא יהיה, לכל הפחות יש לו חלק לעולם הבא.

הלכה יד: "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא"

אבל "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא", אין להם חלק לעולם הבא, נשמתם לא נכנסת לחלק לעולם הבא, "אלא נכרתים ואובדים ונידונין". הם נכרתים, הם אובדים, זה אומר שהם לא נכנסים לחלק לעולם הבא, והם "נידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים". לנצח הם מקבלים עונש, והם נכרתים מעולם הבא.

דיון: הסתירה בין "נכרת" ל"נידון"

אז לכאורה, הרמב"ם הולך ללמוד, צריך לראות בדיוק כאן מה יש, יש קצת סתירה, אם הוא אובד, למה מענישים אותו? כך הולכים לכאורה לראות בפרק ז' הלכה ט', זה מעניין שהרמב"ם הולך ללמוד שכרת אומר שלא מקלקלים כלום.

אם כך יש סתירה, הרמב"ן שואל את הסתירה במכתבו, הוא שואל סתירה שהרמב"ם אומר שנידון לעולם ולעולמי עולמים. מה אתה נידון אם אתה לא שם? לכאורה אני מתכוון שלפי דרך הרמב"ם צריך לתרגם שהנידון לעולם זה מה שהוא אף פעם לא שם. זה דין גדול שהוא שומע את קול ה', מרגיש אותו. אולי צריך לומר כך, הנידון למי שנכרתים ואובדים, זה אומר שדינם הוא שהם נכרתים ואובדים, והנכרתים ואובדים הולך לנצח. זה אומר שהוא נכרת ואובד, זה אומר שלנצח כשנשמתו לא מקבלת גישה לעולם הבא, זה אולי סוג כזה של דין.

הבעיה היא שאין נשמה. לשון הגמרא, הרמב"ם כאן, כי לשון הגמרא היא שיורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חודש, נשמה שהוא שם היא רק בגיהנום. לכן לכאורה הרמב"ם למד כך, אבל כבר.

הרשימה של "אלו שאין להם חלק לעולם הבא"

יש עבירות מסוימות, הוא מראה אם משהו הוא רשע, הוא עשה יותר עבירות ממצוות, השטן מתחיל והוא הולך ישר לגיהנום או מה שזה לא יהיה וכו'. אבל אחר כך יש עבירות מסוימות, שאפילו הוא בינוני, הוא מאבד גם את חלקו לעולם הבא, שהעבירות הן אחר כך איך... איך... זה דיל-ברייקר, שהאדם נכנס לדיל. הוא מראה שהקרשה היא דיל, מה שיש יותר מצוות, יותר עבירות וכו' יש עבירות מסוימות שהן הורסות את כל העניין, הוא לא עושה חשבונות, הוא נגמר. זה הלוגיקה של הפרק הבא. כן? כן.

הלכת הרמב"ם: בינונים ורשעים יש להם חלק לעולם הבא

אומר הרמב"ם... אבל זה פחות קשור ישירות להלכות תשובה, אלא זה בא עם עם הלכות שקילת עבירות, או הלכות שכר ועונש. כך אמרו שזה הלכות צדיקים בינונים ורשעים.

אומר הרמב"ם, בינוני... זה מעניין, יש גם עם הטובות מרובות, יש גם דברים שעם מצווה אחת מהם, אפילו הוא עשה את כל עבירות שבתורה זה עוזר, אבל הרמב"ם לא אומר שם דבר כזה. זה ברור עם הטובות מרובות. יש חטאים מסוימים שאפילו הוא בינוני, כל המלעג על דברי חכמים, אפילו עובד עבודה זרה כדרך אנוש, עושים אותו... יכול להיות שהוא עשה את עצמו מומר, והרמב"ם לא פוסק את זה.

דברי הרמב"ם על בינוני

אוקיי, אומר הרמב"ם, בינוני, כן? אומר הרמב"ם, בינוני הוא כך, אם היתה בכלל מחצה עונותיו שלא הניח תפילין מעולם, שאלתי, דיברנו קודם שעל מצוות עשה תשובה יחסית קלה יותר. כן? אז למה הוא מביא דווקא תפילין, כי זו מצוות עשה?

הוא מביא תפילין כי זה כתוב בגמרא על זה, אבל לפי מה שהרמב"ם מביא את זה יוצא שאין שום חילוק בין תפילין למצוות אחרות. צריך להבין. אפילו הוא לא הניח תפילין אף פעם, לא משנה. **דנין אותו כפי חטאיו ויש לו חלק לעולם הבא.** הוא מקבל דין מסוים. יכול להיות אפילו שלא הניח תפילין מעולם, זה נחשב שזה דבר חמור. אני לא רואה שהחייב כל רשע, כמו שהוא אומר. הגמרא אומרת על זה, אבל אין כאן כפי חטאיו, זה באמת עם לתת עונש על ביטול מצוות עשה, אבל ויש לו חלק לעולם הבא. הגמרא אומרת על זה, קרקפתא דלא מנח תפילין, אבל יוצא מהרמב"ם שזה לא משנה, תפילין לא יותר חמור מכל מצווה אחרת. נכון.

דברי הרמב"ם על רשעים

אומר הרמב"ם, **וכן כל הרשעים שעונותיהם מרובים**, אפילו רשעים שיש להם ריבוי עבירות, **דנין אותם כפי חטאיהם**, נותנים להם דין, נותנים להם עונש לפי העבירות, אבל יש להם חלק לעולם הבא. זה לא לוקח את עצם חלקו לעולם הבא שיש לו. למה? אומר הרמב"ם, **שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אף על פי שחטאו**, מביא הוא כמו שכתוב במשנה המפורסמת, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אפילו אם הם חטאו, שנאמר **"ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ"**.

מה זה אומר ארץ? אומר הרמב"ם, ארץ זה משל. ארץ כאן לא אומר שיוורשים את ארץ ישראל או מה, אלא מדברים כאן על העניין של שכר ועונש. לומר, הארץ היא משל, כלומר ארץ החיים, הארץ שם שבה חיים לנצח, שם שבו הנשמה חיה, והיא עולם הבא. אז בעולם הנשמות שם יש לכל היהודים, אפילו אלה שיש להם עוונות מרובין, יש חלק בעולם הבא.

חסידי אומות העולם

והוא אומר שם הלאה, **"ולא ישראל בלבד"**. אומר הוא כאן חידוש שכתוב שם בגמרא בחלק, גם חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא. אפילו להם קשה, אין להם עבירות, הם חסידי אומות העולם. אם היו צדיקים גמורים לא היו יכולים להיות חסידי אומות העולם. יש איזה חסרון, והוא אומר "נמוסדות כפות תמרים". אבל חלק בעולם הבא יש לו. זהו. זה שם חסידי אומות העולם אומר שיש להם רק את שבע המצוות, אבל רק קיימו את שבע מצוות בני נח. חסר לו משהו. יש לי כאן ריזן למה צריך להיות תרי"ג מצוות כש... אבל אפילו כך, אולי הוא לא קיים את המצוות, אולי משהו חסר לו, אבל חלק בעולם הבא יש לו.

אבל לרמב"ם, "מין" פירושו מי שכוּפּר בהקב"ה, הוא לא מאמין בהקב"ה כפי שצריך להאמין בהקב"ה. זה... נראה מהרשימה שלו.

חמשת סוגי הכפירות מקבילים להלכות יסודי התורה פרק א'
זה חמישה, חמישה סוגי כפירות באמונה הנכונה.

האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג – אין אלוקים, או העולם... לכאורה או, כן? אותו דבר. אלוה פירושו מנהיג העולם אחד. אבל יכול להיות שמישהו יכול לכוון לבורא, בסדר. אין מנהיג, ואני אתן לך עוד תרגום.

והאומר שיש שם מנהיג, יש כן מי שהוא מנהיג לעולם, אבל הם שנים או יותר, העולם מנוהל על ידי יותר ממנהיג אחד.

והאומר שיש שם רבון אחד, יש כן רבון אחד, אדון אחד, אלוקים אחד, אלא שהוא גוף ובעל תמונה, האלוקים הוא בעל גוף, שהוא גוף ובעל תמונה.

וכן האומר שאינו לבדו הראשון וצור לכל, שהקב"ה אינו לבדו, והוא לא הראשון, והוא לא ה... הגיבור לכל.

ומה זה שונה משנים או יותר? שאלה טובה. וכן, הוא אומר לא, הרמב"ם אומר לא. אני לא רוצה לומר שהוא לא אומר מה שהוא מתכוון, אני יכול כן לומר מה שאני מתכוון שהוא מתכוון, אבל מה שהוא אומר זה בדיוק זה. מי שאומר שהקב"ה אינו לבדו, וזה מה שבסידור שלנו כתוב "שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון", פשט שהקב"ה לא היה לפני הכל. איך מתרגמים את זה לא ברור. אני אומר לך מה שהרמב"ם אומר, מישהו יכול לומר שהקב"ה אינו הראשון.

בואו נסיים את כל החמישה, אחר כך אפשר לדבר על העניין. הוא אומר שאחד המפרשים אומר שהוא מתכוון שהעולם קדמון, והקב"ה ברא את העולם מדברים שכבר היו קיימים. הרמב"ם לא אמר את זה. הרמב"ם ידע בבירור מה שהוא רצה לומר, הוא לא אמר את זה.

טוב מאוד. וכן, אומר הוא, **וכן העובד לכוּכב ומזל כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים**, מי ש... וזה כבר פחות "האומר", זו לא הבעיה שלו האמירה, אבל הוא עובד כוח אלוקי אחר כדי להיות מליץ בינו לבין רבוננו של עולם, הוא יודע שיש רק רבוננו של עולם אחד, אבל יש עוד פסאודו-אלוקי, פסאודו-כוח, שהוא יהיה המליץ אצל הקב"ה.

הרמב"ם לא אומר שם "האומר שיש מליצים", יכול להיות שיש מליצים, העיקר הוא "העובד למליץ".

ארבעת היסודות אודות הקב"ה

אז בעצם, בואו נרצה לחדד, אלה החמישה אודות, אלה כל הדברים שקשורים להלכות יסודי התורה פרק א', או הדבר הרביעי הוא הלכות יסודי התורה פרק א', וזה ההיפך שלהם, נכון?

אם רוצים להבין בדיוק מה שהוא מתכוון, צריך לחשוב שיש פחות או יותר ארבעה דברים, אחר כך החמישי נדבר, הוא בבחינת עובד.

יש ארבעה דברים שאדם צריך לדעת אודות הקב"ה.

מה שיהודי, לא רק אדם, יהודי, אגב, אדם, נכון?

זה לא כופר בתורה, זה לא מה שהוא מדבר כאן.

הוא רוצה להבין חסידות אומות העולם, אולי.

חסידות אומות העולם הוא מי שמאמין בזה.

אדם צריך לדעת את זה.

כופר בתורה לא יודע חסידות אומות העולם.

אסור להיות כופר בתורה, כי הוא כבר קיבל את התורה.

אבל...

אז כופר אולי פירושו שהוא מכחיש מה שכבר קיבל.

אבל מין הוא מי שלא יודע אחד מארבעת הדברים אודות הקב"ה.

לרמב"ם יש רשימה ארוכה, כן, המינים. והוא הולך לפרש את כל הדברים מהרשימה, הוא הולך לפרש, אז... מינים ואפיקורסים, הוא הולך קודם למנות חמישה מינים... עצור רגע.

אז כן, יש רשימה ארוכה, הרשימה אני מתכוון באה מהברייתא.

הלכות תשובה פרק ג' – המשך: פירוט הקטגוריות של "אין להם חלק לעולם הבא"

כל הרשימה של הרמב"ם

לשון הגמרא, הרמב"ם הוא פוסק, ולשון הגמרא היא ש"יורדין לגיהנם ואינם עולים". המשמעות היא שהוא שם, הוא רק בגיהנום. מזה לכאורה הרמב"ם למד כך.

אבל כבר, זה ה... לרמב"ם יש כאן רשימה ארוכה. כן, המינים. והוא הולך לפרש את כל הדברים מהרשימה הוא הולך לפרש. אז...

המינים, אפיקורסים. הוא הולך קודם למנות חמישה מינים. עצור רגע. אז כן, יש רשימה ארוכה. הרשימה אני מתכוון באה מהברייתא, והרמב"ם הולך לומר. זה כתוב לי כאן.

חידוש: מינים ואפיקורסים אינם אותו דבר

מינים, אפיקורסים, זה לא אותו דבר. אצלנו רגילים לזה בתור דבר אחד, כי הרמב"ם עשה בנפרד כל קטגוריה. הוא הולך להסביר בעוד רגע מה כל הדברים האלה.

מינים, אפיקורסים, כופרים בתורה, כופרים בתחיית המתים, וכופרים בביאת הגואל.

מתי? הרבה יותר הלאה. מה זה משומדים? מינים, אפיקורסים, ואחר כך כופרים בשלושה מיני דברים: תורה, תחיית המתים, וביאת הגואל.

הלאה, והמשומדים. כתוב שלכאורה זה תלוי בעבודה זרה, משומדים.

מחטיאי הרבים, שהרמב"ם כבר הזכיר קודם בשמונה מהלכות דעות, הרמב"ם דיבר חזק על מחטיאי הרבים.

והפורשים מדרכי ציבור, אלה שנפרדים מדרכי הציבור, שלא הולכים עם היהודים. הכל הרמב"ם הולך להסביר. כן, כן, אני מיד אתרגם.

והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא, מי שעושה עבירות ביד רמה בגאווה.

והמוסרים, אלה שמוסרים יהודים אחרים.

ומטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים, אלה שמטילים פחד על הציבור שלא לשם שמים.

שופכי דמים, רוצחים.

ובעלי לשון הרע, אנשים שמדברים תמיד לשון הרע.

והמושך ערלתו. אני הולך... הרמב"ם הולך להסביר.

יש רשימה כל כך ארוכה של ארבעה עשר ברשימה, וזה נעשה עוד יותר ארוך. הוא הולך לפרט אני מתכוון הרמב"ם שיש עשרים וארבעה.

חמשה הנקראים מינים

אומר הרמב"ם, "חמשה הן הנקראים מינים". חמישה סוגים... יש חמישה מינים, חמישה מיני אנשים.

מה שורש המילה "מינים"?

מה שורש המילה "מינים"? זה כמו ארבעה מינים, מיני אנשים? או שזו מילה יותר מיוחדת ל"מין"?

הלכות תשובה פרק ג' – מינים ואפיקורסים (המשך)

"מין" הוא מילה מהגמרא. מה שהיא אומרת מילולית, יש לי תרגום, אבל הרמב"ם לא לומד אותה מילה כך. אצל הרמב"ם, "מין" פירושו מי שאומר דבר מסוים. לרמב"ם יש הגדרה מדויקת מהו זה. לכאורה לא עם התרגום של המילה. סתם בגמרא "מינים" יכול לומר דבר אחד, לרמב"ם לכאורה היה איזה דיוק מדוע הוא לומד שזה מה שפירושו "מין", אבל זה לא דבר ברור במקורות בגמרא דרך הרמב"ם.

בואו נגיד כך, שמישהו יכול לחשוב למשל שהקב"ה היה תמיד והעולם היה, כמו קדמות העולם. אבל הרמב"ם לא אומר... לא, לא, קדמות העולם לא כתוב כאן, חידוש בריאת העולם לא כתוב כאן. הדבר הקרוב ביותר לבריאת העולם שכתוב הוא זה, ואתה יכול להבין שמישהו יאמר, שמישהו יחשוב שהקב"ה שווה לעולם, הוא לא המקור של העולם, ושניהם קיימים כאחד, והוא הבורא, אבל הוא איכשהו שווה, הוא לא קודם לעולם. אלה המילים.

אז הראב"ד מביא מיד את הגמרא, שהיה אפיקורוס שאמר שהקב"ה הוא ציור גדול, צייר גדול, הוא מצא סממנים טובים, הוא מצא צבעים טובים, והוא צייר דבר יפה. אז זה ה... זה פירושו שיש עוד בנפרד מהקב"ה. כן, שיש עוד. שכביכול הקב"ה היה לו חומר טוב איתו לברוא עולם. אז זה אומר שהוא לא נתן את כל הקרדיט להקב"ה שהוא הצור לכל, הוא המקור של הכל.

סטייה: הראב"ד והמחלוקת אודות גוף

וזה הקטע של בעל התניא יש גם כאן הראב"ד המפורסם שגדולים וטובים טעו בזה. אבל אנחנו פוסקים כמו הרמב"ם. יש כן גדולים, אני לא יודע אם הם פוסקים. אבל חברי אמר לי הרבה פעמים על רבי שלמה פישר, גדול גדול בישראל, אמר שברור שההלכה כמו הראב"ד. הוא אמר לי שר' חיים היה מסביר את הרמב"ם, הוא אומר פשוט יפה מאוד ברמב"ם, שההלכה לא כמו הרמב"ם, ההלכה כמו הראב"ד. אז יש בוודאי גדולים שפוסקים כמו הראב"ד. זה גם הפסק של הרבי, כדאי לדעת. בקיצור, זו לא הלכה שבאים לתת לו עונש מוות, רק הוא הולך אלף דורות ויתנו לו בעולם הבא. לא, הראב"ד גם מודה שהאמת כמו הרמב"ם, רק ההלכה שלו רק שהוא נקרא מין. אבל אם מישהו לא נוגע למעשה, זה רק נוגע מי שיש לו טעות.

חזרה: המין החמישי – העובד עבודה זרה

בסדר, זה בכל מקרה, זה אפיקורסים. אה, סליחה, זה מינים. החמישי מאוד מעניין. החמישי הוא, "העובד עבודה זרה" נקרא מין. מאוד מעניין. אולי הרמב"ם מתכוון כך, עובד עבודה זרה שהוא חושב שהאלוקים הוא אלוהים הוא עובד עבודה זרה, אבל אפילו יש לו רק את הטעות לשם שמים נקרא הוא מין. אז כשם שהוא הראשון לעובדי עבודה זרה, הוא זה שעשה את הטעות של עובדי עבודה זרה. הראשון, אנוש. אני לא יודע. זה מאוד מעניין, כי לא מוצאים בשום מקום שעובד עבודה זרה נקרא מין. לא ברור לי.

פסק: כל חמשה אלו מינים – אין להם חלק לעולם הבא

בסדר, אומר הרמב"ם שכל חמשה אלו הם מין, שאין להם חלק לעולם הבא. וזה כן. האין להם חלק לעולם הבא הוא עונש, או זה פשוט כמו שנשמתו לא משיגה את האמתות? כן, יכול להיות. הרמב"ם לא מסביר כאן. אבל כאן הוא אומר שזה עונש. יכול להיות אולי מאוחר יותר נראה.

שלושה הנקראים אפיקורסים

אומר הרמב"ם הלאה, "שלושה אלו" – עוד מין היה אפיקורס. "שלושה אלו נקראו אפיקורסים". אז מינים ואפיקורסים.

מהו אפיקורס?

(1) האומר שאין שם נבואה כלל

הרמב"ם מסביר, "האומר שאין שם נבואה כלל" – מי שלא מאמין בנבואה. הוא אומר שאין נבואה בעולם.

ומה פירוש הדבר? הפירוש הוא, "ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם" – הרעיון הבסיסי של נבואה הוא שיש חכמות שהקב"ה שולח לבני אדם, חכמות שאדם לא משיג לבדו. החכמה שהקב"ה שולח לאדם.

מי שלא מאמין בזה שיש דבר כזה, נבואה, שפירושה חכמה שבאה מהקב"ה ללב בני אדם, הוא אפיקורס.

חידוש: החילוק בין מין לאפיקורס

לא מין, כי הוא לא חולק במציאות השם, הוא חולק באחד מפעולות הקב"ה כביכול. הוא לא מכחיש כלום בעצמות הקב"ה, טעותו היא בעצמות הקב"ה, טעותו היא בהגעת הידיעה שבאה מהקב"ה.

הלכות תשובה פרק ג' – אפיקורסים וכופרים בתורה (המשך)

מהם ארבעת הדברים?

(1) שישנו – הוא קיים

קודם כל, שישנו, שישנו, הוא קיים.

שיש שם מצוי ראשון.

אפשר לקרוא לו מנהיג.

מנהיג פירושו, זו מילה שאנחנו אומרים, מהו אלוהים?

מנהיג העולם.

הוא לא מתכוון לומר השגחה, זה מה שאני מתכוון לומר.

מישהו שיאמר שיש אלוה, אבל הוא לא משגיח, זה לא כתוב כאן.

אני לא יודע אם הרמב"ם סובר שאפשר לומר כך.

הוא לא אומר בבירור את המילה.

מנהיג ומשגיח זו לא בדיוק אותה מילה.

כי מנהיג פירושו, כפי שהוא אומר בהלכות יסודי התורה פרק א', מנהיג הגלגל, לא מנהיג הוא מנהל כל דבר.

גם, מנהיג פירושו שאם לא הוא לא היה כלום.

כן, גם שהוא מנהל את זה, אבל לא דווקא מנהל באופן פרטי, הוא יכול לנהל באופן כללי וכו', וזה לא כתוב כאן.

אז הדבר הראשון הוא שיש, כן, שם.

רואה כאן את המילה "שם" שוב.

(2) שהוא אחד – הוא אחד

הדבר השני הוא, ששהיא אחד, שהעילה הזאת היא אחד ולא יהיה כייחודו אחד.

כן?

(3) שאינו גוף – הוא אינו גוף

הדבר השלישי הוא, שהוא אינו גוף.

כן?

(4) שהוא ראשון/צור לכל – הוא הראשון, המקור של הכל

הדבר הרביעי הוא, שהוא הדבר הראשון.

הדבר הראשון לכאורה נכלל בהגדרה של עילה.

קצת קשה להבין למה הוא מוסיף אבל זה התרגום, הוא הדבר הראשון, הוא המקור של הכל. זה מה שכתוב כאן, ואני באמת לא מבין, אני מתכוון, באמת קשה למה זה לא נכלל. אבל, כשם שהאמת היא שאחד גם נכלל באחד, הרמב"ם אמר שאמת הקבלה היא אמת שהוא אחד, כי גוף אחד לא יכול להיות שניים, וכו' וכו', כל הדברים שזה אחד, רק אנשים יכולים לטעות באחד ובאחר.

דיון: מה פירושו "שאינו לבדו הראשון וצור לכל"?

אבל זו וריאציה של מספר שתיים. הוא לא אומר שבעולם יש יותר מאלוקים אחד, אבל הוא לא צור לכל, אולי יש עוד יקומים או עוד עולמות שבהם יש אלוהים אחר.

לא, צור פירושו, צור פירושו ראשון, מקור. הרמב"ם מתרגם מקור. ראשון פירושו הראשון, הוא המקור. מישהו אומר, מה הוא יכול לומר בדיוק? לא ברור מה הצד השני. אפשר לומר אחרת, דרך אחרת לומר שהוא שתיים, רק לא לומר אולי שכל העולם קיים שתיים, רק אולי יש עוד עולם שבו יש אלוהים אחר.

אין שום עולם, אין שום עולם, זו לא הנקודה. כל הדברים האלה מדברים על העולם. הדברים האלה מדברים על העולם, זה לא, המינים הם דברים אודות הקב"ה. לא, לא, המינים הם דברים אודות הקב"ה. הוא לא מבין שהקב"ה ראשון. הוא חושב שהקב"ה הוא... בואו נגיד כך, כן, כן, שהוא חושב שיש עוד איזה צור לדברים אחרים מלבד לכל. בסדר, אני לא חושב שזו המשמעות. מה שאני מתכוון הוא שמישהו יכול לכוון, אני לא יכול לתפוס,

בסדר, זה לא כופר בתורה, זה עוד נראה. כופר בתורה הוא עוד דבר. זה מה שנבואת משה היא סוג של נבואה.

מקור הגדרת הרמב"ם לאפיקורס

זה נקרא אפיקורס. גם, מאיפה הרמב"ם לקח שזה נקרא אפיקורס, אני לא יודע, אבל כך אומר הרמב"ם. הוא אומר שהמילה הזו נקראת אפיקורס, נקודה.

הגמרא של "מה הניא לן רבנן"? "מה הניא לן רבנן" פירושו הדבר של לא מכבד את החכמים מהחכמים? לא, לא, זו הגמרא בסנהדרין. רק הרמב"ם אמר שזה פירושו ההוא. והגמרא יש לה פשט אחר במילה אפיקורס. לא ידעו מה זה. הגמרא חושבת שאפיקורס הוא הפקרות.

בואו נגיד כך, כל אחד אומר אחרי הגמרא בשפת אמת, הוא אומר שאפיקורס היינו "מה הניא לן רבנן" הוא אפיקורס. זה לא כתוב בגמרא, וזה הבלבול המוחלט. הגמרא אומרת שכתוב במשנה מילה אפיקורס, אף אחד לא יודע מה זה. אומרת הגמרא, פשט אחד הוא שזה פירושו מי שאומר "מה הניא לן רבנן", שזו באמת חוצפה גדולה, "אין לו חלק לעולם הבא", אבל לא החומרא כזו של אפיקורס של רמב"ם.

הלכות תשובה – קטגוריות של אנשים שאין להם חלק לעולם הבא (המשך)

והרמב"ם מתרגם את המילה אפיקורס אחרת. הרמב"ם מתרגם שאפיקורס שעומד במשנה מתכוון לאחד משלושת הדברים, אחד שאומר "מה הניא לן רבנן", וזה לא נוגע לאפיקורסות. הוא אומר שהגמרא מתרגמת זאת לשון חוצפה, לא... לא ברור מהיכן המקור שלו על סוג האפיקורסות הזו. המקורות, מחפשים מקורות, אבל המילים לא עומדות.

או שהרמב"ם לקח את כל הדברים שהוא סבר שיהודי חייב להאמין, והוא הכניס אותם למילים, לקטגוריות. הוא היה חייב להיות לו מקור, הוא לא יכול היה סתם כך להמציא דברים. והוא אומר את שלושת סוגי הכופרים שהוא אמר, **שלושה הן הכופרים בתורה**. הוא הכניס את שלושת סוגי האנשים שהם כופרים בתורה.

שלושה הן הכופרים בתורה

האומר שאין התורה מעם ה'

שלושה סוגי אנשים הם כופרים בתורה. אחד, **האומר שאין התורה מעם ה'**. הוא אומר שהתורה אינה מהקב"ה, **אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אפילו על פסוק אחד או על מילה אחת הוא אומר שזה לא מעם ה'**.

אלא מה הוא אומר? **אם אמר**, אם הוא אומר **משה אמרו מפי עצמו**, משה אמר זאת מעצמו, **הרי זה כופר בתורה**. הרי הוא כופר בתורה.

דיון: כיצד "אפילו תיבה אחת" יכול להיות כופר בתורה?

פלא, אם מה שהוא אומר כופר בתורה מתכוון הוא כופר בכל התורה. אבל כאן הוא אומר אפילו הוא אומר על פסוק אחד. הרי יש חילוק אם הוא כופר בפסוק אחד או בכל התורה.

המילה היא, כאן היא התורה שהיהודים צריכים להאמין, כי התורה מחייבת אותו. אבל הוא אומר שהפסוק האחרון "וימת שם משה עבד ה'" או איני יודע מה, אולי זה לא היה כתיבת משה, אלא הקב"ה אמר זאת מפי ה'. או אחד אומר שלא משה כתב זאת אלא יהושע כתב זאת, איני יודע. שם לא כתוב מעם ה', המילה היא מעם ה'.

הרמב"ם אומר כאן שמה מפי עצמו, אם הוא אומר שזה משה עצמו המציא, זה נקרא כופר בתורה. אבל אתה מבין בעצמך, שאם אחד אומר פסוק זה כן ופסוק זה לא, אין לו שום דרך איך לחלק איזה פסוק כן ואיזה פסוק לא, אתה יכול להבין, כי אין חילוק פרט או כלל.

"מעם ה'" – לא "מפי ה'"

אותו דבר, הוא אומר לא מעם ה', הרמב"ם לא אומר מפי ה' או... מעם ה' כתוב הרי. זה לא מפי ה', זה מעם ה'. אולי כתוב במדרש "מגיד מבורא לב בני אדם", בא מהקב"ה, על זה הוא מדבר. לא חייב להאמין שהקב"ה יכול

שלושה הם הנקראים אפיקורסים

אפיקורס – מכחיש נבואה בכלל

חכמה שאינה מה שאדם משיג לבדו, אלא חכמה שהקב"ה שולח לאדם. מי שלא מאמין בזה שיש דבר כזה, נבואה, שפירושה חכמה שבאה מהקב"ה ללב בני אדם, הוא אפיקורס.

טוב לא מין, כי הוא לא חולק במציאות השם, הוא חולק באחת מפעולות הקב"ה כביכול. לא שאלה של הוא לא מכחיש כלום את הקב"ה, הוא רק אומר אני סובר שזו טעות מהקב"ה. טעותו היא בהגעת הידיעה שבאה מהקב"ה לבני אדם.

מכחיש נבואתו של משה רבינו

הלאה, והמכחיש נבואתו של משה רבינו, מי שמכחיש את נבואת משה רבינו. בסדר, זה כבר הרבה יותר ספציפי.

דיון: מה פירוש "מכחיש נבואתו של משה"?

חברותא א: הוא אומר שמשה רבינו לא היה נביא.

חברותא ב: אני מכחיש את הכוח של נביא, אבל אני לא מאמין שמשה רבינו הוא ספציפית נביא, או אני לא מאמין שמשה רבינו היה יותר מנביאים אחרים.

חברותא א: הוא אומר שהוא מכחיש נבואתו של משה. הוא אומר שמשה, הוא מסתכל על משה כמו סתם אדם. יש דבר כזה נבואה, אבל מוחמד היה נביא, לא משה. נגיד. הוא לא אפיקורס, הוא לא מכחיש את העובדה של נבואה, הוא מכחיש... בסדר, מוחמד זה כבר חילוק. נגיד משהו מכחיש, משהו אומר שמשה לא היה נביא.

חברותא ב: יכול להיות שהוא מתכוון לומר כך, סוף כל סוף, קודם עצם הנבואה, ואחר כך הוא מכחיש את הנבואה הייחודית של משה. אבל הרמב"ם לא אומר את זה בבירור. הוא היה צריך לומר "האומר שמשה היה נביא אבל לא בבחינת נבואת משה". יכול להיות שזה מה שהוא מתכוון. צריך לעיין קודם ביסודי התורה איך הוא מגדיר את ה...
חברותא א: הרמב"ם אומר שנביא שאומר שמשה לא היה גדול יותר מסתם נביא הוא מכחיש נבואתו של משה.

חברותא ב: בסדר, זה ברור.

חברותא א: יכול להיות שזה מה שהוא אומר. "מכחיש נבואתו של משה" פירושו הוא מכחיש את סוג הנבואה שמשה היה לו, הנבואה הייחודית. הוא אומר שמשה היה לו יותר ממדה שמגיעה מהבורא לבני אדם. משה היה יותר מזה.

חברותא ב: לא יותר, סוג טוב יותר.

חברותא א: סוג טוב יותר מזה, נגיד.

חברותא ב: יש כלל ויש פרט. סוג טוב יותר של מדה המגעת.

חברותא א: לא ברור.

האומר שהבורא אינו יודע מעשה בני אדם

אומר הלאה הרמב"ם, **האומר**, השלישי, **שהבורא אינו יודע מעשה בני אדם**. מי שאומר שהבורא, הקב"ה, לא יודע מעשה בני אדם. הוא ברא אותם, אבל הוא לא יודע אחר כך מה הם עושים.

מעניין שכאן הוא משתמש במילה "בורא". עד עכשיו הוא אמר ריבון או אללה. בסדר, כי זה נושא של בריאה, זה נושא של בריאה. לא, הוא אומר רק ברא, אבל הוא גם משנה סדרים. יש סוג כזה.

לכאורה זה מחובר לאפיקורסות, כי זה הדבר שמסמן נבואה. נבואה פירושה שבא מסר מהקב"ה לבני אדם, ואחר כך הקב"ה יודע מה בני אדם עושים. זה הקשר של ידיעה, הדבר השני. וספציפית היחס של ידיעה, נכון? יש אולי עוד יחס, שהוא בורא, הוא הנהגה, זה אולי סוג של יחס. אבל זה שזה עם ידיעה, שזה עם סדר מסוים, עם דעת מסוימת, זה מכחיש.

הוא יכול לכחש את זה בבחינת נבואה כללית, הוא יכול לכחש את הידיעה הכללית, והוא יכול אחר כך להיות הדבר הספציפי שנקרא נבואת משה.

לדבר, שהקב"ה יכול לכתוב לך. זה הרי עניין שהקב"ה התערב לתת את עצמו לבני אדם.

אז אלא מאי, זה דיבור דמשה. אבל זה מדרש "מגיד מבורא לב בני אדם" בדיוק. איך זה כבר עניין אחר. הרמב"ם בפירושו המשנה בסנהדרין אומר שהגיע אליו בדרך שאנו לא יודעים, זה לשון כזה. אנחנו לא צריכים לדעת איך זה עבד, אנחנו צריכים רק להאמין בזה. אוקיי.

הכופר בפירושה – תורה שבעל פה

וכן הכופר בפירושה, אחד כופר בפירוש התורה. מהו פירוש התורה? זו תורה שבעל פה, כמו שהרמב"ם אמר בהקדמה. **והכחיש מגידיה**, הוא לא מכחיש את הקב"ה, אבל הוא מכחיש את מגידי התורה שבעל פה, הוא מכחיש את מוסרי התורה, את כל החכמים והנביאים שאמרו שכל הפשטים שחז"ל לומדים הם תורה שבעל פה שהיתה מקובלת לנו מפי משה דור לדור.

כגון, הוא אומר, מי הם מין הכופרים בפירושה של תורה? יש לך את הגמרא **בצדוקים ובייתוסים** שהם היו הכופרים בתורה שבעל פה.

זו הפעם הראשונה שהוא תופס דוגמה של אדם? כן, מעניין. אוקיי, אבל אולי זה למה הוא צריך לומר זאת, כי אם לא, למה מישוהו יחשוב שיש קבוצות כאלה? זה הרי היום, בזמנו של הרמב"ם לא היתה תנועת רפורמה, אבל יש את אותו דבר. אוקיי.

האומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת

עוד הלאה, **ואומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת**. המין השלישי של כופר בתורה הוא כאן אחד אומר שכתוב אמנם בתורה, אבל הקב"ה אחר כך החליף מצוה, והוא ביטל מצוה. או שהוא החליף, לא אפילו הוריד, לא שיש פחות מצוות, אלא הקב"ה החליף מצוה אחת, החליף אותה במצוה אחרת. **הרי זה כופר ובטל התורה זו**.

דיון: "החליף" או סתם הוריד?

אפילו הוא מתכוון דווקא החליף, או אם אחד מוריד סתם מצוה אחת הוא כמו הראשון, שאומר שתיבה אחת אינה מהקב"ה.

כן, הנקודה היא, **אף על פי שהוא מאמין שהיא כולה מעם השם**, הנקודה היא שהאדם מאמין הרי שיש דבר כזה שהקב"ה נתן תורה. הוא לא אומר שאין תורה, הוא לא אומר שאין נבואה, לא כמו אחד שאומר שכל התורה הומצאה על ידי משה רבינו. לא, משה רבינו הקב"ה נתן לו את התורה, אבל מחר הקב"ה נתן ליענקל שתי מצוות. אחר כך הקב"ה החליף חלק מהתורה, או מצוה מהתורה. הוא החליף את המצוות, לא את התורה שבעל פה.

נכון, אם לא הוא כמו זה שכופר בפסוק אחד או תיבה אחת. הוא מאמין בכל התורה, אבל הוא אומר שאחר כך הקב"ה החליף, אולי החליף את המשמעות של המצוות, או החליף את המצוות.

אה, המשמעות במובן של כופר בתורה שבעל פה. כבר נשאר תרי"ג, אבל הדרך איך שומרים שבת היא על ידי שמירת יום ראשון. זה היה כופר בתורה שבעל פה. פסוק בפירושה. אוקיי, כן, יש חילוק. אני מדבר אפילו, כן, אוקיי. אם הוא אומר פשוט חדש שאינו נגד תורה שבעל פה, מותר הרי.

שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת, הוא אומר גם בעצם, הוא אומר שהפסוק שאנחנו יודעים אינו מהקב"ה, כי הקב"ה לקח אותו בחזרה. **אף על פי שהוא מאמין**, אומר הרמב"ם, **חויץ מן הנביאים**. הוא אומר שזה היה, הקב"ה אחר כך התיישב והחליף.

כגון הנוצרים וההגרים

כגון הנוצרים וההגרים. הגרים מתכוון המוסלמים.

דיון: למה נקראים "הגרים"?

למה הם נקראים הגרים? כי הם נכדים של הגר. אני מתכוון כך.

למה למה למה נותנים את הקרדיט כאן דווקא להגר?

שהיא תכתוב זאת?

הם חיים רק בזכות הגר.

הגר הצילה אותם, היא דאגה להם שם במדבר, היא יצרה להם את המים.

כן.

אבל זה מעניין, הישמעאלים לפי הרמב"ם כופרים הרי בתורה.

איני יודע למה.

הם אומרים שהקב"ה נתן את התורה למשה, אבל יש תורה חדשה אחר כך שניתנה למוחמד, שהיא תורה טובה יותר.

אז יש רשימה, מוסלמי אחד שאומר כך.

יש דרכים אחרות שהמוסלמים אומרים, שהם אומרים שהיהודים עיוותו את התורה.

הרמב"ם לא מביא כאן את הנושא, כן?

כמו שכולם יודעים, ב"ג עיקרים יש עיקר אחר שכתוב שצריך להאמין שהתורה שיש לנו היום היא אותה תורה.

שזה גם נגד המוסלמים שאמרו שזו אותה תורה, אבל היהודים עיוותו אותה.

והרמב"ם לא מביא כאן אותו סוג כפירה, הוא מביא רק את זה שאומר שזה אמנם היה, אבל הקב"ה נתן חדשה.

זה שאומר שזה מעולם לא היה, זה הראנג וואן, לא עומד בהלכות תשובה אותו סוג אפיקורסות, מעניין.

כופר בתורה.

דיון: האם הרמב"ם פחד לכתוב "ישמעאלים"?

יכול להיות שהרמב"ם פחד לכתוב את המילה לשון אחר, או מוסלמים, הוא פחד לכתוב את המילה ישמעאלים, הוא עשה מילה רמוזה כזו הגרים?

אולי, אולי.

אני מתכוון שבהלכות מלכים הוא כותב כן בפירוש, כן?

אני לא מאמין שהוא חשב שהם הולכים לקרוא זאת.

אבל הרמב"ם החזיק את עצמו במשנה קודש.

רואה שהוא חילק בהלכות תשובה, הוא לא מתכוון לישמעאלים בני ישמעאל, הוא מתכוון לך לדת ישמעאל.

דת ישמעאל נקראת הגרים בלשון משנה.

איני יודע מה הרמב"ם חילק.

איני יודע.

כן, כך הרמב"ם כתב.

איני יודע למה.

יש מקומות אחרים שקוראים להם הגרים, הגרים, הגרים.

איני יודע.

בכל מקרה, אלו שלושה סוגי כופרים בתורה, כן?

כופר בתחיית המתים וכופר בביאת הגואל

אז בואו נחזור לרשימה.

כאן עמדו עוד שניים שהרמב"ם לא מפרש. זה לכאורה פשוט, **כופר בתחיית המתים או בביאת הגואל**. הרמב"ם לא מפרש כלום. כתוב רק, כן? היה כתוב ברשימה הקודמת היה כתוב כופר בביאת הגואל וכופר בתחיית המתים. זה פשוט, אחד אומר שלא יהיה תחיית המתים, הוא אומר שלא תהיה ביאת הגואל, ואין צריך להוסיף לזה כלום, כן?

שניים הם המשומדים

אחר כך יש שני סוגי משומדים. כן? מהי המשמעות משומדים? הרמב"ם, יש שני סוגים. **שניים הם המשומדים, המשומד לעבירה אחת**, יש שני מיני משומדים: משומד לעבירה אחת, **והמשומד לכל התורה כולה**. זה הרמב"ם.

מהו משומד לעבירה אחת? אתה רואה שהוא החזיק עצמו, הוא עשה את עצמו כך.

קודם בסעודת התורה לימדו אותנו שאם אחד נכשל סתם בעבירה בגלל שעת השמד, הוא רק עובר על אותה עבירה, הוא רק מבטל את מצוות קידוש השם. כאן מדברים אבל כשהוא עושה זאת עם כזה... הוא מתגייר, הוא בצד של הגויים, לא שהוא עושה זאת עם לב שבור. אם אחד נופל ועושה זאת עם לב שבור, אז הוא רק ביטל את מצוות קידוש השם והוא עבר על עבירת חילול השם. אבל אם הוא עושה זאת עם כזה הליכה אל הגויים, מעניין, הוא הולך... הלשון מאוד דומה למה שאומרים לגר צדק.

ההיפך מגר צדק

הוא רואה את הלוגיקה, אתה יודע, הרבנים שאומרים שהיהודים הם שפלים ונדחים הם צודקים, ותן לי באמת להיות עם המנצחים.

מאוד מעניין, הוא בדיוק ההיפך מגר. גר הוא אחד שהוא אומר, אני לא רוצה להיות עם המנצחים, אני רוצה להיות עם היהודים שהם שפלים ונדחים. ומשומד הוא הפוך, הוא רואה את הלוגיקה להיות עם הגויים, "הולך לדת הגוים".

לא דווקא עבירות – אלא האמירה

זה יכול גם להיות, לא כתוב שהוא עושה עבירות. אני מדמין שהוא הולך לעשות את כל עבירות שבתורה, אבל במשומד לכל התורה לא המילה שהוא עושה את כל העבירות. המילה היא שהוא אומר, "אני מודה שהיהודים חלשים, אני עם דרכי הגויים". "חוזר לדת הגוים" מתכוון בעצמו סתם שהוא עושה את מנהגייהם. אמנם, המילה לא שהוא עובר על עבירות, אלא העיקר לא עצם המעשה, אלא האמירה, האמירה, האמירה. הוא אומר, הוא אומר, "האומר", כן, "ויאמר".

קושיית הראב"ד

הראב"ד שואל כבר קושייה, שאם הוא חוזר לדת הגויים הוא חמור, כי החוזר מודה בעבודה זרה. שואל הראב"ד את הקושייה כאן. אז חזרת הדת מתכוון לא דווקא, אפילו אם הוא מאמין עדיין, הוא לא אחד שעוסק באמונה, הוא אדם מעשי. הוא אומר, איפה הכסף? איפה הכוח? זה סוג של הצהרה. סתם, שבוודאי הראב"ד צודק, אם הוא חוזר לדת הגויים הוא מין. חזרת הדת חייבת להתכוון למשהו אחר.

מחטיא את הרבים

כן, הקטגוריה הבאה של אנשים שאין לאחד חלק לעולם הבא היא מחטיא את הרבים. הרמב"ם מסביר, "אחד שהחטיא בדבר גדול", בין אם הוא מחטיא אנשים אחרים בדבר גדול, "כירבעם", כמו ירבעם, או מחטיא יהודי בעבודה זרה, או צדוקי ובייתוסי שהחטיא יהודים בכפירה בעיקר.

צדוקי ובייתוסי כמחטיאים

המשמעות צדוקי ובייתוסי, מלבד שיכול להיות שהצדוקי והבייתוסי עצמו האמין, כן, כך אומר הרמב"ם במקום אחד, שהרמב"ם אומר שהם, שבתי דיניהם קיבלו שוחד, אבל הבעיה עם הרבנים שהם עמדו בדרך, הם נעשו כופרים עם הרבנים. כך מסופר הרמב"ם שאני זוכר במעשיות מסוימות, הרמב"ם אמר שהכל נגיעות. אז המשמעות מקודם שהוא אמר הולך צדוקי ובייתוסי, מתכוון הוא לאנשים שהם צדוקים ובייתוסיים. צדוקים ובייתוסיים עצמם היו בעיקר מחטיאים.

עבירות גדולות וקטנות

ואחד שהחטיא בדבר קל

אפשר לקבץ יותר מאחת מהקטגוריות של הרשימה, אין צורך להיכנס רק לאחת מהן. יכול להיות שיהודי יכול להיות בשתיים מהנ"ל. אמר הרמב"ם הלאה, "ואחד שהחטיא בדבר קל", מי שמחטיא אנשים אחרים אפילו בעבירה קלה, אפילו לבטל מצות עשה. "ואחד" – או, והשני הוא "האונס את חברו עד שיחטא". או אולי זו קטגוריה נוספת. כלומר קודם כל, אין הבדל בין עבירה חמורה לעבירה קלה.

מחטיא כ"קמפיין"

הוא מדבר על מחטיא, קמפיין נגד. מי שיש לו קמפיין שיהיה פחות שמירת עיניים, הוא עושה קמפיין נגד שמירת עיניים, זה דבר כזה.

הלכות תשובה – קטגוריות של אנשים שאין להם חלק לעולם הבא (המשך)

משומד לעבירה אחת

זה פשוט, אחד אומר שאין תחיית המתים, אחד אומר שאין ביאת הגואל, הוא לא צריך להוסיף לזה כלום.

אחר כך יש שני סוגי משומדים. מהי המשמעות משומדים? אומר הרמב"ם, יש שני מינים משומדים: משומד לעבירה אחת, ומשומד לכל התורה כולה.

מהו משומד לעבירה אחת? "זה שהחזיק עצמו לעבור עליה תמיד". הוא החזיק את עצמו שהוא עושה עבירה מסוימת בזדון, "והתפרסם בה והורגל". הוא נעשה רגיל לעבירה, שהעבירה הוא רשמית עושה את העבירה, הוא נתפרסם שהוא עושה זאת, הוא נעשה מורגל בזה.

אומר הרמב"ם, "אפילו היתה מן הקלות", אפילו אם זו מהמצוות הקלות, "כגון שהחזיק תמיד ללבוש שעטנז". הוא החזיק את עצמו שהוא הולך תמיד בשעטנז. יש לי רק עבירת לאו, לא עשה. על מצוות עשה הוא לא אומר משומד למצוות עשה, נראה. יש לי רק שתי דוגמאות של לאוין.

אחד שמחזיק תמיד לעשות עבירה של לכת בשעטנז, "או להקיף פאת ראשו", או שהוא מגלח את פאות הראש, "ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו". הוא עקר את המצוה, המצוה לא קיימת אצלו. "הרי זה משומד לאותו דבר". נקרא הוא משומד לאותו דבר.

המשמעות של "משומד"

מהי המשמעות המילה משומד? לשון שמד מתכוון למות? המצוה מתה אצלו? לא, הוא מומר. אני מתכוון ששמד במקור מתכוון כמו שמד גשמי, זה מתכוון למות. להשמיד להרוג ולאבד, לא רק למות, משהו כזה להיהרס להיעלם. והחכמים אמרו, מומר, אחד שהוא נהרס רוחנית, תרבותית, זה גם מומר. אבל כאן, הוא מומר, והוא מומר לתיאבון.

להכעיס מול לתיאבון

לפעמים כדי לקבל את העונש של כרת, או אחד שחייב מיתה, צריך לעשות את העבירה להכעיס, צריך להיות בזדון, בהרגל, אבל זה צריך להיות גם עדיין להכעיס. זה מעניין, זה מאוד דומה לכמו אחד שלא מאמין במצוה אחת. זה קודם היה כתוב אם הוא לא מאמין, זה אפילו אם הוא לא עושה עבירה, אבל הוא מאמין שפסוק אחד אינו חלק מהתורה.

וכאן הוא מבצע את המין דבר, הוא לא אומר שזה לא כתוב בתורה, אבל הוא מבצע באופן כזה שהמצוה לא קיימת אצלו. אבל זה חייב להיות עם כוונה, עם להכעיס. להכעיס מתכוון לעשות את הקב"ה כועס, כעס, מה זה מתכוון להכעיס? זה משהו כזה, באמת, הוא נגד המצוה. הוא לא עושה ברית מילה, נניח, הוא נגד. הוא צריך להיות נגד. לא מספיק שהוא אומר אין לי כוח, הוא צריך להיות נגד זה. זה אולי המילה של לומר להכעיס.

משומד לכל התורה כולה

כן, אבל רגע, מומר לכל התורה, אומר הרמב"ם, כגון החוזר לדת הגוים בשעה שגוזרין שמד. אה, זה הלשון חוזר. חוזר מתכוון הוא חוזר מן, כן, הוא הולך מהדרך התורה, והוא הולך אל הגויים. כשהגויים עושים שמד, הם אומרים שמי שיהיה יהודי הם הולכים להרוג אותו, מה שלא יהיה, כן, הוא הולך אל... והוא נעשה גוי.

הלשון "חוזר"

מעניין הלשון חוזר. חוזר מתכוון מחזר מן, לא חוזר ל... חזר, הוא הולך אחרי, הוא הולך אחרי דעת הגויים, כי הוא נבהל משמד, הוא מפקר על קידוש שם שמים. כשזו שעת השמד צריך להיות מוסר נפש, והוא לא מוסר נפש, ובשני האופנים הוא הולך אל הגויים, ויאמר, הוא אומר כך, "מה בצע לי לדבק בישראל שהן שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שהן שלמים ותקיפים". למה אני אהיה עם היהודים שהם שפלים ונרדפים? עדיף לי שאהיה עם אלו שהם תקיפים, בואו נהיה חכמים, בואו נלך עם המנצחים, בואו נלך עם אלו שהם חזקים. הרי זה מומר לכל התורה כולה.

חילוק בין נכשל בשעת השמד ובין משומד

נפקא מינה מעשית – השואה
 אני תמיד חושב כך, אני תמיד אומר לאנשים שאומרים, אם יהיה חס וחלילה שואה, הוא יציל את עצמו. יכול להיות, צריך להציל את עצמו, ובמובן מסוים, אם על כל כלל ישראל תהיה גזירה, אתה גם תהיה חלק מזה. זה לא כל כך פשוט.

ראיה ממרדכי לאסתר

יש ראיה ברורה מהפסוק שמרדכי אומר לאסתר, **"ואם החרש תחרישי בעת הזאת"**.

פרק ג: אלו שאין להם חלק לעולם הבא (המשך)

קטגוריה 9: העושה עבירות ביד רמה

דברי הרמב"ם:

העושה עבירות ביד רמה כגון ירבעם, בין שעשה קלות בין שעשה חמורות – אין לו חלק לעולם הבא. וזהו הנקרא מגלה פנים בתורה, ולא בוש מדברי תורה.

פשוט: עבירות עם חוצפה ועזות פנים

דובר 1:

זה מאוד דומה למשנה שלמדנו קודם, הפרסום. אבל נראה שזה יותר כמו דבר פומבי. כן? העושה עבירות ביד רמה. מי שעושה עבירות ביד רמה, ביד מורמת. יש פסוק "ביד רמה", מי שעושה עבירה. לא, זה אומר שהוא עושה את זה ביד רמה. הוא לא משתתף ביד רמה, הוא עושה עבירה ביד רמה. הוא עושה עבירה עם חוצפה, עם גילוי. כמו ירבעם, שכתוב עליו שהיה מהגרועים שבמלכי ישראל, הוא היה מחטיא גדול נגד יהדות, נגד תורה.

"בין שעשה קלות בין שעשה חמורות", אין הבדל אם הוא עשה קלה או חמורה, זו העמדה, היד רמה, החוצפה נגד התורה. "בין שעשה קלות בין שעשה חמורות", זה הבדל אחד. והוא אומר שלעזות הפנים יש עוד שם, הוא נקרא בחז"ל "מגלה פנים בתורה".

מה פירוש "מגלה פנים בתורה"?

דובר 1:

בושת פנים היא ענין של עדינות, דרך ארץ כלפי התורה. "מגלה פנים" פירושו כמו מעז פנים, לשון "העז מצחו", "וגלי פניו". הוא מראה את פניו, "אני לא מחזיק בזה". לא כמו מי שמתבייש אם הוא נכשל בעבירה, אלא הוא עושה את זה בעזות פנים, "ולא בוש מדברי תורה", הוא לא מתבייש מהתורה.

קשר ל"כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עונותיו"

דובר 1:

אני חושב שעל זה כתוב "כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עונותיו". הפשוט הוא כמו שאמרתי קודם, שבושה היא מידה טובה מכל הדברים. בדיוק כמו שמי שעושה את כל העבירות, אבל ה"ולא בוש" עושה אותו "אין לו חלק לעולם הבא", אותו דבר, אפילו מי שכן עושה עבירות, הוא כן עושה הרבה עבירות נניח, אבל הוא כן בוש מדברי תורה, הוא מקבל חלק לעולם הבא. מביין? כי הבושה היא דבר בסיסי, אדם יש לו לפחות בושה, הוא לוקח את זה ברצינות.

כל הפרק הוא חיזוק

דובר 1:

אה, יש לך קושי, חיסרון, זה פרק שלם בעצם. אולי זה הכותרת המשנית שנמצאת אחרי הפרק, כי כל הפרק הוא חיזוק. אני תמיד אומר על הפרק הזה, כל עוד אתה לא רשמי, אתה מציג את עצמך "אני חיצוני, אני לא מאמין בקב"ה, אני לא מאמין בתורה", אחד מכל עשרים וחמישה הסוגים האלה שמוציאים אדם, אתה עדיין חלק מהיהדות, אפילו אתה עברייני, יש לך תשובה, יש לך חלק לעולם הבא.

אחוז גדול למדי קשור לחוצפה

אחר כך, הדבר הראשון שאנו רואים שמצות עשה יכולה להכניס אדם לקטגוריה זו היא מחטיא את הרבים. אחר כך, כשהוא אומר מחטיא, הוא לא מתכוון דווקא לאונס כזה, אפילו הוא מדבר לאחד.

רציחות מנשה

אומר הוא, מהו מחטיא? או שהוא כופה אנשים שהיו חוטאים, **"כמנשה שהיה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה"**, שיעבוד עבודה זרה. איפה כתוב שהוא הרג את הרבים? לא כתוב. מכאן הוא לוקח את זה. או, הוא מצווה להרוג את אותו נביא. אכן, הוא אומר שעל מנשה כתוב הרבה על רציחותיו, **"ודם נקי שפך מנשה הרבה מאד"**, לשון כזו.

ישוע הנוצרי כמדיח

או, הדרך השנייה של להיות מחטיא את הרבים היא, אפילו בלי כפייה, אלא **"שהטה את חבירו"**, הוא הטה אנשים אחרים עם דעות רעות, והוא הוביל אותם מהדרך היהודית, **"כישוע שהיה מדיח"**, כמו אותו האיש, ישוע הנוצרי, שהוא לא היה בעל אלימות, הוא היה, כלומר, אדם עדין כזה, אבל הוא החטיא אנשים עם פיו. זה מעניין, הוא מסית ומדיח. הרמב"ם אומר כאן את הלשון **"הדיח"**, שם כתוב **"הרבים"**. האמת היא, מסית ומדיח שלמדנו בהלכות עבודה זרה, הוא גם מחטיא את הרבים, זה גם בכלל. אבל התורה, הרמב"ם אומר שהוא מסית ומדיח מעבודה זרה, הוא הטה, הוא יכול היה להטות נגד תורה שבעל פה או מה, אבל הוא הטה. או עבודה זרה, כי הוא מסית. אז הוא... כן, אולי ראו את זה דור מאוחר יותר, מי יכול לדעת? הוא הטה עם איזו שהיא איסור. בגמרא כתוב שהיה נקרא סודות של יחוס ישראל ומכשף, עבודה זרה, אני זוכר. דווקא היום זה היארצייט, אני מתכוון בתקופה הזו.

בכל אופן, זהו מחטיא הרבים.

פורש מדרכי ציבור

אחר כך ממשיך הרמב"ם, פורש מדרכי ציבור. הקטגוריה הבאה היתה מי שפרש מדרכי ציבור, הוא הולך מדרכי הציבור. מה הפירוש? אומר הוא, **אפילו לא עבר עבירות**, הוא **נבדל מעדת ישראל**, אפילו הוא לא עושה עבירות, אלא הוא מפריד את עצמו מהעם היהודי, מעדת ישראל, **ואינו עושה מצוות בכללם**, הוא לא עושה מצוות ביחד עם היהודים, **ואינו נכנס בצרתם**, הוא לא חלק מצרותיהם, **ולא מתענה בתעניתם**, הוא לא צם כשהם צמים, **אלא הולך בדרכו כאחד מגוי הארץ**, הוא הולך בדרכו שלו כמו אחד מהגויים, **וכאילו אינו מהם**, כאילו הוא לא היה חלק מהיהודים.

הבדל ממשומד לכל התורה

הוא לא משומד לכל התורה כולה, כמו הקודם. הוא לא מומר לדבר אחד, אפילו לא לעבירה אחת. אפילו לא עבר עבירות, הוא לא עושה אף עבירה אחת. אז החכמים, הוא עושה מצוות, אבל לא איתם, הוא לא הולך לבית הכנסת, הוא עושה בבית המדרש שלו, בביתו, יש לו בית מדרש שמופרד משאר הקהילה, אני לא יודע. צריך להיות מדויק.

איך מגיעים לזה?

אבל זו הפרדה. הדרך הנכונה לעשות את זה היא לומר שכולם רשעים, ובגלל זה הוא לא הולך יחד עם השאר. הפרדה היא חשש של פורש מדרכי ציבור, וצריך לשים לב לכך. אבל אם עושים יותר מדי הפרדות, בוודאי מגיעים לזה. אם אתה לבד ציבור, צריך לדעת, ציבור, אתה לא יכול לעשות את דרכך הציבור. הציבור פירושו... אבל בכל אופן, הנקודה היא שהרמב"ם אומר שזו תכלית, יש מי שהוא אומר, "אני עושה מצוות". לא הוא עושה כמו המשומד. זה אומר, "היהודים הולכים רע, יש להם צרות". המשומד אומר, "אני אהיה גוי". הוא אומר, "אני לא אהיה גוי, אני אשב בבית, אני אניח תפילין, אני אשמור שבת. הרבנים גוזרים תענית, יש גזירה, למה אני צריך את זה?" זה הפירוש.

הסתר פנים

מי שהוא חלק מפה אפילה, כי הוא כאילו בתוכו, הוא הולך, הוא מדבר עם הגויים, הוא לא... כמו שכתוב שם "מי שאינו בהסתר פנים אינו מהם".

דובר 1:

אבל זה מעניין, אחוז גדול למדי קשור לענין של חוצפה. ההפרדה מיהודים, החוצפה נגד חז"ל.

גאווה כשורש לכפירה**דובר 1:**

אני חושב גם שזה קשור לגאווה שיש לאדם. אדם נכשל בעבירה, והוא חושב שזה באמת לא עבירה כזו, והוא הופך לאפיקורוס. הוא לא צריך להיות אפיקורוס, הוא עשה עבירה, והוא אומר "בסדר, אני לא מבין, אני לא יכול להבין, אני לא יודע". הוא נכשל, ובמקום זה יש לו גאווה. אני מדבר על סוג כזה של גאווה. אני יודע על כל כך הרבה אנשים שהפכו לאפיקורסים כי לא התאים להם שהם נכשלו. אני מכיר ממש מעשיות כאלה.

אני רוצה לומר גם שיש סוג מסוים של גאווה. גאווה היא סוג של ביטחון עצמי, שעכשיו הדבר הנכון הוא לעשות כך, והוא מפריד את עצמו. זה פשוט לא להיות הבושה. אני מכיר אנשים כאלה, הוא נכשל בעבירה, והוא הפך לאפיקורוס. למה? מה הוא היה חס וחלילה בספקות. פשוט הוא לא רצה להיות עבריין. בסדר, אני לא רוצה להיות עבריין, אני אפיקורוס. אפיקורוס מגיע תקופה, והוא לא מאמין.

קטגוריה 10: מוסרים**דברי הרמב"ם:**

שנים הם המוסרים — המוסר חבירו ביד גוים להורגו או להכותו, והמוסר ממון חבירו ביד גוים או ביד אנס שאינו גוי.

שני סוגי מוסרים**דובר 1:**

הקטגוריה הבאה היתה מוסרים. מה פירוש מוסרים? שנים המה המוסרים, שני סוגי מוסרים יש. המוסר חבירו ביד גוים, הוא מוסר את חברו, הוא מוסר את חברו לגויים, להורגו או להכותו, להרוג או להכות יהודי. כלומר, הוא עושה עונש בגופו. הדבר השני הוא שהוא מוסר ממון חבירו. כלומר, הוא מוסר, הוא מספר דברים נגד יהודים. זה מעניין שהוא אומר כאן "חבירו", הוא לא אומר "ישראל". אבל הוא מתכוון לזה, הוא מתכוון ליהודי ישר. ביד גוים, או ביד אנס שאינו גוי, או הוא מוסר את כספו של יהודי לרשות יהודית, לאנס שאינו גוי. אני יכול להיות מוסר בלי לדבר עם גוי, ואני יכול למסור לכם.

מוסר כסוג של פורש מדרכי ציבור**דובר 1:**

האנס עצמו, זה תלוי, אולי הוא כן יכנס לעולם הבא אם הוא יעשה תשובה יום אחד. אבל המוסר, המוסר הוא גם סוג של דרך של פורש מדרכי ציבור. האנס היהודי הוא בעל תאוה גדול, הוא לא יכול להתאפק מלגנוב. אבל המוסר, הוא מוסר אותו, הוא הולך נגד הציבור. זה אולי גם סוג של חוצפה של ללכת נגד דרכי הציבור.

קושיה: מה החידוש ב"ביד אנס שאינו גוי"?**דובר 2:**

לא ברור למה זה משהו כל כך נורא. כן, אני שומע מה שאתה אומר. אצל הגוי אני מבין, אבל כאן הוא אומר "ביד אנס". מה הפשט?

דובר 1:

כאילו, אתה עושה שמי שהלאו לא יכול להגיע אליו, הוא לא חלש, בית הדין לא יכול לעשות לו כלום, אתה דוחף אותו. משהו כזה.

קטגוריה 11: מטיל אימה על הציבור שלא לשם שמים**דברי הרמב"ם:**

מטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים — זה הרודה ציבור בחזקה, והם יראים ופחדים ממנו, וכוונתו לכבוד עצמו ולכל חפציו, לא לכבוד שמים, כגון מלכי הגוים.

פשט: מי שמטיל אימה לכבוד עצמו**דובר 1:**

בסדר, הקטגוריה הבאה היתה מטיל אימה על הציבור שלא לשם שמים, אנשים שמטילים אימה על הציבור שלא לשם שמים. זה דבר מעניין, כי למדנו קודם שתלמיד חכם רשאי להטיל אימה, הוא צריך להטיל קצת אימה. למדנו גם שתלמיד חכם רשאי לשלוט על התלמידים. אבל מה הפירוש "שלא לשם שמים"? אומר הרמב"ם, זה הרודה ציבור בחזקה, הוא כופה את הציבור בחזקה, בכוח, והם יראים ופחדים ממנו, יש להם פחד ממנו, הוא ראש קהילה חזק, הוא אדם חזק powerful, כולם פוחדים ממנו, אבל הוא מסביר מה "לכבוד עצמו ולכל חפציו". הוא מתכוון לכבודו, או לצרכיו האחרים, לכספו, או לכוחו. "לא לכבוד שמים". הוא מתנהג "כגון מלכי הגוים". הוא מתנהג כמו מלכי הגוים.

הבדל בין מלך ישראל למלכי הגוים**דובר 1:**

מלך ישראל הוא לב ישראל, מלך ישראל הוא הלב של היהודים, הוא מתכוון ליהודים, הוא מתכוון לטובת הציבור. מי שהוא קצת מלך, יש לו כוח אצל יהודים, אבל הוא מתכוון רק להתעשר...

דיון: מה פירוש "כגון מלכי הגוים"?**דובר 2:**

מה שאתה מתכוון לומר הוא, מלך, תפקידו להיות גבר חזק שמטיל אימה על הציבור, וזה תפקידו של מלך. אבל אין לו גדולה במלכות.

דובר 1:

אני רוצה להוסיף דבר שהרמב"ן אומר בדרשתו, בספרו שער הגמול אני מתכוון, שם יש את הדבר הזה. הרמב"ן מסביר כמו כל הדברים האלה, אנחנו צריכים ללמוד שהוא לא מתכוון שהוא עושה עבירות. אם הוא כופה את הרבים שיעשו עבירות וכדומה, זה סתם מחטיא את הרבים. מדברים שהוא מפחיד אותם לעשות דברים טובים, כמו מלך הגוים. הוא אומר "כגון מלכי הגוים", הוא לא מדבר על דיקטטור רשע, הוא מדבר על מלך גוי רגיל, הוא עושה את תקנותיו ומשפטיו שלא קיבל מאבותיו, אבל למה הוא עושה את זה? הוא עושה את זה לכבוד עצמו ולא לכבוד שמים.

דובר 2:

אפילו אז הוא נקרא מטיל אימה על הציבור, הבעיה שלו היא לא שהוא לא צריך לעשות את האימה שלו על הציבור. הבעיה היא שהוא לכבוד עצמו ולא לכבוד שמים.

הסבר הרמב"ן: העולם הופך לעובדי עבודה זרה**דובר 1:**

הרמב"ן אומר שהבעיה עם זה היא שהעולם הופך לעובדי עבודה זרה. כי עכשיו כשהעולם אומר תהלים, יש להם פחד מהרבי, לא מהקב"ה. כך כתוב ברמב"ן.

דיון: "שלא לשם שמים" מתייחס לאימה עצמה**דובר 2:**

אז זו המילה "שלא לשם שמים", שהוא גורם שגם אחרים יהיו שלא לשם שמים. יש להם פחד ממנו במקום לפחד משמים. או שהוא גורם להם לפחד ממנו כדי לשם שמים.

דובר 1:

לא, השלא לשם שמים לא הולך רק על המטיל, זה הולך על האימה. הוא עושה אימה שהיא לא לשם שמים כל האימה. אדם ישר עושה אימה, אבל זה לשם שמים כל האימה. הוא גורם שהעולם יפחד מהרבי, מהתורה, ומהקב"ה, זה יהיה חבילה אחת. אבל מי שגורם שהאימה תהיה אימה מהאדם עצמו, מהשגעונות שלו...

דובר 2:

דובר 1:

יכול להיות, אבל על כל פנים, חכמים לא התכוונו באופן מילולי שאין לו חלק לעולם הבא, הם התכוונו מכיוון שזה דבר שאפשר להתרגל אליו...

הלכה כו-כז: כוח התשובה אפילו לעבירות החמורות ביותר

הלכה כו: אפילו כופר בעיקר — אם עשה תשובה, יש לו חלק לעולם הבא

דובר 1:

יכול להיות שאם מישהו עובר על זה אולי לא נעשה ממש "אין לו חלק לעולם הבא". אולי הוא בספק אם נעשה "אין לו חלק לעולם הבא". יכול להיות. אבל על כל פנים, חז"ל לא התכוונו באופן מילולי שאין לו חלק לעולם הבא. הם התכוונו, מכיוון שזה דבר שאפשר להתרגל אליו וזה רע מאוד, הם הפחידו עם הדבר החמור ביותר שיכול להיות.

שמונה הקטגוריות של הלכה כה — מבנה וביאור

אז הוא אומר, אחד, "המכנה שם לחבירו" — מי שקורא לחברו בשם גנאי. כן, זו המילה, "המכנה שם לחבירו". כבר למדנו, אני חושב, את ההלכה בהלכות דעות, "הקורא לחבירו בכינויו", ואפילו אם האדם עצמו עשה לעצמו כינוי. או "מכנה" פירושו הוא נותן לו שם, הוא עושה שם, הוא ממציא שם גנאי על האחר. כן, כמו ראש הממשלה שלנו, מה שלא יהיה, הוא מוצא כינויים רעים לאויביו, כן? זה "מכנה שם לחבירו", הוא ממציא שמות רעים. כן. או מי שכבר, יש כבר רשע ש"מכנה שם לחבירו", ומישהו תופס את הקרון הזה, והוא קורא לאחר בשם הכינוי שהתחילו לקרוא לו.

או "המלבין פני חבירו ברבים" — מי שמבייש את חברו ברבים. הגמרא אומרת, "מלבין" פירושו הוא נעשה לבן, כי כשמביישים אותו הוא נעשה חיוור. לכאורה זה אותו דבר כמו "המכנה שם לחבירו", לא "המלבין פני חבירו ברבים"? זה עוד קצת יותר. "מלבין" הוא יותר כולל, אפילו אם אין עליו "מכנה שם לחבירו".

"המתכבד בקלון חבירו" — מי שאינו מתכוון לבייש את האחר, אלא הוא מתכוון לעצמו. "מלבין פני חבירו ברבים" הוא עושה זאת בפשטות. "המתכבד בקלון חבירו" הוא יותר מי שהוא מניפולטור, הוא יודע שכבודו תלוי בהורדת האחר. הוא שואל את האחר שאלה ברבים שהאחר לא יוכל לענות, כדי להראות כמה הוא חכם. הרמב"ם הסביר זאת עוד בהלכות דעות, שהוא מחזיק בהשוואת עצמו לאחר. הוא אומר כך, "האחר חלש, ובכך אני נעשה גדול", כן.

"המבזה תלמידי חכמים" — מי שמבזה תלמידי חכמים. "המבזה רבותיו" — מי שמבזה את רבותיו. כמו שלמדנו בהלכות תלמוד תורה, שיש כבוד תלמידי חכמים, ויש עוד יותר כבוד רבו, כן? זה לא אותו דבר. "המבזה רבותיו", ו"המבזה את המועדות" — מי שמבזה את הימים טובים או חול המועד.

יודעים מה זה אומר? הוא לא לוקח ברצינות יום טוב. הוא לא הולך לבקר בחול המועד. הוא מתנהג כמו חול. הוא מבזה... הוא לא מכבד, הפוך מכבוד יום טוב. הוא לא לוקח מספיק ברצינות את יום טוב. שבועיים לפני פסח, "אה, יש לנו פסח". אנחנו לא מקיימים את העבירה ברוך השם, אבל...

ומחלל את הקדשים, מי שמחלל קדשים. זה מעניין, ארבעת האחרונים הם, מבזים דברים חשובים, דברים שמגיע להם כבוד רב. הפוך מכבוד. ארבעת האחרונים, אני מתכוון ארבעת הראשונים הם, לא מתנהגים עם אדם בדרך ארץ, עם הכבוד הבסיסי שמגיע לאדם שני, שכאן מלאה הגמרא מביוש אנשים ומהורדת אנשים. וארבעת השניים הם אנשים שמגיע להם רמה גבוהה יותר של... אנשים או דברים שמגיע להם רמה גבוהה יותר של כבוד. יש מצווה של כבוד תלמיד חכם, יש מצווה גדולה יותר של כבוד רבו, יש מצווה של כבוד יום טוב, יש מצווה של כבוד קדשים, מקדש להיות, לשמור על קדושת קדשים. ארבעת האחרונים הם, מחללים דברים שמגיע להם כבוד.

חילול כבוד ה' עצמו כבר היה בקודמים, ממש אין להם חלק לעולם הבא. אלו דברים שזה לא כבוד השם או כבוד התורה, אבל זה דברים ש... זה

אבל לכאורה זה הולך ביחד. מי שמתכוון שלא לשם שמים, מובן לגמרי שפוחדים ממנו, לא לשם שמים. בדרך כלל הדרך שבה הם יכולים לעשות את האימה שלהם היא שהם אומרים שהם מתכוונים לשם שמים, ואנחנו יודעים שזה שלא לשם שמים.

דובר 1:

ואפשר לראות, זה לא כל כך קשה לזהות את ההבדל.

כללות: 24 הקטגוריות — "אין להם חלק לעולם הבא"

דברי הרמב"ם:

כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים שמנינו, אף על פי שהם ישראל — אין להם חלק לעולם הבא.

24 הקטגוריות וחומרתן**דובר 1:**

עכשיו, אומר הרמב"ם הלאה, כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים שמנינו, עכשיו נמנו, בין כולם היו עשרים וארבעה אנשים. כן, עשיתי רשימה כאן לספור, מי שיכול להסתכל בדפים, רואים שזה עשרים וארבעה. יש ארבעה עשר, אבל ביניהם היו עשרים וארבעה. עכשיו נמנו המינים, הוא אמר, חמישה סוגים, או יותר. בסדר, כל אלה? אומר הרמב"ם, כל אלה, אף על פי שהם ישראל, אמרנו הרי, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, חוץ מאלה, והיהודים יש להם חלק לעולם הבא.

הקדמה: "אין לו חלק לעולם הבא" אין לו תמיד אותה חומרה

דובר 1:**חלק ט' - סיום הלכות תשובה פרק ג'**

עכשיו, בואו נזכור, ובואו נעשה הקדמה קטנה. אלו הן ההלכות, אין להם חלק לעולם הבא, של אנשים שזה כמו דין של כרת ועונש. אף על פי שהוא עושה הרבה מצוות והכל, אבל יש לו אחת מהבעיות הללו, הוא בכלל אינו אדם, נכון? אין לו חלק לעולם הבא, זה, בעצם, נמחק. אין יותר מדי מה לדבר. עכשיו, מי שלומד גמרא או מדרש וכדומה, כי, שמע על הרבה מאוד דברים, אין לו חלק לעולם הבא. והיה חשוב לרמב"ם להסביר, לא כל פעם שכתוב, אין לו חלק לעולם הבא, יש לזה אותה משמעות, אותה חומרה כמו שכתוב כאן. כאן כשהרמב"ם אומר אין לו חלק לעולם הבא, הוא התכוון לדבר חשוב מאוד. אפשר אפילו לומר, העולם הבא הוא רק ציור, רק רמז, רק סימן. הוא לא מתכוון בדיוק? אבל הם לא מתכוונים לזה! איך ידעו אילו הם רציניים ואילו לא? בימים ההם נצטרך להיות זהיר. ואני צריך מאוד את הרמב"ם.

עבירות קלות שנעשים רגילים בהן

דברי הרמב"ם:

ויש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן.

חילוק בין ה-24 לעבירות קלות

דובר 1:

אבל הוא אומר שזה השלב הבא. ויש עבירות קלות מאלו, אומר הרמב"ם, יש עבירות שהן קלות יותר מזה, ה-24 שמנינו הן באמת עבירות מסוכנות, אומר הרמב"ם נמנה דברים, אבל אלו שאינן עבירות מסוכנות מאוד, אבל מה אם כן, בגלל זה אמרו חכמים, שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא. זאת אומרת שנעשים רגילים בזה, זה כן דבר חמור מאוד, אפילו העבירה עצמה אינה כל כך מסוכנת, אבל זה שצריך להתרגל לזה הוא מסוכן מאוד, וחז"ל אמרו אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן. כן.

דיון: חכמים לא התכוונו באופן מילולי

דובר 2:

יכול להיות שבעל התפילה כועס באמת, הוא אולי לא נעשה ממש אחד מ-20 דברים, אבל בסוף יהיה לו חלק לעולם הבא, נו.

בכל אופן אמרנו שאפילו כופר בכל התורה כולה, הרמב"ם מתאמץ, איך יכול להיות לו חלק לעולם הבא? אבל ה' הוא רחום וחנון והוא מקבלו בתשובה, בפרט אם עשה תשובה כראוי ופייס את חברו.

אבל כאן שואלים שאלה, מה ההבדל בין חבר או מי שפייס את כולם? איך זה יכול להיות? אפילו אם הוא באמת פייס את כולם, אנחנו יודעים שהרמב"ם אומר שזה יכול להיות לענין הספציפי הזה, אבל הרמב"ם אומר שבעצם אם הוא מפייס, הוא מוחל לו. יודעים מה? אולי אפשר לומר כך, אמת ויציב תשובתו קשה, אבל מדברים אם הוא עשה תשובה.

הרמב"ם רוצה כאן לומר שאפשר לעשות תשובה, אם הוא באמת פייס את כולם. זה לא אומר שזה לא יכול להיות, זה רק אומר שזה קשה. אמת ויציב, זה קשה בגלל כל הסיבות, אבל לכאורה גם הפרק האחרון, כשהרמב"ם מדבר שם על ענין התשובה, הוא לא מתכוון שזה עיכוב, עיכוב פירושו רק שזה קשה. בואו נראה.

הלכה כזו: מקבלין את כל השבים — בין בגלוי בין במטמוניות

הרמב"ם מדבר כאן על רשעים ופושעים ומשומדים. פושעים, אלו המשומדים שמנינו עכשיו בקיצור. אפילו משומדים, כן, משומדים גם. פושעים פירושו לכאורה נגד אנשים, אלו שגוזלים ממון חברם וכאלה פושעים, אלו שעושים עבירות ביד רמה. ומשומדים זה מה שמנה בקיצור.

בין שחזרו בתשובה בגלוי, בין שעשו תשובה בגלוי, בין שחזרו במטמוניות, בין שעשו תשובה בהסתר במטמוניות, אני מתכוון הוא מדבר כאן על ענין של שובו בנים שובבים. שזו גמרא, הוא מביא ראיה מפסוק בירמיהו. כן, זה פסוק בירמיהו, הלשון "שחזרו במטמוניות" באה מהפסוק **"שובו בנים שובבים"**.

הוא אומר כך, שובבים פירושו עושה צרות, שובב, כמו מי שמשותלל. הוא אומר, אפילו דיין שובב, כמו... עכשיו כשהוא שובב, הוא עדיין נקרא שובבים. אפילו הוא דיין שובב, כמו... ועדיין... סתם ברבים הוא עדיין נראה כמו שובב, אבל הוא עדיין נראה כמו פושע. למה הוא עדיין נראה כמו פושע? למה הוא עדיין נראה כמו שובב ושפל בעיניו? ובלבד שלא יהיה בגילוי, קבל עם ועדה.

דיון: סתירה מהלכות עבודה זרה — "מינים אין מקבלין אותן בתשובה לעולם" זוכרים שלמדנו קודם שלא מקבלין... היה... היה כתוב מינים אין מקבלין אותן בתשובה לעולם. זוכרים לשון כזו? כן. איך היה כתוב בדיוק בעבודה זרה? היתה לשון כזו, מינים אין מקבלין אותן בתשובה לעולם. כן. זוכרים לשון כזו? כן. משהו אני זוכר לשון כזו. הנה, נראה לי בעבודה זרה פרק ב', **"חיינו מינים מישראל אין מקבלין אותן בתשובה לעולם, שנאמר 'כל באיה לא ישובו'"**.

אתם יודעים מה הפשט? איך זה מתאים למה שכתוב כאן? כן, אני יכול להיות. אני זוכר שאמרו פשט שמה שכתוב "אין מקבלין" פירושו שבית הדין לא מקבל. הם לא הולכים למצרים כענין. וכאן מה שכתוב "מקבלין" פירושו שה' מקבל, ויש לו חלק לעולם הבא. כן, הוא הולך עובדה שלמה שיש לו חלק לפני ה', אמת? "אין מקבלין אותן בתשובה" — זה... בקיצור, אני אבדוק כאן, אני אראה. אני הייתי, לא ראיתי שהוא מסביר את זה.

בכל מקרה, צריך לראות את הגדולה... נסיים את גודל כוחה של תשובה. אה, טוב מאוד. כי לכאורה זו הנפקא מינה של כל ענין התשובה, בוודאי. על פניו בגילוי מבינים בפירוש, שקודם כל צריך לדעת שיש עבירות כאלה שהן באמת נוראות. ושנית רואים שאפילו אחת מהעבירות, אם רוצים מאוד לעשות תשובה, אפילו היה כופר כל החיים, יש תמיד הזדמנות בזקנתו לצאת מכפירה, ויש לו חלק לעולם הבא. נו.

מעניין, כן, כי כבוד של ה' או של התורה עצמה או של נבואה היה ממש אין להם חלק לעולם הבא. הדברים האלה, מגיע להם כבוד. מועד הוא גם דבר שהתורה קידשה אותו, או קדשים. זה לא אותה חומרא, אבל זה חמור מאוד, וזה בגדר אין להם חלק לעולם הבא.

ויכול להיות שהחבורה היא גם דומה למי שפורש מן הציבור, אין לו חלק לעולם הבא. הוא עושה זאת רק ליחידים מסוימים. הוא אוהב את היהודים, אבל כל יהודי בנפרד הוא יכול לקרוא בשמות רעים, לבייש. מבנה יפה מאוד הוא עשה לכל הנושא של עיקר הענין של כבוד, לתת את הכבוד והרצינות הנכונה לדברים שמגיע להם כבוד. יפה מאוד.

דיון: מה נכלל בתשובה — כל הדברים או רק האחרונים?

דובר 2:

אה, עכשיו אני מבין. מה נכלל עוד בתשובה? כל הדברים, המינים. הוא מדבר על הכל או רק על האחרונים?

דובר 1:

הכל, הכל, הכל. כל אלו שנאמר שאין להם חלק לעולם הבא, המינים, האפיקורסים, כל אלו אין להם חלק לעולם הבא, שמת בלא תשובה, כשהם מתו בלי לעשות תשובה. **אבל אם שב מרשעו**, אבל אם עשה תשובה מרשעתו, מאחד מהדברים שמנינו שם, מה-24 או מה-8, והוא עשה תשובה, הרי זה **מבני עולם הבא**, הוא כן מהאנשים שמקבלין עולם הבא. **שאינו לך דבר שעומד בפני התשובה**, אין שום דבר שעומד מול התשובה. **אפילו כפר בעיקר כל ימיו**, אפילו מי שכפר בעיקר כל חייו, אפילו באחד מהעיקרים שמנה קודם, הוא לא מאמין באחד.

ביאור "כופר בעיקר" — החמור ביותר מהמינים

אני זוכר שיש מפרש שמבין שכופר בעיקר פירושו דווקא המין, או מי שאומר שאין אחד. ביסודי התורה פרק א' היה כתוב, **מי שאינו מאמין בזה הרי זה כופר בעיקר**, כזו לשון היתה. כופר בעיקר הוא החמור ביותר, זה אחד מהעיקרים. הרמב"ם אמר ביסודי התורה פרק א', בואו נראה... אני רוצה לומר לך אם היה כתוב בפרק ב' האיסור לומר שיש שניים. אה, כופר בעיקר, הנה. **ומי שמעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה, עובר בלא תעשה, שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, וכופר בעיקר, שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו.** כופר בעיקר פירושו הוא אומר שאין אלוה, שיש אחד מלבדו. זה בעצם אחד מארבעת המינים שמנינו קודם. או אפילו הראשון, החמור ביותר מהמינים. זה העיקר, העיקר הגדול הוא מציאות השם, שה' הוא אחד ואין שני לו.

תשובה בזקנתו — אפילו לכופר בעיקר

אפילו כפר בעיקר כל ימיו, ובאחרונה שב, באחרונה פירושו בסוף ימיו, שב, הוא חזר בתשובה, **יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר "שלום שלום לרחוק ולקרוב"**. מה הפירוש של זה? לרחוק ולקרוב פירושו מי שהיה רחוק ונעשה קרוב. כך כתוב בזוהר הקדוש השבוע בפרשת ויקרא. **אמר ה' ורפאתיו**, אומר ה', אני גם ארפא אותו, רפואת הנפש. נפשו היתה חולה מאוד, כמעט מתה, כמעט איבדה את החלק לעולם הבא, אבל מאחר שהיה בינינו הוא היה פטור, וה' הוא רחום וחנון והוא מקבלו בתשובה.

אני חושב שמה שהגמרא אומרת כאן עולה גם על אותה סברה. הגמרא אומרת שהדעת היה חולה מאוד, זה לכאורה הענין של "אין לך חלק לעולם הבא", שהוא לא יוכל לחיות בעולם הדעת.

זה נעשה קצת מבלבל, תן לי לחזור על זה בקיצור. דיברנו על מה? שאפילו כופר בכל התורה כולה... רגע, יש לי בעיה עם האודיו, אני מתקן אותו באמצע, זה מתנתק אצלי.